

Institutul de Științe ale Educației

TIMPUL ELEVILOR

**București
2008**

Coordonator:

Mihaela Jigău

Autori:

Florentina Anghel

Otilia Apostu

Magdalena Balica

Nicolae Emanuel Dobrei

Ciprian Fartușnic

Bogdan Florian

Irina Horga

Mihaela Jigău

Andreea Măruțescu

Cornelia Novak

Lucian Voinea

Autorii mulțumesc Inspectoratelor școlare județene Brăila, Constanța, Neamț și Inspectoratului Școlar al municipiului București, precum și unităților de învățământ din aceste județe /municipiu care au facilitat desfășurarea investigației de teren.

CUPRINS

Introducere	4
CAPITOLUL 1. Obiectivele și metodologia cercetării	5
1.1. Obiectivele cercetării	6
1.2. Metode și instrumente de cercetare utilizate	6
1.3. Populația investigată	8
1.4. Limite și dificultăți ale investigației	9
CAPITOLUL 2. Organizarea și structura anului școlar	10
2.1. Anul școlar în România și în alte țări europene: analiză comparativă.....	10
2.1.1. Durata și structura anului școlar; niveluri de decizie	10
2.1.2. Vacanțele școlare	14
2.1.3. Timpul de lucru al profesorului	15
2.1.4. Timpul școlar al elevilor.....	19
2.2. Considerații ale cadrelor didactice cu privire la durata, organizarea și structura anului școlar.....	22
2.2.1. Durata anului școlar	22
2.2.2. Structura anului școlar	23
2.2.3. Durata vacanțelor	25
2.2.4. Modalitatea de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar	27
2.2.5. Flexibilizarea structurii anului școlar și adaptarea acesteia la nevoile locale	28
Capitolul 3. TIMPUL ELEVILOR – REZULTATELE CERCETĂRII .	30
3.1. Relația dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber	30
3.2. Timpul școlar.....	43
3.2.1. Timpul dedicat activităților școlare.....	43
3.2.2. Tipuri de activități realizate în cadrul timpului școlar	44
3.2.3. Factori de influență ai timpului alocat diferitelor activități școlare	47
3.3. Timpul extrașcolar	70
3.3.1. Timp dedicat activităților de tip extrașcolar	70
3.3.2. Tipuri de activități realizate în cadrul timpului extrașcolar.....	71
3.3.3. Factori de influență ai timpului extrașcolar.....	76
3.4. Timpul liber.....	81
3.4.1. Durata medie a timpului liber	81
3.4.2. Modalități de petrecere a timpului liber	84
CONCLUZII	97
Anexă: GLOSAR.....	106

Introducere

Cât timp alocă în prezent elevii activităților școlare? Care sunt cele mai „încărcate” zile ale săptămânii? Cum își organizează elevii celelalte activități în afara celor de studiu? Cât timp este alocat somnului? Ce diferențe există între elevi și eleve în administrarea bugetului de timp? Dar între elevii din mediul rural și cel urban?

Utilizând o serie complexă de instrumente de investigație, lucrarea de față încearcă să ofere un răspuns fundamentat unor astfel de întrebări legate de timpul elevilor. Elaborat în perioada 2006-2008 de către o echipă de cercetători din cadrul Institutului de Științe ale Educației (ISE) studiul propune, pentru prima dată în această arie de cercetare, o analiză sistematică a modului în care două categorii de elevi din sistemul de învățământ preuniversitar - din clasa a VIII-a și din clasa a XII-a - își administrează bugetul personal de timp.

Interesul principal al cercetării este acela de a explora *timpul școlar al elevilor* înțeles ca timp dedicat studiului petrecut în școală și în afara acesteia. Demersul nostru îmbrățișează astfel o dublă perspectivă: pe de o parte, este analizat timpul școlar formal, rezultat din modul în care este reglementată la nivel de sistem durata, organizarea și structura anului școlar. Pe de altă parte, cercetarea analizează modul în care elevii *răspund* cerințelor formale prin dezvoltarea unor strategii individuale și alegerile lor cu privire la tipurile de activități școlare și timpul dedicat acestora.

Lucrarea de față oferă o imagine de detaliu și asupra celorlalte activități în care elevii sunt antrenați pe parcursul unei zile. Astfel sunt analizate principalele activități extrașcolare și cele de timp liber în care se angajează elevii din lotul investigat, atât sub aspectul tipologiei cât și al duratei acestora. De asemenea, ca și în cazul activităților școlare, sunt investigați diferiți factori care influențează modul în care elevii își organizează timpul, fiind identificate diferite bariere în optimizarea modului de organizare a activităților de învățare.

Avem convingerea că rezultatele prezentate în această lucrare sunt de interes în egală măsură specialiștilor în domeniul educației (decidenți, cadre didactice, manageri școlari, cercetători) cât și publicului larg. De asemenea, ne așteptăm ca în viitorul apropiat studii similare să extindă aria de investigație (de exemplu, prin includerea unor noi categorii de elevi, instrumente de investigație etc.) și să ofere noi perspective asupra acestei importante resurse pedagogice reprezentate de timpul elevilor. Demersul nostru investigativ oferă un reper metodologic util tuturor celor interesați să contribuie la dezvoltarea unor strategii de stimulare a activităților eficiente de învățare, atât în școală cât și în afara acesteia.

CAPITOLUL 1. Obiectivele și metodologia cercetării

Principalele concepte cu care va opera prezenta cercetare sunt următoarele: **timp școlar**, **timp extrașcolar** și **timp liber**. În accepțiunea acestora, definițiile celor trei concepte sunt:

- **Timp școlar** – secvența din bugetul zilnic de timp al unui elev, care presupune un anumit caracter de obligativitate și care cuprinde volumul de timp pe care elevii îl alocă sarcinilor școlare (programul școlar propriu-zis, timpul de deplasare către și de la școală, timpul destinat pregătirii temelor, activităților organizate de școală în afara programului școlar propriu-zis, meditațiilor și consultațiilor în școală și în afara acesteia etc.). Cu alte cuvinte, timpul școlar, în sensul acordat de cercetare, reprezintă, în general, ceea ce în literatura de specialitate se vehiculează, de multe ori, sub titulatura de *timp educațional*. Acesta cuprinde *timpul școlar* – timpul total dedicat activităților educative, incluzând timpul consumat în școală, în cadru formal/ oficial oferit de aceasta și *timpul perișcolar* – timpul care se consumă dincolo de perimetrul școlii, pentru activități care au direct sau indirect un scop educativ, inclusiv pentru activități de timp liber (vezi și Glosar, în Anexă). În cazul nostru, activitățile de timp liber sunt incluse într-o secvență temporală distinctă.
- **Timp extrașcolar** – segmentul din bugetul zilnic de timp al unui elev care presupune, de asemenea, un anumit caracter de obligativitate impus de anumite cerințe fiziologice și condiții socio-economice. În cadrul timpului extrașcolar se face distincție între:
 - timpul destinat activităților care răspund unor cerințe fiziologice (timpul afectat somnului nocturn și diurn, odihnei pasive, servirii mesei, igienei personale);
 - timpul destinat unor activități în gospodărie sau în afara acesteia, altele decât cele incluse în timpul școlar (exemple de activități: spălat vase, pregătirea mesei, spălat rufe, curățenie, cumpărături, activități în agricultură, alte activități remunerate etc.).
- **Timp liber** – secvența din bugetul zilnic de timp în care elevii desfășoară activități fără caracter obligatoriu, de cele mai multe ori într-un cadru informal. Se deosebește de celelalte două segmente de timp prin faptul că elevii sunt liberi, în general, să decidă asupra tipului și conținutului diferitelor activități pe care acesta le cuprinde. Cu alte cuvinte, intenția și inițiativa participării la astfel de activități sunt la decizia elevilor, motivația participării fiind, în general, de ordin personal. Exemple de activități de timp liber: lectură, vizionare programe TV, participare la activități sportive, participare la spectacole culturale artistice sau de divertisment (teatru, concerte) etc.

1.1. Obiectivele cercetării

Pornind de la definițiile celor trei secvențe ale bugetului de timp al elevilor, obiectivele pe care le-a vizat cercetarea au fost următoarele:

- evaluarea timpului școlar al elevilor;
- identificarea unor potențiale situații de suprasolicitare școlară și a cauzelor acesteia;
- evaluarea timpului extrașcolar și determinarea conținutului acestuia;
- evaluarea timpului liber și identificarea conținutului acestei secvențe temporale;
- identificarea influențelor reciproce dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber;
- elaborarea unui set de recomandări, destinate cadrelor didactice, elevilor și părinților, cu scopul de ameliorare a potențialelor fenomene de suprasolicitare și de eficientizare a utilizării timpului.

Pe lângă aceste obiective, prezentul studiu și-a propus și realizarea unei analize comparative la nivelul țărilor europene, privind organizarea și structura anului școlar, timpul de lucru al cadrelor didactice și timpul școlar al elevilor (timpul de predare-învățare).

1.2. Metode și instrumente de cercetare utilizate

Cercetarea privind bugetul de timp al elevilor – timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber – a utilizat o strategie complexă de investigație, care a îmbinat atât metode cantitative, cât și metode calitative. În continuare prezentăm metodele și tehnicile utilizate în vederea colectării informațiilor și scopul în care au fost folosite.

- **Analiza documentară**

Prin această metodă au fost studiate o serie de documente care conțin informații referitoare la durata și structura anului școlar, durata vacanțelor și plasarea acestora în cadrul anului școlar, timpul școlar al elevilor, timpul de lucru al profesorilor etc., atât în context românesc, cât și în cazul altor țări europene. Studiul acestor documente a permis realizarea unei analize comparative la nivelul țărilor europene privind elementele menționate. De asemenea, au fost analizate principalele reglementări naționale în domeniu.

- **Ancheta prin chestionar**

Prin această metodă s-au investigat cadre didactice și elevi de la nivelul învățământului preuniversitar – gimnaziu și liceu. Ancheta prin chestionar a fost utilizată în scopul evaluării, din perspective multiple, a timpului școlar al elevilor.

Chestionarul adresat cadrelor didactice s-a concentrat asupra următoarelor aspecte: durata și structura anului școlar și aprecieri asupra acestor aspecte, durata vacanțelor și modalitatea de structurare pe parcursul anului școlar (aprecieri generale și soluții de ameliorare), programul școlar zilnic și săptămânal, activitățile desfășurate de elevi în afara programului școlar și activitățile de timp liber ale acestora (durată și conținut) etc.

Chestionarul adresat elevilor a vizat următoarele aspecte: programul școlar zilnic și săptămânal, participarea la activități extrașcolare (tipuri de activități, frecvența, durata medie săptămânală), timpul necesar pentru pregătirea temelor și pentru pregătirea suplimentară la anumite discipline în vederea examenelor, timpul afectat activităților domestice și lucrativ, precum și consecințele implicării în astfel de activități asupra timpului liber și timpului școlar, timpul liber și conținutul acestuia etc.

- **Ancheta prin interviuri focalizate de grup**

Publicul țintă al interviurilor focalizate de grup a fost reprezentat de părinți. Temele puse în discuție au fost următoarele: timpul afectat de copii pregătirii temelor (durată, disciplinele școlare pentru care pregătirea presupune o perioadă mai mare de timp, efecte posibile ale duratei timpului școlar asupra timpului liber sau asupra celui destinat unor alte activități, ajutorul acordat copiilor în pregătirea temelor), timpul afectat activităților domestice/în gospodărie (frecvența, implicațiile desfășurării acestor activități asupra timpului de pregătire a temelor și asupra activităților de timp liber, desfășurarea de către copii a unor activități remunerate), timpul liber al copiilor (durata, principalele activități desfășurate, eficiența petrecerii timpului liber etc.).

- **Ancheta prin buget de timp săptămânal**

Investigația care a utilizat ca instrument bugetul de timp săptămânal s-a realizat în rândul unui lot de elevi din clasele terminale ale învățământului gimnazial și liceal. Pe baza acestui instrument au fost colectate informații referitoare la totalitatea activităților realizate de elevi pe parcursul unei zile și săptămâni, indiferent de tipul și contextul în care se acestea se desfășoară acestea. Instrumentele au fost aplicate la jumătatea semestrului I (sfârșitul lunii octombrie – începutul lunii noiembrie), perioadă caracterizată printr-o încărcătură cu sarcini școlare de nivel mediu.

1.3. Populația investigată

În vederea realizării obiectivelor investigației (evaluarea timpului școlar al elevilor, a timpului extrașcolar și a timpului liber, identificarea influențelor reciproce dintre cele trei secvențe temporale, a unor potențiale fenomene de suprasolicitare școlară și a cauzelor acestora etc.) am încercat să surprindem reprezentările diferiților actori ai comunității educative – manageri școlari, cadre didactice, părinți și elevi. În cazul celor din urmă, pe lângă diferite opinii și reprezentări, s-au colectat și informații cu privire la modul de consum al timpului, structurat pe diferite tipuri de activități. Ca urmare, în cadrul cercetării au fost utilizate multiple eșantioane și loturi de investigație.

- Ancheta prin chestionar adresat cadrelor didactice (profesori și manageri școlari), desfășurată la nivelul anului școlar 2006/2007, s-a realizat pe un eșantion reprezentativ de 406 unități de învățământ gimnazial (școli cu clase I-VIII) și post-gimnazial (licee și grupuri școlare). Unitatea de selecție a fost școala, iar subiecții investigați – directorul școlii și profesori diriginți (în medie câte trei cadre didactice din fiecare școală, cu unele variații în funcție de dimensiunea școlii). Ponderea non-răspunsurilor a fost, însă, ridicată, astfel încât în final numărul unităților de învățământ care au răspuns anchetei a fost de 212, iar al cadrelor didactice de 676.

Tabel 1.3.1. Unități de învățământ investigate

	Urban	Rural	Total
Grupuri școlare, licee și școli profesionale	84	21	105
Școli generale	33	74	107
Total	117	95	212

Tabel 1.3.2. Cadre didactice investigate

	Nr. cadre didactice	
Urban	384	56,8%
Rural	292	43,2%
Total	676	100,0%

- Ancheta prin chestionar adresată elevilor s-a desfășurat pe un număr de 528 de elevi cuprinși în 14 școli de nivel gimnazial (7 școli) și post-gimnazial (7 școli), situate în mediul urban și rural, din județele Brăila, Constanța, Neamț și în municipiul București.

Tabel 1.3.3. Numărul elevilor investigați prin chestionar, pe clase și medii de rezidență

	Nr.			%		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
Clasa a VIII-a	213	132	81	40,3%	25,0%	15,3%
Clasa a XII-a	315	222	93	59,7%	42,1%	17,6%
Total	528	354	174	100,0%	67,1%	32,9%

- Ancheta care a utilizat ca instrument bugetul de timp săptămânal a cuprins un număr de 334 elevi, toți aceștia fiind cuprinși în lotul de elevi investigați și prin intermediul chestionarului.

Tabel 1.3.4. Numărul elevilor investigați prin fișa de buget de timp, pe clase și medii de rezidență

	Nr.			%		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
Clasa a VIII-a	138	74	64	41,32%	22,16%	19,16%
Clasa a XII-a	196	154	42	58,68%	46,11%	12,57%
Total	334	228	106	100,0%	68,26%	31,74%

- Interviurile de grup cu părinți s-au desfășurat la nivelul unora dintre școlile din cadrul cărora au fost selectați elevii. Au fost realizate, astfel, 8 interviuri de grup cu părinți care au cuprins 82 subiecți.

1.4. Limite și dificultăți ale investigației

- Prin natura sa, instrumentul utilizat pentru identificarea diferitelor tipuri de activități realizate de elevi și timpul alocat acestora – buget de timp săptămânal – presupune o activitate destul de laborioasă (se completează zilnic acasă, pe parcursul unei săptămâni) și un anumit nivel de angajare din partea celor care trebuie să-l completeze (în cazul nostru, din partea elevilor). Ca urmare, lotul de subiecți investigați prin acest instrument este relativ redus, ponderea non-răspunsurilor fiind destul de ridicată – aproximativ 35%.
- Luând în considerare specificul aceluiași instrument de investigație menționat, este posibil ca răspunsurile oferite de unii dintre subiecții chestionați, cel puțin referitoare la anumite aspecte, să nu reflecte întocmai realitatea.

CAPITOLUL 2. Organizarea și structura anului școlar

2.1. Anul școlar în România și în alte țări europene: analiză comparativă

2.1.1. Durata și structura anului școlar; niveluri de decizie

În România, **structura** anului școlar pentru învățământul preuniversitar și **durata** anului de învățământ sunt stabilite oficial, la nivel central, prin Ordin al Ministrului. Decizia privind structura anului școlar este luată pentru fiecare an în parte, cu cel puțin 6 luni înainte de debutul acestuia, în temeiul Legii învățământului nr. 84/1995, republicată cu modificările și completările ulterioare și al HG nr. 223/2005, privind organizarea și funcționarea Ministerului Educației și Cercetării.

Structura anului școlar 2006-2007 a fost decisă prin Ordinul Ministrului nr. 3817/3.05.2006 și prevede **durata totală a anului școlar**, debutul și finalul acestuia, **perioadele de cursuri** (numărul obligatoriu de săptămâni, numărul zilelor lucrătoare obligatorii, datele de debut și de încheiere), **perioadele de vacanță** (datele de debut și de încheiere) și informații referitoare la **zilele declarate libere** (la nivel național sau care au fost prevăzute în contractele de muncă aplicabile). Practic, instituțiile școlare nu au libertatea să intervină asupra structurii anului școlar decât în situațiile bine precizate de Ordin, când decizia poate fi luată de instituțiile administrației școlare locale, la cererea școlilor.

Astfel, pentru toate instituțiile de învățământ pre-universitar, anul școlar 2006-2007 se întinde pe parcursul a 35 de săptămâni de școală, însumând 174 de zile lucrătoare (art. 1, al. 1). Conform aceluiași OMEC, anul școlar începe la 1 septembrie 2006 și se încheie la 31 august 2007 (art. 2), atât pentru învățământul preșcolar, primar și gimnazial, cât și pentru învățământul secundar.

Sucesiunea perioadelor de cursuri cu cele de vacanță este, de asemenea, obiect al OMEC, anul școlar 2006/2007 incluzând două semestre. Potrivit art. 2, semestrul I începe la 15.09.2006 și se încheie la 11.02.2007, iar semestrul al II-lea începe la 12.02.2007 și se încheie la 31.08.2007, incluzând perioade de cursuri și vacanțele școlare. Pentru învățământul preșcolar și primar perioada de cursuri de desfășurare între 15.09-29.10.2006, 6.11.-22.12.2006, 8.01.-2.02.2007 (semestrul I) și 12.02-6.04.2007, 16.04.-15.06.2007 (semestrul al II-lea). Pentru învățământul gimnazial și liceal, perioada de cursuri de desfășurare între 15.09-

29.10.2006 și 8.01.-2.02.2007 (semestrul I) și 12.02-6.04.2007 și 16.04.-15.06.2007 (semestrul al II-lea). Clasa a VIII-a termină cursurile cu o săptămână mai devreme, la 8.06.2006 (art.1 a).

Articolul 2 din OMEC precizează calendaristic și perioadele de vacanță, astfel:

- vacanțe intra-semestriale: vacanța pentru învățământul preșcolar și primar (30.10.2006-5.11.2006); vacanța de iarnă (23.12.2006-7.01.2007); vacanța de primăvară (7.04.2007-15.04.2007);
- vacanța inter-semestrială (3.02.2007-11.02.2007);
- vacanța de vară (16.06.2007-31.08.2007).

Se remarcă un decalaj între **durata totală** și oficială a anului școlar (un an întreg calendaristic, cu referire la toți actorii care participă la educație și incluzând, pe lângă cursuri și vacanțe, timpul dedicat ansamblului activităților școlare) și **durata perioadelor destinate cursurilor și vacanțelor** (cu referire la elevi și la cadrele didactice), aceasta începând la 15 septembrie și încheindu-se la 31 august. Diferența de 15 zile de la începutul lunii septembrie (care nu este definită nici ca perioadă de cursuri, nici ca perioadă de vacanțe) ca și anumite perioade din vacanțele elevilor (în mod deosebit din vacanța de vară) sunt dedicate în mod normal unor activități de pregătire pentru cursuri, pregătirii pentru examene, activităților propriu-zise de examinare de diverse tipuri (evaluări naționale, examene de bacalaureat, examene de corigență) la care participă cadrele didactice și/ sau elevii.

OMEC stabilește limitativ și **excepțiile** sau **derogările**, pentru anumite forme de învățământ din sistemul preuniversitar (art.1, al. 2). Pentru aceste situații speciale sunt stabilite numărul de săptămâni de cursuri, perioadele de practică sau data de încheiere a cursurilor. Spre exemplu, pentru elevii clasei XI-a anul de completare și pentru cei din clasele a XI-a și a XII-a liceu (filieră tehnologică, rută directă sau progresivă de calificare) cursurile se desfășoară pe durata a 37 de săptămâni, ultimele două săptămâni fiind perioade de practică. Pentru învățământul postliceal sanitar, la anumite calificări durata este de 42 de săptămâni, iar pentru absolvenții clasei a VIII-a de numai 34 de săptămâni (169 de zile), aceștia încheind anul școlar la 8 iunie 2006.

Modificări ale structurii anului școlar, altele decât cele prevăzute de OMEC ca fiind derogări, sunt posibile numai în situații excepționale, care țin de condițiile climaterice locale neprevăzute sau de specificul școlii (școli speciale, instituții care au populație majoritară de altă confesiune decât cea ortodoxă). Deciziile privind astfel de modificări nu pot să afecteze timpul destinat cursurilor (cele 174 de zile lucrătoare) sau participarea elevilor la examenele de bacalaureat sau de absolvire, potrivit art.5, al. 2. Abilitate să aprobe aceste modificări sunt

organele locale ale administrației școlare (inspectoratele școlare) care pot decide, la cererea unităților de învățământ, modificări ale structurii anului școlar prevăzute prin OMEC.

La nivel european¹ există similarități, dar și deosebiri în ceea ce privește **durata și structura anului școlar, instituțiile abilitate** să le decidă sau **nivelul de învățământ** (primar sau secundar). În ansamblu, se remarcă o mai mare flexibilitate în organizarea timpului școlar și un grad mai mare de libertate de decizie pentru autoritățile locale și instituțiile de educație în comparație cu România.

Durata anului școlar este cuprinsă, în majoritatea statelor europene², între 170-200 de zile. Astfel, în Danemarca durata anului școlar este de minimum 200 de zile, Ministerul Educației stabilind oficial numai începutul și sfârșitul anului școlar. În Estonia, documentele oficiale precizează că, atât pentru învățământul primar, cât și pentru cel secundar obligatoriu, perioada de cursuri nu poate să fie mai mică de 175 de zile (35 de săptămâni). În Irlanda, potrivit legislației în vigoare, este stabilit numărul zilelor obligatorii de predare pentru învățământul post-primar sau perioada în care instituțiile școlare trebuie să fie deschise, aceasta fiind de 167 de zile. În Italia școlile trebuie să desfășoare cel puțin 200 de zile de cursuri. În Lituania, elevii cuprinși în primii 5 ani de învățământ obligatoriu au 170 de zile de cursuri, iar cei cuprinși în anii 6-11 pot să încheie cursurile numai după 195 de zile (aceste perioade includ sărbătorile naționale). Elevii din clasa terminală a ciclului de învățământ secundar încheie cursurile mai devreme cu 3 săptămâni decât ceilalți elevi. În Finlanda, durata oficială a cursurilor este de 188 de zile, iar în Suedia numărul de zile variază la nivel regional sau al municipalităților, legislația precizând numărul de zile obligatorii pentru profesori. Acesta este de 178 zile de cursuri și aproximativ 5 zile suplimentare în care trebuie să fie în școală, pentru alte activități didactice. În Turcia, pentru învățământul obligatoriu (atât de nivel primar cât și secundar) anul școlar nu poate să dureze mai puțin de 180 de zile. În Marea Britanie, în general, singura reglementare aplicabilă la nivel național este cea care instituie obligativitatea ca școlile să fie deschise pentru cel puțin 380 de jumătăți de zi, pentru fiecare an școlar. În Scoția sunt tot 190 de zile obligatorii, dar există diferențe în alocarea timpului școlar care depind de deciziile celor 32 de autorități locale.

În ceea ce privește data **începutului de an școlar**, informațiile corespunzătoare anului școlar 2006/2007 arată că în cele mai multe dintre statele europene aceasta este plasată în luna septembrie. Excepție fac țările nordice (Danemarca, Norvegia, Suedia, Islanda, regiunea centrală a Olandei, unele landuri din Germania, Scoția), în cazul cărora începerea anului

¹ *Organisation of school time in Europe. Primary and general secondary education. 2006-2007 year*, European Commission, Eurydice, 2006.

² Exemplele sunt furnizate de către Eurydice, în *Organisation of school time in Europe. Primary and secondary education. 2006-2007 school year*, European Commission, Eurydice, 2006.

școlar are loc în luna august. În unele țări există date exacte prestabilite privind începutul și sfârșitul anului școlar (de exemplu, Grecia, Germania, Luxemburg, Austria, Lituania, Polonia, Slovenia), în altele data de debut este fixă, dar diferită pentru învățământul primar, respectiv secundar (de exemplu, Irlanda, Cipru, Olanda), învățământul primar începând mai devreme cu o săptămână. Există și țări în care instituțiile școlare au libertatea să stabilească data exactă de debut a cursurilor în cadrul unui anumit interval de timp (de exemplu, Finlanda – între 7 și 17 august, Suedia – între 14 și 28 august, Norvegia – între 17 și 21 august).

Momentul care marchează **sfârșitul anului școlar** este, de asemenea, similar în cele mai multe dintre țări, acesta fiind luna iunie (de exemplu, Belgia, Danemarca, Polonia, Slovenia, Slovacia, Austria). În general, nu sunt diferențe între învățământul primar și secundar din acest punct de vedere, așa cum se constată în cazul debutului anului școlar, cu excepția unor țări în care există examene la anii terminali; pentru elevii care frecventează anii respectivi cursurile se termină cu cel mult două săptămâni mai devreme (Grecia, Ungaria, Islanda). Există, de asemenea, țări care decid un interval de timp obligatoriu pentru încheierea cursurilor și nu o dată precisă (Suedia – între 6 și 18 iunie, Norvegia - între 19 și 22 iunie).

În ceea ce privește **nivelul de decizie** sunt state care, ca și România, acesta este reprezentat de Ministerul Educației sau alte organisme centrale similare ale administrației școlare (ex. Turcia, Liechtenstein, Finlanda, Slovacia, Polonia, Ungaria, Cipru, Belgia, Republica Cehă, Estonia). La celălalt pol se află Marea Britanie, Spania, Germania, Olanda, Italia, Austria unde decizia încheierii cursurilor, ca și cea a începerii este lăsată la latitudinea autorităților locale (la nivelul regiunilor, landurilor, comunităților autonome). Germania constituie un caz interesant, în contextul politicilor de armonizare a sistemului de educație la nivel național; astfel, potrivit unei convenții încheiate între landuri, sunt fixate datele de început și sfârșit de an școlar (între 1 august și 31 iulie), dar începutul propriu-zis al cursurilor, durata și perioadele vacanței de vară continuă să fie diferite.

În unele țări în care decizia este luată la nivel central, diferite instituții au totuși libertatea să aleagă o altă dată, respectând însă anumite condiții, care sunt obligatorii. De exemplu, în Danemarca, unde școlile pot să înceapă anul școlar cel mai devreme la 1 august, în anumite situații acestea pot decide care va fi începutul anului școlar, dar trebuie să respecte numărul total obligatoriu de ore sau de zile de școală prevăzut în reglementările existente. În Marea Britanie școlile au libertatea de decizie asupra structurii anului școlar, dar trebuie să asigure cel puțin 360 de jumătăți de zile de cursuri pe an. Datele de debut și de sfârșit de an nu sunt fixate la nivel național, ci depind de tipul de școală, de autoritățile locale sau de instanțele de conducere ale școlilor (încep cu prima săptămână din septembrie și se încheie până în ultima săptămână din iulie). Deși există un model național de armonizare a datelor începând cu anul 2004/005, este la latitudinea autorităților sau conducerii școlilor să îl adopte.

2.1.2. Vacanțele școlare

În ceea ce privește **vacanțele școlare** și zilele libere acordate de-a lungul anului școlar, durata acestora, plasarea în cadrul structurii anului școlar și autoritatea care decide diferă. Astfel, în multe dintre țările europene, **prima vacanță** se acordă după jumătatea lunii octombrie, atât pentru elevii cuprinși în învățământul primar, cât și pentru cei din secundar, pentru o perioadă cuprinsă între 2 zile (de exemplu, Republica Cehă, Slovacia) și de peste o săptămână (de exemplu, Franța, Germania, Scoția, Liechtenstein). În România, această vacanță este prevăzută numai pentru elevii din învățământul preșcolar și primar.

Vacanța de iarnă, asociată sărbătorilor de iarnă și numită vacanța de Crăciun și Anul Nou, există în toate țările europene, având o durată cuprinsă între 4 zile și jumătate (Turcia), o săptămână (Republica Cehă, Slovacia, Polonia, Slovenia) sau trei săptămâni (Suedia). În majoritate țărilor aceasta durează, însă, două săptămâni. În unele țări există și o **vacanță de carnaval**, în februarie, în general durata acesteia fiind de o săptămână. Cea mai scurtă este de una sau două zile (Republica Cehă, Spania, Italia) și cea mai lungă de două săptămâni (Polonia, Turcia).

Vacanța de primăvară sau de Paște este acordată în toate țările europene. Aceasta are durata cea mai redusă și durează cel mai puțin (două zile) în Turcia, în cele mai multe țări – o săptămână (de exemplu, Danemarca, Spania, Lituania, Ungaria), sau două săptămâni (de exemplu, Franța, Luxemburg, Marea Britanie, Germania). Cea mai lungă durată a vacanței de primăvară este în Liechtenstein (două săptămâni și jumătate). Unele state mai au, până la vacanța de vară, o vacanță plasată la sfârșitul lunii aprilie sau în luna mai (Germania, Luxemburg, Olanda, Austria, Marea Britanie).

Vacanța de vară durează între 6 săptămâni (Marea Britanie – Anglia și Țara Galilor; Olanda – pentru învățământul primar) și 13 săptămâni (Estonia, Islanda – pentru învățământul secundar superior). În majoritatea țărilor cuprinse în investigație, vacanța este de 9 săptămâni (de exemplu, Belgia, Cehia, Grecia – învățământul secundar, Franța, Irlanda – învățământul primar, Luxemburg, Austria, Slovacia, Norvegia), sau de 11-12 săptămâni (de exemplu, Ungaria, Polonia, Slovenia, Finlanda, Suedia, Islanda, Turcia).

Decizia privind plasarea vacanțelor de-a lungul anului școlar aparține, în statele europene, diferitelor niveluri de autoritate. Astfel, în Danemarca și în Suedia, potrivit legislației în vigoare, aceasta este decizia municipalității. În Germania landurile au această libertate, fiind stipulată prin lege durata totală a vacanțelor, care nu trebuie să depășească mai mult de 75 de zile de-a lungul unui an școlar. În Norvegia, în unele regiuni, chiar școlile pot decide în mod

independent vacanțele. În Franța, vacanțele de vară se iau diferențiat pe trei zone geografice ale țării, potrivit unui calendar stabilit la nivel central de către autoritatea națională în domeniul educației. În Irlanda există diferențe între învățământul primar (unde există o mai mare flexibilitate în stabilirea vacanțelor) și cel secundar (unde perioada de școală și de vacanță este stabilită prin decizii naționale). În Ungaria, pentru școlile cu populație de etnie minoritară sau care utilizează altă limbă de predare, perioadele de vacanță pot să difere față de cele stabilite prin legea educației publice. În Olanda, ca și în Turcia, Ministerul Educației decide toate perioadele de vacanță, acestea putând să fie diferite de la o regiune la alta.

2.1.3. Timpul de lucru al profesorului

Durata cursurilor nu se suprapune exact peste durata timpului pe care profesorul trebuie să îl petreacă în școală sau în afara acesteia, în interesul școlii și al elevilor. Se pot distinge, astfel, cel puțin trei categorii de timp pentru cadrele didactice, definite la nivel european astfel:

- **timpul de predare** – care reprezintă numărul de ore de predare petrecute de către profesor cu un grup de elevi, din care se exclude timpul recreațiilor;
- **timpul obligatoriu de prezență/ de disponibilitate a cadrului didactic în școală** – timpul care include orele de predare și timpul pe care cadrele didactice îl petrec în instituția școlară pentru diverse activități didactice sau cu scop educativ (de exemplu pentru pregătirea lecțiilor ori a altor activități școlare, pentru evaluarea rezultatelor elevilor, pentru activități didactice sau metodice, pentru întâlniri cu părinții, colegii, conducerea școlii);
- **timpul total de lucru/ activitate al cadrelor didactice** – numărul de ore pe care profesorul îl petrece pentru realizarea sarcinilor în școală sau în alt loc specificat de către directorul școlii. Acesta include, pe lângă timpul de predare și cel obligatoriu de prezență în școală, și timpul suplimentar petrecut în afara școlii, acesta din urmă fiind dificil de estimat, deoarece nu are durate fixe sau prestabilite. De cele mai multe ori este precizat în contractele încheiate cu școala sau în legislația specifică.

În România, cadrele didactice își încep activitatea la 1 septembrie și o încheie la 1 august, având dreptul la un concediu de 62 de zile, în care nu sunt incluse zilele declarate libere la nivel național și sărbătorile legale. Noțiunea care definește timpul de lucru al profesorului este aceea de **normă didactică**, normele didactice ale personalului din învățământ fiind definite și explicitate în cadrul *Legii nr. 128/12 iulie 1997 privind statutul personalului didactic*.

Norma didactică reprezintă numărul de ore corespunzătoare ansamblului activităților cadrelor didactice și include activități de predare-învățare, de instruire practică și de evaluare curentă a preșcolărilor și elevilor în clasă, conform planurilor de învățământ, activități de

pregătire metodologico-științifică, activități educative, complementare procesului de învățare și alte activitățile concrete care sunt prevăzute în fișa postului³.

Definiția este apropiată de cea a timpului total de activitate al cadrului didactic, deoarece include activități didactice, dar și activități de pregătire metodologico-științifică, educative, complementare procesului de învățare și orice alt tip de activități concrete incluse în fișa postului, calcularea acestuia fiind făcută în **număr de ore, pe ture sau pe grupe/clase**, în funcție de categoriile de cadre didactice din sistemul de educație (potrivit art. 43 din *Legea nr. 128/12 iulie 1997 privind statutul personalului didactic*):

„Norma didactică de predare învățare, de instruire practică și de evaluare curentă a preșcolarilor și elevilor în clasă reprezintă numărul de ore corespunzătoare activităților prevăzute de art. 42, al. 1, lit. (a) și se stabilește în funcție de categoriile de cadre didactice după cum urmează:

- a) un post de educatoare (institutoare) pentru fiecare grupă de preșcolari sau pentru grupe combinate...; în grădinițele cu program prelungit/ săptămânal posturile se normează pe ture;
- b) un post de învățător (institutor) pentru fiecare clasă sau pentru clase simultane;
- c) 18 ore pe săptămână pentru profesorii din învățământul pre-universitar;
- d) 24 de ore pe săptămână pentru maiștrii instructori ...;
- e) personalul de artă, educație fizică, unități cu activități extra-școlare sau cabinete psihopedagogice vor fi normate ca la punctele a) ...d);
- f) personalul didactic din învățământul special, case de copii ... (cei) care au funcții de profesor/ învățător și profesorii pentru activități specifice vor avea norma cuprinsă între 16 ore și 20 de ore pe săptămână
- g) personalul didactic din învățământul special integrat și din centrele interșcolare, personalul didactic itinerant, profesorii psihopedagogi din casele de copii vor avea norma de 16 ore.”

Potrivit art. 44 al. 1, norma didactică cuprinde ore prevăzute în planurile de învățământ la disciplinele corespunzătoare specializării sau specializărilor înscrise pe diploma de licență sau de absolvire. În mod excepțional, în norma didactică se pot include și ore de la discipline stabilite prin metodologia aprobată de Ministerul Educației și Cercetării.

Personalul didactic de predare și de instruire practică, cu o vechime în învățământ de peste 25 de ani, cu gradul didactic I, beneficiază de reducerea normei didactice cu 2 ore/săptămână,

³ Fișa postului pentru cadrele didactice, potrivit *Legii 128/12 iulie 1997*, este un document standardizat la nivel național, fiind elaborat de Ministerul Educației și Cercetării împreună cu sindicatele din învățământ recunoscute la nivel național și însoțește contractele de muncă ale acestora.

fără diminuarea salariului (art. 45 al. 1). De asemenea, art. 45 al. 2 face referiri la învățământul gimnazial din mediul rural: acolo unde norma nu se poate constitui conform prevederilor din art. 43 și art. 44, aceasta poate fi diminuată pentru personalul didactic titular la 16 ore pe săptămână. În aceste situații, norma este constituită din ore de la specializările de bază sau din aceste ore și din orele stabilite la art. 44, al. 2, fără diminuarea salariului. Activitățile de dirigiență, incluse în planurile de învățământ, nu sunt cuprinse în norma didactică de predare, cu excepția situațiilor prevăzute la al. 2.

Prin urmare atât norma, cât și posibilele derogări de la stabilirea acesteia sunt reglementate la nivel central, fără ca vreoa altă autoritate să intervină asupra acestora, la nivel local sau la nivelul instituției școlare.

La nivel european⁴ reglementările privind timpul profesorului sunt destul de diferite, atât în ceea ce privește instanțele care decid durata acestuia, cât și în ceea ce privește obligativitatea unui număr de luni, zile sau ore în care profesorul trebuie să fie disponibil pentru activitățile educaționale.

În țările europene există două categorii de cadre didactice: cele care au statut de funcționari publici (de carieră) și cele care au statut de angajat. **Funcționarii publici de carieră** sunt numiți de către autoritatea centrală, regională sau locală de nivel înalt, de cele mai multe ori pe viață, potrivit unor reglementări specifice. Aceștia au, prin urmare, drepturi și obligații precizate în legi specifice ale guvernelor, pe care le pierd numai în circumstanțe excepționale. Este cazul cadrelor didactice din Germania, Grecia, Spania, Franța, Cipru, Luxemburg, Malta, Austria, Polonia și Portugalia. Cealaltă categorie o formează **angajații** pe baza contractelor de muncă (cazul celorlalte state europene), acestea urmând legislația în vigoare din domeniul muncii. Decizia privind ocuparea unui post este luată de către școală sau de către autoritățile școlare.

În cele mai multe țări timpul profesorului se calculează pe săptămâna de lucru. Acesta este definit și reglementat în termeni de ore de predare (ca în România – numai în patru țări: Belgia, Irlanda, Luxemburg și Liechtenstein). Calculat pe săptămână, timpul de predare variază între 18 și 20 de ore în majoritatea statelor. Restul țărilor fac referire la numărul total de ore de lucru care acoperă totalul serviciilor realizate de cadrele didactice, peste sau în plus față de timpul de predare. Acest număr este definit în contractele de muncă și urmează legislația specifică sau cea generală referitoare la dreptul muncii. În aproximativ jumătate dintre statele europene timpul total de lucru pe săptămână este cuprins între 35 și 40 de ore. Unele țări fac referire la timpul minim obligatoriu în care cadrele didactice trebuie să fie

⁴ *Key Data on Education in Europe 2005*, European Commission, Eurydice. Bruxelles&Luxembourg, Eurostat Office for Official Publications în the European Communities, 2005, pag. 243-261.

prezente în școală, acesta nedepășind 30 de ore, cu excepția următoarelor țări: Portugalia și Suedia (35 de ore), Islanda (35,5 ore) și Marea Britanie (32,4 ore). Potrivit datelor furnizate de Eurydice, în România numărul de ore de predare este estimat ca fiind cuprins între 16,5 ore la nivelul ISCED 1 (învățământul primar) și de la 16,5-22 ore în ISCED 2 (învățământ gimnazial) și în ISCED 3 (învățământ secundar superior). Timpul total de lucru pe săptămână este de 40 de ore pentru toate nivelurile de învățământ.

În Olanda, Suedia și Marea Britanie nu există un număr minim de ore de predare reglementat la nivel central. În Olanda este specificat doar un număr total de ore pe an în care cadrul didactic trebuie să fie prezent în școală, împreună cu o listă a tuturor activităților pe care acesta trebuie să le desfășoare. În Marea Britanie este precizat timpul total în care profesorul trebuie să fie la dispoziția școlii sau să desfășoare activități legate de școală în instituție sau în locul decis de directorul acesteia. În Suedia este precizat numărul total de ore pe an și numărul total de ore în care cadrele didactice trebuie să fie prezente în școală.

În Belgia, unde cursurile se încheie pentru elevi la sfârșitul lunii iunie, directorul instituției școlare poate să solicite cadrelor didactice să fie prezente în școală cel puțin 5 zile în luna august pentru activități care țin de examinări, pregătirea noului an școlar, activități și decizii legate de rezultatele elevilor. În Cehia, Slovacia, Estonia și Lituania, profesorii au dreptul la opt săptămâni calendaristice de concediu, care trebuie să fie luate, de preferință, în timpul vacanței elevilor. În Franța cadrele didactice își încep activitatea la 1 septembrie, ca și în Spania și Grecia. Acestea își încheie activitatea la 30 iunie, chiar dacă datele de începere și final de cursuri sunt altele.

În Olanda, Austria și Polonia profesorii încep și termină cursurile odată cu elevii. Cu toate acestea, în Olanda este la latitudinea școlilor să decidă zile sau ore pe care profesorii trebuie să le petreacă în plus pentru pregătirea cursurilor, pentru alte activități școlare, pentru întâlniri, iar în Polonia durata vacanței profesorilor poate să fie mai scurtă cu maximum 7 zile dacă acesta are de rezolvat sarcini specifice școlii. În Slovenia, cadrele didactice încep activitatea cu aproximativ 10 zile mai înainte în comparație cu elevii și termină cu 14-21 de zile mai târziu, în funcție de sarcinile pe care le au, de concediul legal (cuprins între 22 și 35 de zile) și de decizia directorului. Și în Marea Britanie cadrele didactice trebuie să fie prezente 5 zile în plus față de durata cursurilor, iar în Islanda acestea au activități în școală timp de 9 luni, cu anumite diferențe pe niveluri de învățământ: în învățământul primar și secundar inferior au obligația să lucreze încă 8 zile în lunile iunie și august, iar în învățământul secundar superior 4 zile, înainte și după începutul cursurilor. Norvegia calculează timpul profesorilor în număr de ore, acesta fiind de 1300 în nivelul ISCED1, 1225 ore în ISCED2 și 1150 de ore în ISCED 3.

2.1.4. Timpul școlar al elevilor

Timpul școlar al elevilor definit ca timp de predare-învățare⁵, este distribuit, în cele mai multe state europene, de-a lungul a 5 zile lucrătoare la nivelul unei săptămâni. În unele țări acesta poate fi extins la 6 zile, iar în altele școlile decid liber pentru prelungirea sau diminuarea săptămânii de școală. Timpul petrecut de copii în clasă sau lungimea orelor/lecțiilor variază, de asemenea, de la țară la țară, în funcție de ziua din săptămână, sau de la an la an. Dată fiind această mare variație între țări, numai informațiile referitoare la timpul minim de predare-învățare fac posibile comparațiile.

Astfel, la nivel european, numărul orelor destinate materiilor de studiu incluse în curriculumul școlar este, în medie, de 755 de ore/an școlar pentru elevii din învățământul primar și 922 de ore pentru cei din învățământul secundar. În învățământul primar, timpul de predare-învățare se încadrează între limitele de 600-850 de ore, iar în învățământul secundar acesta variază între 850-950 de ore pe an. Singurele țări în care numărul de ore din învățământul primar este egal sau mai mare ca cel din secundar sunt Belgia flamandă și valonă, Franța, Italia (numai în școlile denumite „științifice” și în cele „clasice”) și în Cipru.

În învățământul primar, ca o caracteristică generală, se remarcă existența acelorași discipline în toate țările. Diferențele apar în ceea ce privește timpul alocat disciplinelor școlare, existând posibilitatea de a decide flexibil asupra acestuia. Aproape în toate țările elevii urmează același curriculum în învățământul obligatoriu. Doar în 5 țări părinții pot alege un anumit tip de educație pentru învățământul obligatoriu, la sfârșitul ciclului primar (în Germania, Luxemburg, Olanda, Austria, Liechtenstein).

Cele mai multe țări oferă școlilor puterea de decizie asupra timpului alocat anumitor discipline. Astfel, școlile din Franța, Belgia valonă și flamandă, Italia, Olanda, Portugalia și Marea Britanie sunt libere să decidă în legătură cu peste 50% din timpul alocat predării-învățării; în Spania și Polonia ponderea este de o treime din timpul total, iar în Bulgaria această pondere este cuprinsă între 15-20%.

Ca tendință generală se observă alocarea unei proporții de 25-30% din timpul total învățării limbii oficiale de predare, această disciplină ocupând primul loc ca importanță în toate țările europene. Matematica ocupă în majoritatea țărilor locul următor. Excepție fac Malta și Islanda (unde matematica are același număr de ore cu cel al limbii oficiale de predare) și alte șapte

⁵ Date puse la dispoziție de *Key Data on Education in Europe 2005*, European Commission, Eurydice, Bruxelles & Luxembourg, Eurostat Office for Official Publications in the European Communities, 2005, pag. 243-252.

țări europene în care pe locul doi se află educația artistică (Danemarca, Estonia, Ungaria, Finlanda, Suedia, Liechtenstein, Norvegia).

O caracteristică comună pentru educația primară este, de asemenea, faptul că o mai mare parte din timp este alocată activităților artistice și educației sportive, comparativ cu științele naturii sau științele sociale, dar timpul alocat variază destul de mult de la o țară la alta. Exemple de țări care au decis alocarea unui număr mare de ore unor astfel de activități sunt Germania, țările nordice, Austria și o parte dintre cele zece state membre ale Uniunii Europene care au aderat în anul 2004.

Modalități flexibile de stabilire a timpului de predare-învățare la nivelul ISCED1 se remarcă, în unele țări, și sub un alt aspect. Astfel, în Italia școlile pot crește sau descrește timpul alocat la unele discipline sau pot introduce noi subiecte în limita a 15% din timpul total, durata acestuia neputând fi modificată. În Cipru, școlile din mediul rural sunt libere să aloce fiecărei discipline un număr de ore în directă corelație cu numărul de cadre didactice care funcționează în școală. În Letonia există doar limite maxime și minime pentru timpul total de predare-învățare, școlile fiind libere să decidă numărul de ore pentru fiecare disciplină. În Austria, limbile străine sunt integrate în cadrul altor discipline școlare în primii doi ani ai ISCED1. În Slovenia se stabilesc 15 zile în plus față de timpul total obligatoriu care pot fi alocate științelor, educației fizice sau tehnologiei. În Marea Britanie școlile sunt libere să decidă cât timp dedică fiecărei discipline; de exemplu, la nivel central sunt stabilite două ore obligatorii pentru educație fizică și sport, care pot fi incluse sau adăugate curriculumului obligatoriu.

În România, se remarcă o flexibilitate mai redusă în ceea ce privește distribuția timpului pe discipline. Astfel, la nivelul educației primare (ISCED1)⁶, în jur de 30% din timpul învățării este dedicat limbii oficiale de instrucție (limba română). Matematica ocupă locul următor, cu 15% din totalul timpului alocat, urmată de educația fizică (10%), educația religioasă și morală, limbile străine (5%), științele naturii și cele sociale sau alte discipline (sub 5%). Toate documentele legate de curriculum sunt decise la nivel central și aprobate prin Ordin al Ministrului.

În ceea ce privește timpul de predare-învățare din **învățământul secundar obligatoriu** există mult mai multe diferențe între țările europene decât cele din învățământul primar. Ca o tendință generală se constată descreșterea timpului dedicat învățării limbii oficiale de instrucție sau a matematicii (care dețin totuși o pondere importantă în timpul total) în favoarea științelor sociale, științelor naturii sau limbilor străine. În Cehia, Estonia, Slovenia și Slovacia, de exemplu, cantitatea mare de timp alocat acestor discipline le plasează pe primul loc ca importanță.

⁶ Datele puse la dispoziție de Eurydice (www.eurydice.org) fac referire la anul școlar 2002/2003.

La nivelul învățământului secundar obligatoriu se remarcă un mai mare echilibru privind modul în care este distribuit timpul de învățare între discipline, în comparație cu învățământul primar. Se poate observa, de asemenea, că timpul dedicat activităților artistice descrește în comparație cu ISCED1. În general, acesta ocupă în jur de 10-19% în prima etapă a educației obligatorii, dar nu depășește mai mult de 10% în educația secundară. Țările care continuă să acorde importanță disciplinelor artistice prin timpul alocat acestora și în învățământul secundar rămân Italia și Austria. Disciplinele ICT sunt prezente ca discipline de-sine-stătătoare în jumătate dintre țările europene, dar nu li se dedică decât o parte relativ mică din timpul total de predare-învățare. În celelalte țări acestea sunt incluse în alte discipline sau ca modalitate de învățare pentru alte discipline.

La nivelul educației secundare se observă că majoritatea țărilor lasă la dispoziția elevilor alegerea anumitor discipline sau chiar a anumitor subiecte, timpul flexibil deținând ponderile cele mai mari în Marea Britanie, Belgia flamandă, Spania, Olanda. În cazul Angliei, la fel ca în învățământul primar, la nivel central există stipulată obligația ca un număr cât mai mare de copii să aloce cel puțin două ore educației fizice și sportului.

În România, timpul flexibil ocupă doar două ore la nivelul învățământului secundar, acestea fiind incluse în curriculum la dispoziția școlii. Se observă, de asemenea, o scădere a ponderii timpului acordat limbii oficiale de instruire, tendința fiind de distribuire echilibrată a timpului de predare-învățare între aproape toate disciplinele (limba de instruire, matematică, științele naturii, limbile străine), toate deținând 15% din timpul total, urmate de științele sociale (11%), educația fizică, disciplinele artistice, educația religioasă și morală, care dețin sub 5% din total. ICT este inclus în alte discipline și depinde de dotările instituției școlare.

2.2. Considerații ale cadrelor didactice cu privire la durata, organizarea și structura anului școlar

Ancheta realizată în cadrul cercetării de față și-a propus, printre altele, identificarea opiniilor cadrelor didactice referitoare la următoarele probleme: durata și structura anului școlar, durata vacanțelor și plasarea acestora pe parcursul anului școlar, flexibilitatea structurii anului școlar și adaptarea acesteia la nevoile locale.

2.2.1. Durata anului școlar

Marea majoritate a cadrelor didactice anchetate (aproape 83%) consideră că, din perspectiva realizării obiectivelor și conținuturilor programelor școlare, **actuala durată a anului școlar este satisfăcătoare.**

Tabel 2.2.1. Opinii ale cadrelor didactice privind durata anului școlar, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Durata anului școlar este satisfăcătoare.	560	82,8	315	82,0	245	83,9	317	84,5	243	80,7
Durata anului școlar nu este satisfăcătoare.	109	16,1	64	16,7	45	15,4	55	14,7	54	18,8
Non-răspuns	7	1,0	5	1,3	2	0,7	3	0,8	4	1,3
Total	676	100,0	384	100,0	292	100,0	375	100,0	301	100,0

Considerațiile exprimate de personalul didactic nu se diferențiază semnificativ pe medii de rezidență sau pe niveluri de învățământ. Astfel, în favoarea duratei actuale a anului școlar se exprimă 82,0% dintre cadrele didactice din mediul urban care au fost investigate și 83,9% dintre cele din rural, ponderile corespunzătoare pe niveluri de învățământ fiind de 84,5% – cadrele didactice din învățământul primar și gimnazial, respectiv 80,7% – personalul din învățământul post-gimnazial (licee și SAM-uri).

Subiecții care **nu sunt de acord cu durata actuală a anului școlar** se situează pe poziții divergente: peste 39% dintre aceștia consideră că durata anului școlar ar trebui să fie **diminuată**, iar o proporție asemănătoare (aproape 35%) afirmă că aceasta ar trebui **extinsă**. Celelalte cadre didactice din această categorie (aproximativ 25%), fie nu au identificat care ar fi soluția la această problemă, fie nu au răspuns deloc.

Tabel 2.2.2. Opinii ale cadrelor didactice privind modificarea duratei anului școlar, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Diminuarea duratei anului școlar	43	39,4	24	37,5	19	42,2	19	39,6	24	39,3
Extinderea duratei anului școlar	38	34,9	24	37,5	14	31,1	12	25,0	26	42,6
Nu știu/ nu-mi dau seama	22	20,2	11	17,2	11	24,4	13	27,1	9	14,8
Non-răspuns	6	5,5	5	7,8	1	2,2	4	8,3	2	3,3
Total	109	100,0	64	100,0	45	100,0	48	100,0	61	100,0

Analiza răspunsurilor, pe medii de rezidență, evidențiază o pondere ceva mai ridicată a cadrelor didactice din mediul rural care se declară în favoarea reducerii duratei anului școlar, comparativ cu proporția corespunzătoare înregistrată în mediul urban: 42,2%, respectiv 37,5%. Diferențe mai mari de opinie cu privire la aspectul analizat se constată, însă, pe niveluri de învățământ. Astfel, spre deosebire de cadrele didactice din învățământul primar și gimnazial care se pronunță numai în proporție de 25% pentru extinderea duratei anului școlar, proporția corespunzătoare a celor care funcționează la nivelul învățământului post-gimnazial este semnificativ mai ridicată – 42,6%. Această diferență decurge, desigur, din gradul diferit de complexitate a obiectivelor și conținuturilor educaționale prevăzute în cadrul programelor de învățământ, precum și din modul în care acestea sunt percepute de către cadrele didactice de la nivelul respectivelor cicluri de învățământ.

2.2.2. Structura anului școlar

Ca și în cazul duratei anului școlar, marea majoritate a cadrelor didactice (82,5% din totalul celor investigate) consideră satisfăcătoare structurarea pe semestre a anului de învățământ, apreciind că aceasta permite realizarea eficientă a curriculumului școlar. Referitor la acest aspect – așa cum se poate observa din tabelul următor – nu se înregistrează, practic, diferențe de opinii ale cadrelor didactice în funcție de criteriile mediu de rezidență (peste 82% dintre cele situate atât în mediul urban, cât și în rural se declară de acord cu actuala structură) și nivel de învățământ la care funcționează (proporțiile corespunzătoare sunt de aproximativ 84% în învățământ primar și gimnazial și de 85% în învățământ post-gimnazial).

Tabel 2.2.3. Opinii ale cadrelor didactice privind structura anului școlar, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Structura actuală este satisfăcătoare.	558	82,5	318	82,8	240	82,2	307	84,2	251	85
Structura actuală nu este satisfăcătoare.	118	17,5	66	17,2	52	17,8	68	15,8	50	15
Total	676	100,0	384	100,0	292	100,0	375	100,0	301	100,0

Dezacordul față de structura actuală a anului de învățământ a fost exprimat de aproximativ 17% din totalul cadrelor didactice cuprinse în eșantion, majoritatea acestora enunțând și motivele care stau la baza opiniei exprimate. Motivele invocate depășesc sfera structurării propriu-zise a anului școlar pe semestre, referindu-se la implicațiile negative ale acestora asupra raportului dintre perioadele de curs și perioadele de vacanță, la efectele negative asupra procesului de evaluare, precum și la vacanțele intra-semestriale și la efectele acestora.

Cele mai multe dintre cadrele didactice (peste 52% din cele cuprinse în această categorie, fără diferențe semnificative pe medii de rezidență, dar cu deosebiri importante pe niveluri de învățământ) menționează primul dintre motivele enunțate, referindu-se la **efectele negative ale actualei structuri a anului școlar atât asupra elevului, cât și asupra cadrelor didactice** (oboseală, reducerea nivelului de interes, motivație și a capacității de concentrare, incapacitatea elevilor de a asimila și a proba acumularea unei prea mari cantități de informații în actuala împărțire pe semestre). În mod concret, cadrele didactice menționează următoarele motive pentru care structura actuală a anului școlar nu este una dezirabilă:

- volumul prea mare de informații pe care profesorul trebuie să îl predea și elevul trebuie să îl asimileze într-un timp mai redus – Acest fapt constituie un factor de diminuare a interesului pentru demersul educațional al ambilor actori și generează doar procese de memorare mecanică, cu efecte formative și educative nesatisfăcătoare.
- timpul insuficient dedicat activităților extrașcolare – Cadrele didactice consideră că nu sunt suficiente două vacanțe inter-semestriale pentru desfășurarea unor activități extrașcolare variate.
- durata prea mare a semestrelor – Timpul prea mare alocat învățării, fără pauze (vacanțe) nu asigură eficiența totală a învățării.

Tabel 2.2.4. Motivarea răspunsurilor nefavorabile privind actuala structură a anului școlar, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Raportul necorespunzător dintre perioadele de curs și vacanțe	62	52,5	36	54,5	26	50,0	42	61,8	20	40,0
Efecte negative asupra procesului de evaluare	38	32,2	23	34,8	15	28,8	16	23,5	22	44,0
Vacanțele intra-semestriale și efectele acestora	7	5,9	1	1,5	6	11,5	5	7,4	2	4,0
Non-răspuns	11	9,3	6	9,1	5	9,6	5	7,4	6	12,0
Total	118	100,0	66	100,0	52	100,0	68	100,0	50	100,0

Pe locul al doilea în rândul argumentelor invocate de cadrele didactice împotriva structurii pe semestre a anului școlar se situează **efectele negative asupra procesului de evaluare** – scăderea eficacității, a calității și/sau a obiectivității procesului de evaluare. Astfel, pentru

32% dintre profesori (cu diferențe semnificative în special pe niveluri de învățământ) actuala structură a anului școlar determină următoarele probleme:

- conduce la un număr mare de lecții care urmează să fie evaluate la final de semestru (evaluare sumativă), procesul fiind greoi atât pentru elevi, cât și pentru cadrele didactice;
- suprasolicită și obosește elevii, aceștia fiind evaluați pe baza unui număr prea mare de lecții sau conținuturi (mai ales în semestrul al doilea);
- diminuează obiectivitatea evaluării: *Obiectivitatea acesteia era mai mare și rezultatele erau mai relevante; atunci când se făcea de trei ori – la sfârșitul trimestrului – se ofereau mai multe șanse celor evaluați pentru demonstrarea rezultatelor lor școlare* (interviu cadre didactice);
- conduce la discrepanțe între evaluarea formativă și cea sumativă (evaluarea formativă nu facilitează evaluarea sumativă), mai ales în condițiile în care nu toate cadrele didactice sunt pregătite să aplice ambele forme de evaluare și se rezumă doar la evaluarea sumativă.

A treia obiecție majoră a cadrelor didactice legată de structura anului școlar (6% dintre subiecții investigați), în relativă contradicție cu primul motiv invocat, se referă la **vacanțele intra-semestriale și efectele acestora**: *Vacanțele intra-semestriale (în special vacanța de iarnă) nu fac altceva decât să fragmenteze nejustificat perioadele de predare-învățare* (interviu cadre didactice). Acest motiv este invocat într-o proporție mult mai ridicată de către cadrele didactice din mediul rural, comparativ cu cei din urban (11,5 % dintre respondenții din rural, comparativ cu numai 1,5% dintre cei din urban). Obiecția profesorilor din mediul rural față de vacanțele intra-semestriale derivă și din specificul activităților din aceste arii. Astfel, ca urmare a antrenării copiilor de către părinți în diferitele activități de tip rural care se desfășoară preponderent în perioadele de primăvară-vară, apare în cazul unor elevi un important fenomen de absenteism școlar în această perioadă. Pentru a diminua acest fenomen, unele cadre didactice din rural sugerează renunțarea la unele vacanțe intra-semestriale și prelungirea vacanței de vară.

2.2.3. Durata vacanțelor

În cadrul anchetei realizate, cadrelor didactice le-au fost solicitate și opinii referitoare la durata vacanțelor. La fel ca în cazul celorlalte elemente asupra cărora au fost consultate, majoritatea acestora – aproximativ 74% – se declară de acord cu situația actuală, afirmând că **durata vacanțelor este satisfăcătoare** din perspectiva elevilor.

Opiniile exprimate de cadrele didactice nu se diferențiază semnificativ pe medii de rezidență (diferența este de 11 puncte procentuale – aproximativ 69% în mediul urban și 80% în rural) și pe niveluri de învățământ (aproape 76% în învățământul primar și gimnazial și 71% în învățământul post-gimnazial).

Tabel 2.2.5. Opinii ale cadrelor didactice cu privire la durata vacanțelor elevilor, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Durata vacanțelor este satisfăcătoare.	498	73,7	264	68,8	234	80,1	284	75,7	214	71,1
Durata vacanțelor nu este satisfăcătoare.	148	21,9	103	26,8	45	15,4	75	20,0	73	24,3
Nu știu	25	3,7	14	3,6	11	3,8	14	3,7	11	3,7
Non-răspuns	5	0,7	3	0,8	2	0,7	2	0,5	3	1,0
Total	676	100,0	384	100,0	292	100,0	375	100,0	301	100,0

Principalele obiecții formulate de cadrele didactice care nu sunt de acord cu actuala durată a vacanțelor sunt următoarele: unele vacanțe sunt prea scurte (opinie susținută de aproape 42% dintre învățătorii și profesorii cuprinși în această categorie); există un dezechilibru prea mare în ceea ce privește durata diferitelor vacanțe (aproape 17% dintre cadrele didactice investigate). Ceilalți subiecți din segmentul la care ne referim (peste 40%), deși consideră că durata vacanțelor nu este satisfăcătoare, nu-și justifică această opinie.

Tabel 2.2.6. Obiecții ale cadrelor didactice cu privire la durata vacanțelor elevilor, pe medii de rezidență și niveluri de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Unele vacanțe sunt prea scurte	62	41,9	42	40,8	20	44,4	32	42,7	30	41,1
Dezechilibrul prea mare în ceea ce privește durata diferitelor vacanțe	25	16,9	19	18,4	6	13,3	10	13,3	15	20,5
Non-răspuns	61	41,2	42	40,8	19	42,2	33	44,0	28	38,4
Total	148	100,0	103	100,0	45	100,0	75	100,0	73	100,0

Referindu-se la **durata prea scurtă a unor vacanțe** (în special vacanța de primăvară, vacanța de iarnă și de Paști), cadrele didactice își susțin punctul de vedere cu argumentul că timpul este insuficient pentru refacere, pentru odihnă. Mai mult decât atât, consideră unele dintre aceste perioade scurte de vacanță nu numai că nu-și ating scopul (odihnă, refacere), dar elevii sunt scoși din ritm, fiind necesară o perioadă mai lungă sau mai scurtă de readaptare la sarcinile școlare. Unii dintre subiecții chestionați formulează și anumite propuneri de revizuire a perioadelor de vacanță: vacanța de primăvară ar trebui prelungită la mai mult de o săptămână; pentru refacere și activități de timp liber sunt necesare cel puțin trei vacanțe de minim două săptămâni și o vacanță de vară.

Cadrele didactice care au menționat **dezechilibrul prea mare în ceea ce privește durata diferitelor vacanțe** (unele vacanțe sunt prea scurte, iar altele prea lungi – interviu cadre didactice) formulează ca propunere principală prelungirea vacanțelor de iarnă și primăvară și reducerea duratei vacanței de vară.

2.2.4. Modalitatea de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar

Modalitatea de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar este considerată ca satisfăcătoare pentru derularea procesului de predare-învățare de o proporție ridicată dintre cadrele didactice investigate (62,3%), dar mai redusă decât cele corespunzătoare altor aspecte referitoare la durata și organizarea anului școlar asupra cărora acestea și-au exprimat opinia.

Ponderea cea mai mare a profesorilor care consideră satisfăcătoare modalitatea de structurare a vacanțelor se observă în cazul personalului didactic rezident în mediul rural – peste 66%, cu 7 puncte procentuale mai mult decât în urban – și care funcționează în învățământul primar și gimnazial – cu 10 puncte procentuale mai mult decât la nivelul învățământului post-gimnazial.

Tabel 2.2.7. Aprecierile cadrelor didactice privind modalitatea de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar, în funcție de mediul de rezidență și nivelul de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Satisfăcătoare	421	62,3	227	59,1	194	66,4	251	66,9	170	56,5
Nesatisfăcătoare	235	34,8	147	38,3	88	30,1	115	30,7	120	39,9
Non-răspuns	6	0,9	3	0,8	3	1,0	3	0,8	3	1,0
Total	676	100,0	384	100,0	292	100,0	375	100,0	301	100,0

Rezultatele anchetei evidențiază, de asemenea, faptul că dezacordul cel mai puternic față de modalitatea actuală de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar este exprimat de cadrele didactice de la nivelul învățământului secundar superior, proporția corespunzătoare fiind de aproape 40%. Principalele motive invocate de subiecții investigați pentru a justifica acest dezacord, în ordinea descrescătoare a frecvenței cu care au fost menționate, sunt următoarele: afectarea continuității procesului de predare-învățare; lipsa corelării (și durata insuficientă) cu celebrarea unor sărbători religioase; neluarea în considerare a condițiilor locale și/sau a nevoilor actorilor școlari. Ordinea menționării acestor motive este aceeași atât în ceea ce privește distribuția răspunsurilor pe medii de rezidență, cât și în funcție de nivelul de învățământ la care cadrele didactice chestionate își desfășoară activitatea.

Aproape jumătate (45,5%) din personalul didactic care consideră ca nesatisfăcător modul de distribuire a vacanțelor afirmă că acesta afectează negativ procesul de predare-învățare prin **ruperea continuității**. Principala rezultată este, în opinia acestor repondenți, pierderea ritmului de învățare. Analiza distribuției răspunsurilor subiecților care au folosit acest argument relevă valori apropiate, atât pe medii de rezidență, cât și pe niveluri de învățământ; diferențele fiind de aproximativ 2 puncte procentuale.

Tabel 2.2.8. Contraargumente privind modalitatea actuală de structurare a vacanțelor școlare, în funcție de mediul de rezidență și nivelul de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Rupe continuitatea procesului de predare.	107	45,5	68	46,3	39	44,3	51	44,3	56	46,7
Nu ține cont de condițiile locale.	31	13,2	16	10,9	15	17,0	13	11,3	18	15,0
Nu permite celebrarea sărbătorilor religioase.	50	21,3	33	22,4	17	19,3	25	21,7	25	20,8
Altele	2	0,9	1	0,7	1	1,1	0	0,0	2	1,7
Non-răspuns	45	19,1	29	19,7	16	41,0	26	22,6	19	15,8
Total	235	100,0	147	100,0	88	100,0	115	100,0	120	100,0

Argumentul conform căruia modalitatea de distribuire a vacanțelor **nu asigură corelarea (și nici o perioadă suficientă) cu celebrarea sărbătorilor religioase** a fost folosit de o cincime dintre respondenți – 21,3%. Distribuția este similară pe medii de rezidență și niveluri de învățământ.

Faptul că împărțirea vacanțelor **nu ține seama de condițiile locale și de nevoile actorilor școlari** a fost invocat ca argument de peste 13% dintre cadrele didactice care nu sunt de acord cu plasarea actuală a vacanțelor pe parcursul anului școlar. Această opinie este exprimată de o proporție semnificativ mai ridicată dintre cadrele didactice din mediul rural, comparativ cu cei din urban. Personalul didactic din mediul rural care își exprimă această opinie are în vedere specificul activităților economice care se desfășoară în aceste zone.

2.2.5. Flexibilizarea structurii anului școlar și adaptarea acesteia la nevoile locale

Cea mai mare parte (57,2%) dintre cadrele didactice chestionate consideră că este necesară o mai mare flexibilitate a structurii anului școlar. Proporția cea mai mare a celor care își exprimă această opinie se înregistrează în mediul urban – 62,5%. Deși cadrele didactice din mediul rural au reclamat în proporție mai ridicată actuala structură a anului școlar și neadaptarea plasării vacanțelor pe parcursul acestuia la specificul local, numai jumătate din subșantionul respectiv (comparativ cu două treimi în urban) apreciază că ar fi necesară o mai mare flexibilitate a acesteia. Constatarea, relativ paradoxală, decurge, posibil, dintr-un grad mai înalt de conformism al cadrelor didactice din mediul rural la o situație considerată dezirabilă.

Tabel 2.2.9. Aprecierile cadrelor didactice privind necesitatea creșterii flexibilității structurii anului școlar, în funcție de mediul de rezidență și nivelul de învățământ

	Total		Urban		Rural		Înv. primar și gimnazial		Înv. secundar (licee și SAM)	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Consider necesară o mai mare flexibilitate.	387	57,2	240	62,5	147	50,3	201	53,6	186	61,8
Nu consider necesară o mai mare flexibilitate.	240	35,5	127	33,1	113	38,7	141	37,6	99	32,9
Nu știu	33	4,9	11	2,9	22	7,5	22	5,9	11	3,7
Non-răspuns	16	2,4	6	1,6	10	3,4	11	2,9	5	1,7
Total	676	100,0	384	100,0	292	100,0	375	100,0	301	100,0

Analiza distribuției răspunsurilor cadrelor didactice în funcție de nivelul de învățământ relevă de asemenea unele diferențe, proporția cea mai mare (aproape 62%) a celor care pledează pentru o mai mare flexibilitate înregistrându-se la nivelul învățământului secundar superior (liceu și SAM).

* * *

Analiza opiniilor cadrelor didactice cu privire la anul școlar evidențiază un grad ridicat de satisfacție referitor la durata, structura și organizarea acestuia. Majoritatea profesorilor consideră că actuala durată a anului școlar este corespunzătoare din perspectiva realizării obiectivelor și conținuturilor programelor școlare.

O parte dintre aceștia se situează însă pe poziții critice, principalele argumente invocate referindu-se la: implicațiile negative ale structurii anului școlar asupra posibilității de adaptare școlară a elevilor și asupra continuității procesului de predare-învățare-evaluare; ignorarea condițiilor specifice sau a nevoilor actorilor școlari. Ca urmare a obiecțiilor formulate, cadrele didactice chestionate militează pentru creșterea flexibilității structurii anului școlar și pentru adaptarea acesteia la condițiile locale.

CAPITOLUL 3. Timpul elevilor – rezultatele cercetării

Pe lângă investigarea directorilor de școli și a cadrelor didactice cu privire la aspecte generale referitoare la durata, organizarea și structura anului școlar, cercetarea de față a vizat analiza în detaliu a timpului elevilor din triplă perspectivă – timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber – atât ca durată a celor trei secvențe temporale, cât și ca activități specifice subsumate fiecărei categorii. În capitolul de față sunt prezentate informațiile referitoare la aspectele menționate, colectate prin intermediul următoarelor instrumente de investigație: fișe de buget de timp aplicate elevilor, chestionare adresate cadrelor didactice, chestionare destinate elevilor și interviuri de grup cu părinții acestora.

3.1. Relația dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber

Primul nivel al analizei s-a centrat asupra relației dintre cele trei mari secvențe de timp delimitate în cadrul cercetării de față, la care s-au făcut referiri și în capitolul privind metodologia cercetării, și anume:

- **timpul școlar** – care subsumează o serie de activități curente cu caracter cvasi-stabil din punct de vedere al timpului necesar pentru realizarea lor (pregătirea pentru școală, deplasarea către și de la școală) și activități cu durată variabilă (orele de școală, activitățile extrașcolare, pregătirea suplimentară pentru școală la diferite discipline de studiu);
- **timpul extrașcolar** – care include timpul alocat necesităților de bază (somn, toaletă și igienă personală, îmbrăcat, servirea mesei) și cel necesar realizării unor activități gospodărești;
- **timpul liber** – care subsumează toate activitățile aflate în aria de decizie a elevilor.

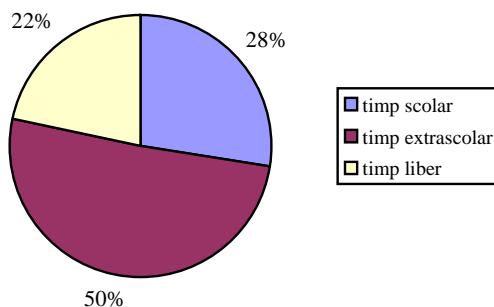
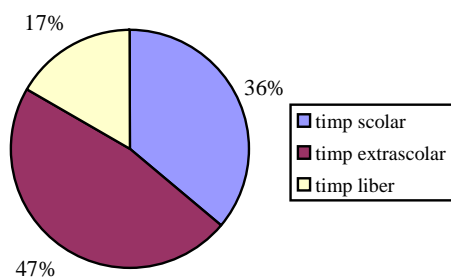
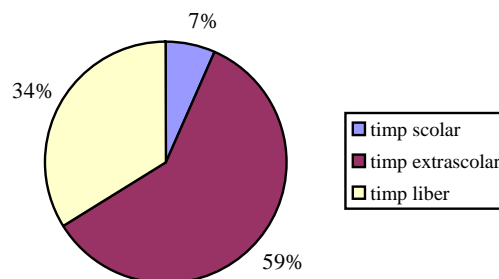
În cadrul capitolului de față vom prezenta o analiză a structurii bugetului de timp al elevilor la nivel general, precum și în funcție de o serie de factori de influență, precum mediul de rezidență, nivelul de studiu, genul elevilor, tipul de program școlar.

o Structura generală a bugetului de timp al elevilor

O primă constatare se referă la faptul că ponderea cea mai ridicată – peste jumătate din *bugetul de timp zilnic* al elevilor (calculat ca medie din *bugetul de timp săptămânal*) – revine secvenței care a fost numită generic, în cadrul cercetării de față, timp extrașcolar. Acestuia îi urmează timpul școlar – 28% (peste 6 ore și jumătate) – și timpul liber – 22% (puțin peste 5 ore).

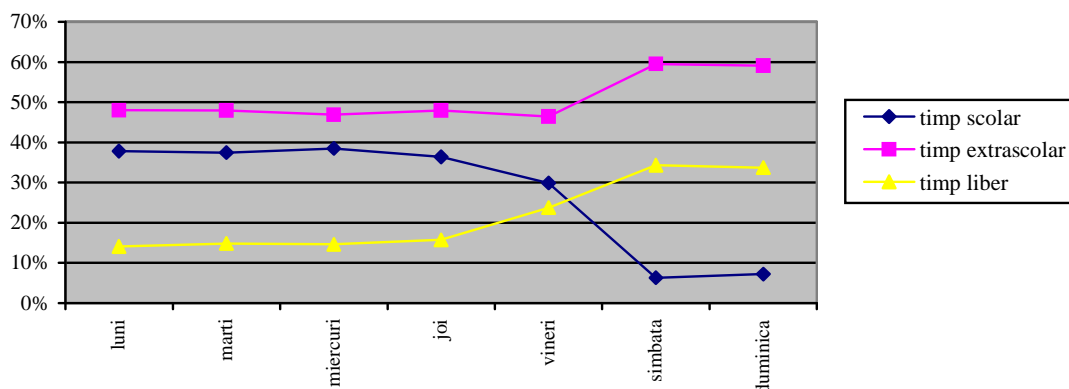
Tabel 3.1.1. Structura bugetului de timp al elevilor

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Timp școlar	6h36'	8h36'	1h36'
Timp extrașcolar	12h12'	11h24'	14h12'
Timp liber	5h12'	4h	8h12'
Total	24h	24h	24h

Fig. 3.1.1. Structura bugetului de timp al elevilor (%)**a) medie zilnică****b) medie zile lucrătoare****c) medie week-end**

Datele investigației evidențiază, de asemenea, o distribuție neomogenă de-a lungul zilelor unei săptămâni a timpului elevilor structurat pe cele trei secvențe luate în considerare. Astfel, timpul extrașcolar – pe primul loc în toate zilele săptămânii – deține o pondere de 47% în zilele lucrătoare, crescând până la 59% către sfârșitul săptămânii (sâmbăta și duminica), când se reduce semnificativ timpul alocat activităților școlare.

Fig. 3.1.2. Structura bugetului de timp al elevilor, pe zilele săptămânii

Diferențele cele mai mari între zilele lucrătoare și cele de final de săptămână pot fi observate, după cum era de așteptat, în cazul timpului școlar. Astfel, dacă în zilele lucrătoare, peste o treime din timpul total al elevilor este dedicat activităților legate de școală (36% – echivalentul a 8 ore și jumătate zilnic), în zilele de week-end – în care elevii nu frecventează școala – valoarea respectivă coboară până la de 7% (puțin peste 1 oră și jumătate).

În cazul timpului liber – care ocupă proporția cea mai redusă la nivelul unei săptămâni și înregistrează o creștere continuă de la prima zi a săptămânii către finalul acesteia – diferențele între zilele lucrătoare și cele de sfârșit de săptămână sunt, de asemenea, semnificative, tendința fiind însă opusă celei înregistrate în cazul timpului școlar: în zilele lucrătoare ponderea este de 17% (4 ore/zi) și se dublează în ultimele două zile ale săptămânii (peste 8 ore/zi).

Pe baza datelor prezentate, în condițiile în care diferențele între zilele săptămânii sunt relativ reduse în cazul timpului extrașcolar, se poate aprecia că între timpul școlar și timpul liber există o relație invers proporțională. Cu alte cuvinte, în general, elevii investigați au tendința de a „investi” în activități de timp liber timpul economisit în cazul activităților legate de școală.

o **Structura bugetului de timp al elevilor pe medii de rezidență**

Structura bugetului de timp al elevilor înregistrează unele modificări atunci când analizăm datele în funcție de **mediul de rezidență** al elevilor. Astfel, în cazul timpului școlar se constată că atât media totală, cât și mediile calculate pentru zilele lucrătoare și pentru perioada de week-end înregistrează diferențe importante pe cele două medii de rezidență: elevii din mediul urban alocă zilnic cu aproape 50 minute mai mult pentru activitățile incluse în timpul școlar, față de elevii din mediul rural.

Același ecart se păstrează și în cazul timpului extrașcolar, dar în sens opus: elevii din mediul rural petrec, în medie, mai mult cu aproximativ 50 minute/zi pentru realizarea activităților conținute în timpul extrașcolar. Cum nu există diferențe semnificative pe medii de rezidență în cazul timpului liber, se poate constata faptul că, în cazul elevilor din mediul rural, economia de timp realizată din activitățile cuprinse în timpul școlar este investită cu preponderență în efectuarea activităților care aparțin timpului extrașcolar.

Aceste diferențieri referitoare la timpul elevilor, pe medii de rezidență, nuanțează percepția comună (identificată și în rândul cadrelor didactice investigate în cercetarea de față) potrivit căreia elevii din mediul rural sunt implicați mai activ în realizarea unor activități gospodărești (care sunt cuprinse în timpul extrașcolar) și au, ca urmare, mai puțin timp liber decât cei din mediul urban. Datele cercetării confirmă implicarea elevilor din mediul rural în activități de acest tip (care sunt, prin natura lucrurilor, mai frecvente și mai diverse în gospodăriile rurale, comparativ cu mediul urban), indicând totodată faptul că timpul alocat acestora nu reduce timpul liber al elevilor, ci este decupat din activitățile de tip școlar.

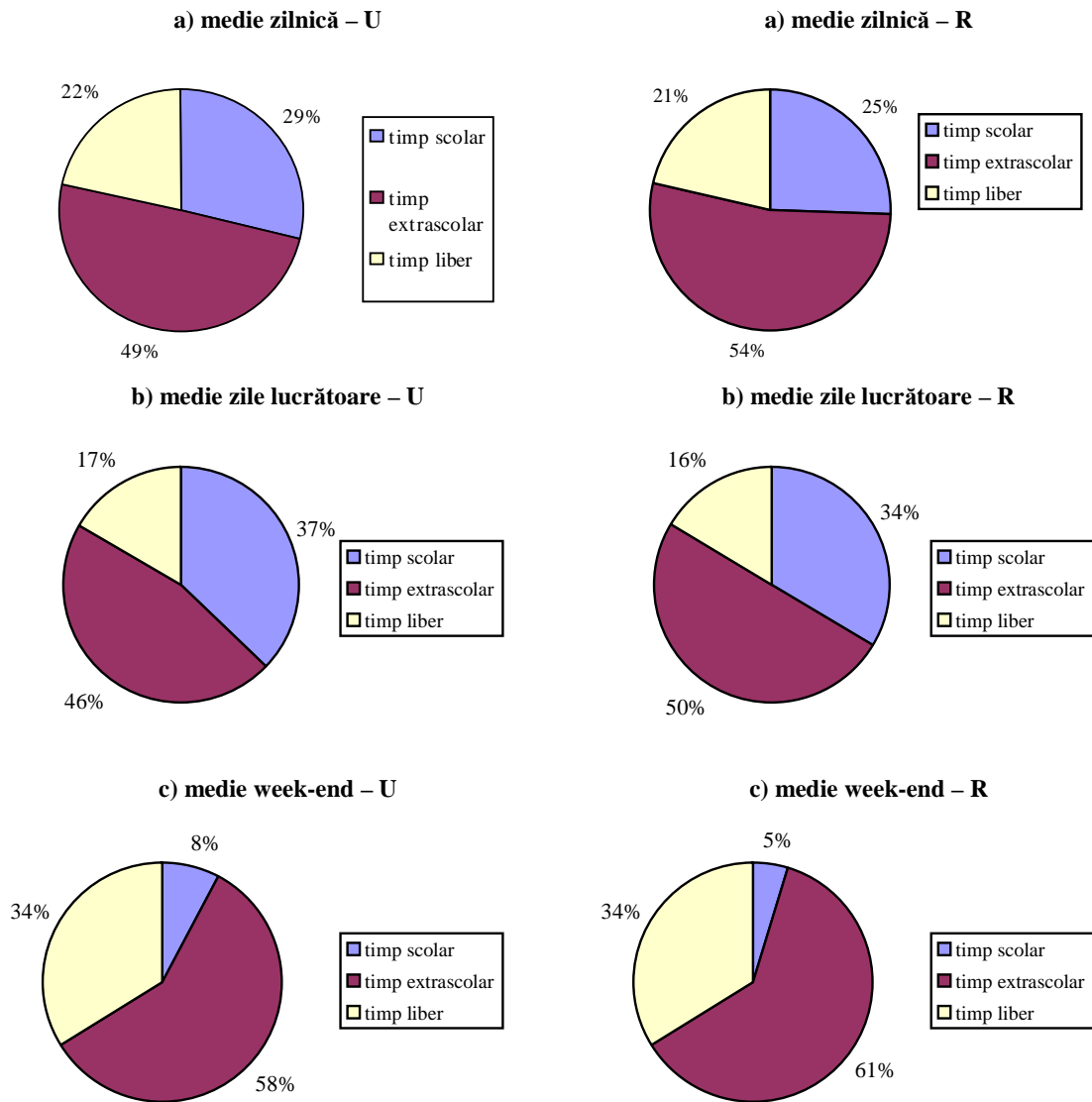
Astfel, diferența de timp alocat activităților școlare (programul școlar, învățarea și efectuarea temelor, pregătirea suplimentară, activitățile extrașcolare) conduce la o serie de interogații în plan educațional: care sunt cauzele pentru care elevii din mediul urban alocă mai mult timp educației (disponibilitatea de timp, în general, încrederea mai mare în rolul școlii etc.)?; ce efecte – pe termen lung sau scurt – are acest fenomen asupra progresului și succesului școlar⁷ al elevilor din cele două medii de rezidență?

Tabel 3.1.2. Structura bugetului de timp al elevilor, pe medii de rezidență

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	urban	rural	urban	rural	urban	rural
Timp școlar	6h54'	6h6'	8h54'	8h6'	1h48'	1h6'
Timp extrașcolar	11h54'	12h48'	11h6'	12h	14h	14h42'
Timp liber	5h12'	5h6'	4h	3h54'	8h12'	8h12'
Total	24h	24h	24h	24h	24h	24h

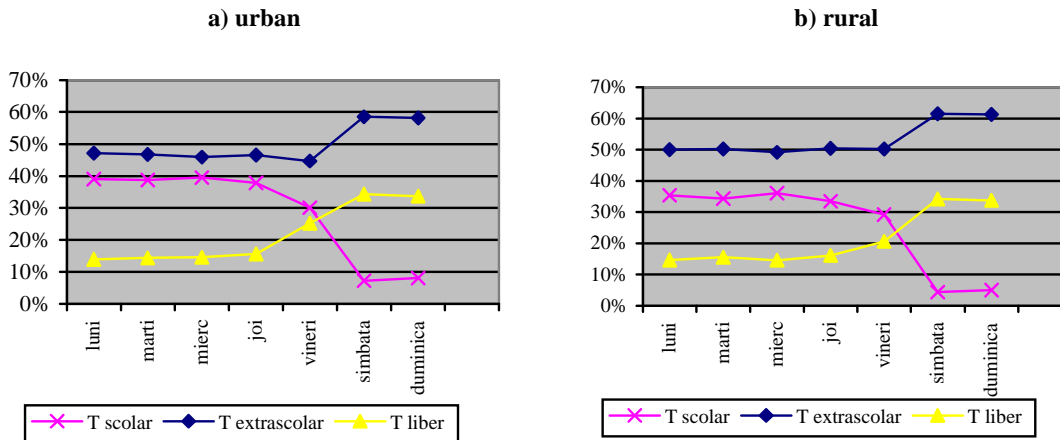
⁷ Unele studii și analize evaluative asupra rezultatelor școlare ale elevilor la examenele naționale evidențiază diferențe ale acestora pe medii de rezidență, în favoarea mediului urban.

Fig. 3.1.3. Structura bugetului de timp al elevilor, pe medii de rezidență (%)

Diferențele privind distribuția timpului elevilor pe medii de rezidență se păstrează de-a lungul tuturor zilelor săptămânii. Diferențele sunt mai ample în special vinerea, când, pentru elevii din mediu rural, crește mai mult valoarea timpului extrașcolar (determinată în special de implicarea acestora în activități gospodărești), iar pentru elevii din mediul urban crește semnificativ valoarea timpului liber.

Fig. 3.1.4. Structura bugetului de timp al elevilor, pe zile ale săptămânii și medii de rezidență

○ **Structura bugetului de timp al elevilor pe niveluri de studiu**

Pe lângă diferențele pe medii de rezidență, datele cercetării permit o analiză a diferențelor privind bugetul de timp al elevilor pe **niveluri (clase) de studiu**. În ceea ce privește timpul școlar, se remarcă faptul că media la nivelul unei săptămâni are valori cu 18 minute mai ridicate în cazul elevilor din clasa a VIII-a, comparativ cu elevii de clasa a XII-a. Pornind de la ideea că planurile de învățământ pentru liceu prevăd un număr mai mare de ore/săptămână pentru activitățile școlare propriu-zise, timpul mai ridicat înregistrat în cazul elevilor de gimnaziu se explică cel mai probabil prin alocarea de către aceștia a unui timp mai mare pentru activitățile de învățare (respectiv, pentru realizarea temelor). Chiar dacă ambele categorii de elevi sunt la finalul unui ciclu și se pregătesc pentru un examen, un alt posibil factor de influență poate fi și acela că elevii de gimnaziu se află pentru prima dată în fața unei astfel de situații, decisive pentru parcursul lor școlar viitor.

La nivelul unei săptămâni și timpul extrașcolar înregistrează valori medii mai ridicate în cazul elevilor de gimnaziu, existând însă situații distincte în funcție de zilele săptămânii. Astfel, în zilele lucrătoare, elevii de clasa a VIII-a alocă în medie cu o jumătate de oră mai mult activităților incluse în timpul extrașcolar, consumând un timp suplimentar pentru somn (fiind, de altfel, într-o etapă de dezvoltare psiho-fizică care solicită un somn de mai lungă durată) și pentru servirea mesei. În week-end, elevii de liceu sunt cei care alocă activităților extrașcolare cu aproximativ 12 minute mai mult, în special pentru activități de tip gospodăresc.

Elevii de liceu „recuperează” economiile de timp realizate în cazul activităților conținute în timpul școlar și extrașcolar prin activități de timp liber. Aceștia par să aibă o mai mare autonomie în demarcarea acestui timp în zilele lucrătoare, alocând cu aproape 50 minute mai mult timp *loisir*-ului în comparație cu elevii de gimnaziu (în special pentru activități de

socializare); diferența crește constant în favoarea elevilor de clasa a XII-a o dată cu apropierea week-end-ului. În cazul zilelor libere situația se echilibrează, elevii de clasa a VIII-a având chiar un ușor avantaj (12 minute). Astfel, elevii de clasa a XII-a par a fi mai selectivi în ceea ce privește alocarea timpului pentru învățare la diferite discipline de studiu, permițându-și astfel un timp liber mai mare.

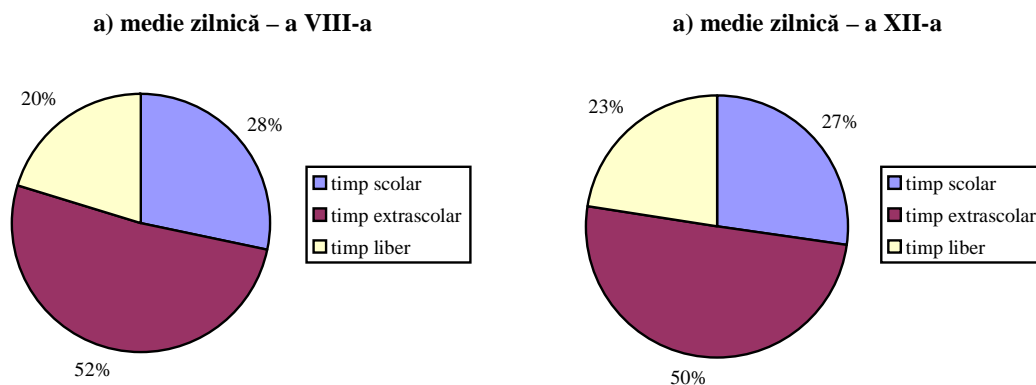
Tabel 3.1.3. Structura bugetului de timp al elevilor, pe clase

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	a VIII-a	a XII-a	a VIII-a	a XII-a	a VIII-a	a XII-a
Timp școlar	6h48'	6h30'	8h48'	8h30'	1h36'	1h36'
Timp extrașcolar	12h24'	12h6'	11h42'	11h12'	14h6'	14h18'
Timp liber	4h48'	5h24'	3h30'	4h18'	8h18'	8h6'
Total	24h	24h	24h	24h	24h	24h

Situația înregistrată din fișele de buget de timp cu referire la relația timp școlar – timp extrașcolar – timp liber pe niveluri de studiu este deseori divergentă sau chiar opusă în comparație cu aprecierile profesorilor investigați. Astfel, majoritatea cadrelor didactice consideră că elevii din ciclurile inferioare (primar, gimnazial) au mai mult timp liber față de cei din liceu sau școli de arte și meserii, fiind invocată și situația alocărilor orare diferite ale planurilor de învățământ pentru cele două niveluri de școlarizare.

Tendențele privind distribuția bugetului de timp al elevilor în funcție de nivelul de studiu se păstrează de-a lungul tuturor zilelor săptămânii. Ca și în cazul timpului școlar, diferențele privind timpul alocat activităților extrașcolare sunt mai ample în ziua de final a programului școlar (vinerea), când, la elevii de liceu, mai pregnant decât la cei de gimnaziu, se înregistrează o scădere a timpului școlar și a timpului extrașcolar, concomitent cu o creștere a timpului liber.

Fig. 3.1.5. Structura bugetului de timp al elevilor, pe clase (%)

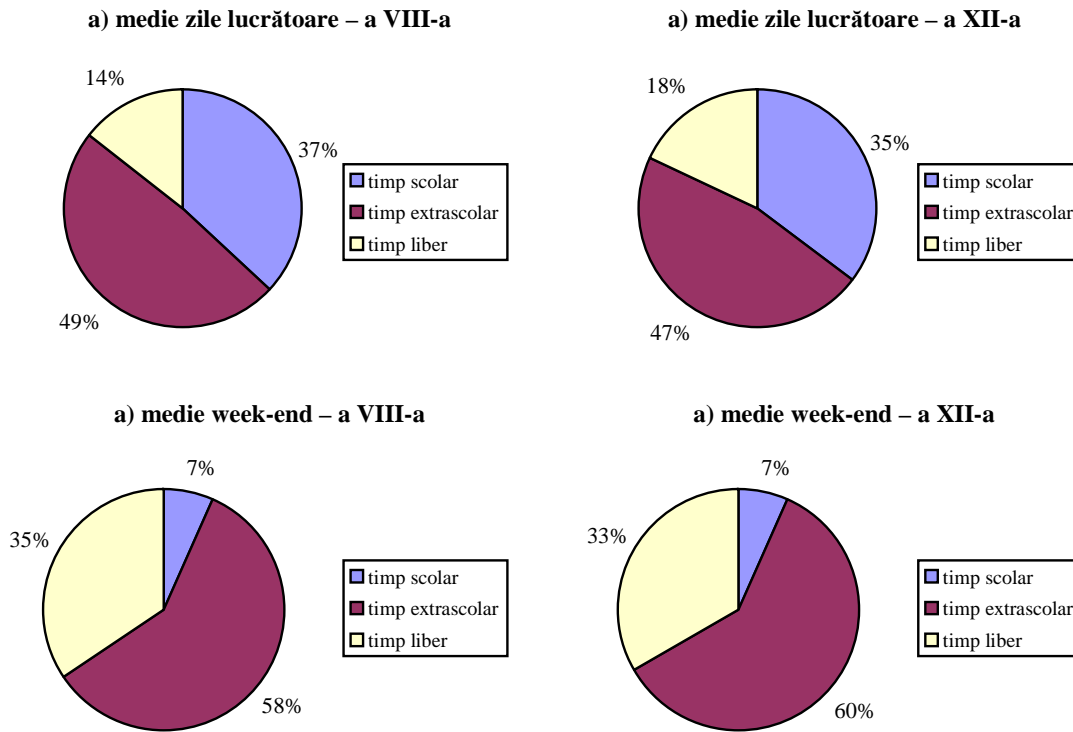
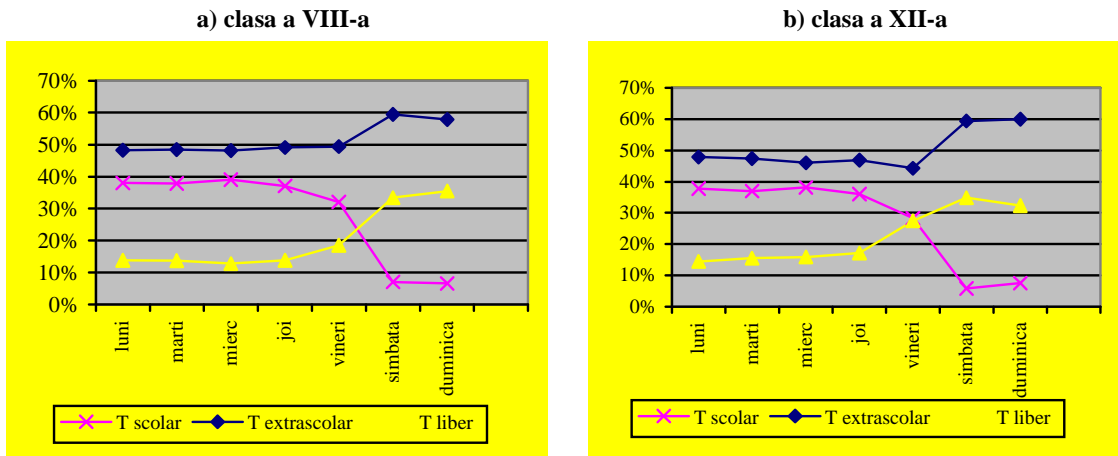

Fig. 3.1.6. Structura bugetului de timp al elevilor, pe zile ale săptămânii și clase

○ **Structura bugetului de timp al elevilor pe genuri**

Structura bugetului de timp al elevilor înregistrează o serie de variații și în funcție de **genul** elevilor. Deoarece, la nivelul lotului investigat, a existat o diferență importantă între numărul fetelor (219) și cel al băieților (100) – genul nefiind din start un criteriu de selecție pentru cercetarea de față – în prelucrarea datelor s-a apelat la următorul procedeu: a fost dublat numărul de elevi de sex masculin, pentru a permite din punct de vedere statistic realizarea de comparații între cele două subloturi (feminin / masculin).

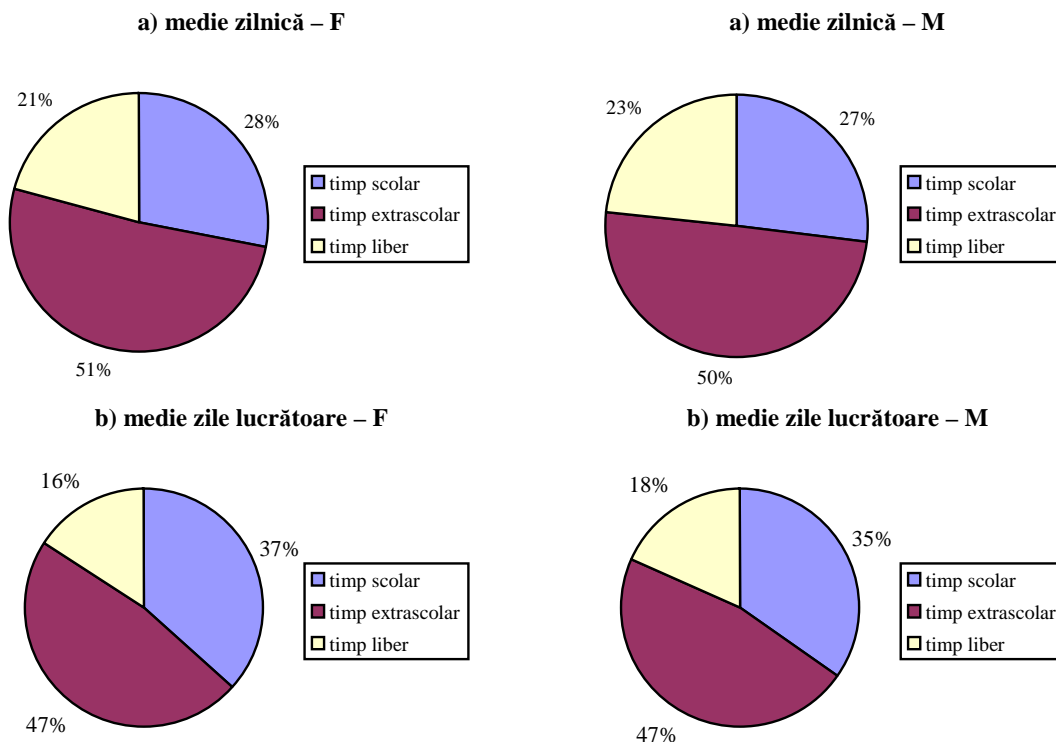
În cazul timpului școlar se constată că atât media totală, cât și mediile calculate pentru zilele lucrătoare și pentru perioada de week-end înregistrează diferențe importante în funcție de genul elevilor: în zilele lucrătoare, fetele alocă cu jumătate de oră/zi mai mult timp activităților școlare, comparativ cu băieții; aceștia compensează cu o activitate de timp școlar mai intensă în week-end, cu un ușor ecart în favoarea lor.

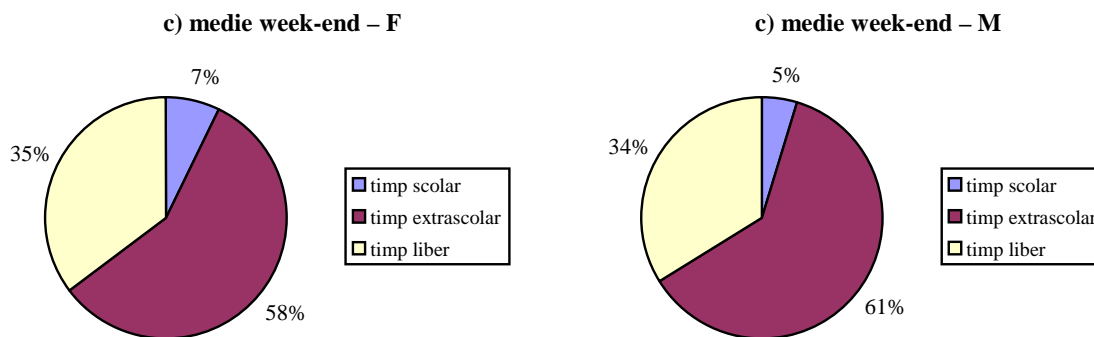
Fetele păstrează o medie mai mare comparativ cu băieții și în cazul timpului extrașcolar: atât la nivelul zilelor lucrătoare, cât și în week-end, acestea alocă cu 18 minute mai mult/zi activităților de tip gospodăresc sau celor corespunzătoare necesităților de bază. Comparativ cu ponderea mai ridicată a timpului școlar și a celui extrașcolar constatată în cazul fetelor, băieții alocă cu peste jumătate de oră/zi mai mult decât fetele activităților de timp liber.

Tabel 3.1.4. Structura bugetului de timp al elevilor, pe genuri

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	F	M	F	M	F	M
Timp școlar	6h42'	6h24'	8h48'	8h18'	1h36'	1h42'
Timp extrașcolar	12h18'	12h	11h24'	11h18'	14h24'	13h48'
Timp liber	5h	5h36'	3h48'	4h24'	8h	8h30'
Total	24h	24h	24h	24h	24h	24h

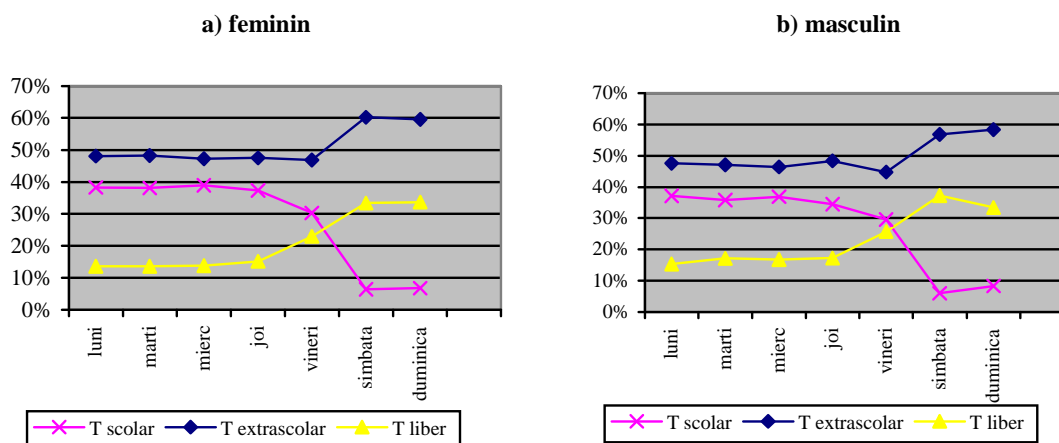
Fig. 3.1.7. Structura bugetului de timp al elevilor, pe genuri (%)

Diferențele privind structura bugetului de timp al elevilor în funcție de genul acestora se păstrează de-a lungul tuturor zilelor săptămânii. Diferențele sunt mai ample în special în zilele de sfârșit de săptămână – vinerea, sâmbăta și duminica.

Fig. 3.1.8. Structura bugetului de timp al elevilor, pe zile ale săptămânii și genuri

○ **Structura bugetului de timp al elevilor pe tipuri de program școlar**

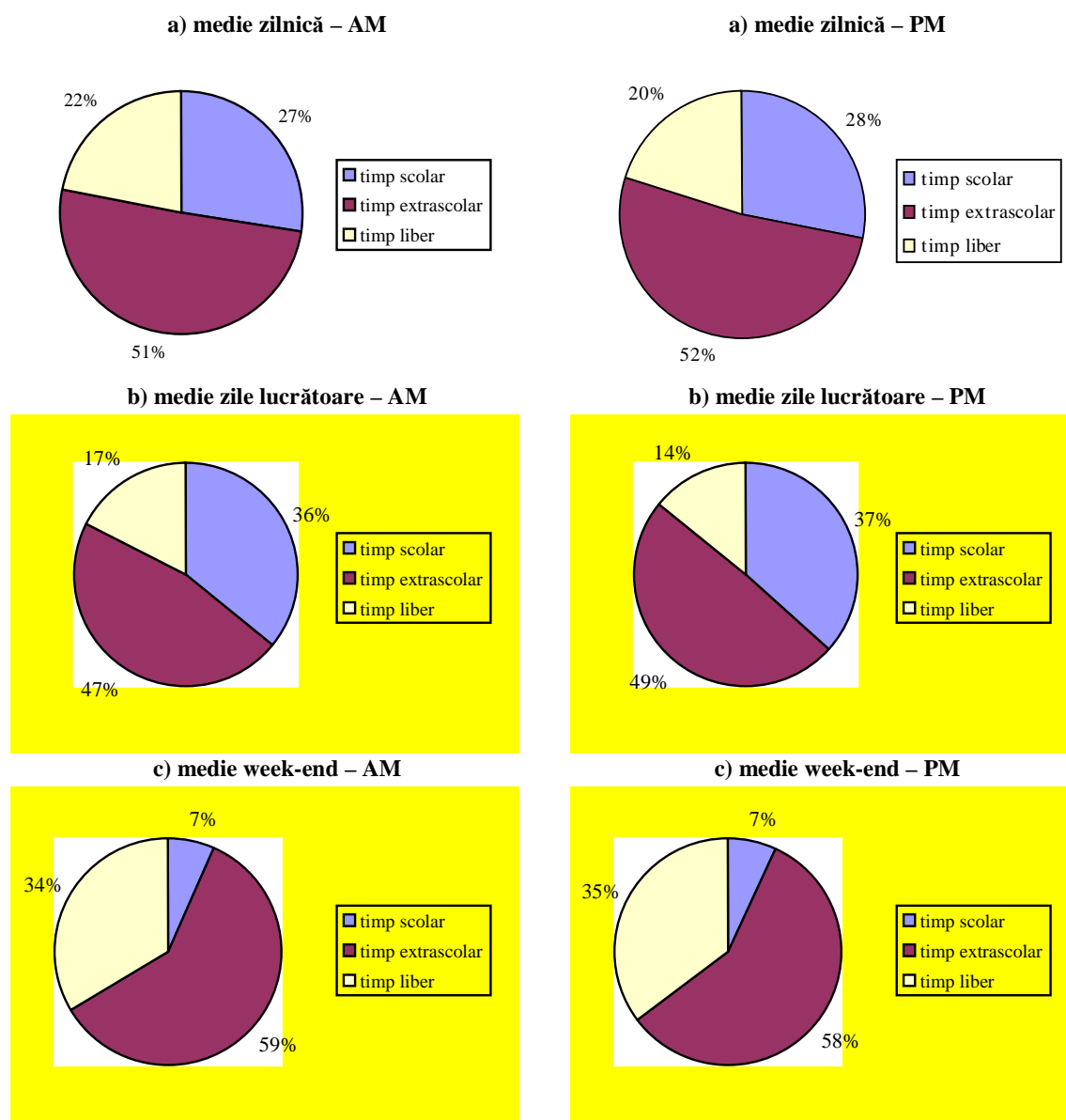
Un alt aspect luat în considerare în cadrul analizei a fost cel referitor la măsura în care **organizarea programului școlar pe parcursul unei zile** – AM (de dimineață) / PM (după-masă) – influențează structura bugetului de timp al elevilor. Astfel, în cazul timpului școlar se constată o ușoară diferențiere în funcție de criteriul menționat la nivelul zilelor lucrătoare: elevii care învață după-masa alocă în medie cu 12 minute mai mult activităților școlare (în special, pregătirii temelor), comparativ cu cei care învață dimineața. În același sens, apar diferențe și în ceea ce privește timpul extrașcolar: elevii care învață după-masa alocă în medie cu aproximativ 20 minute mai mult activităților de timp extrașcolar, față de cei care învață dimineața; această diferență se explică prin durata mai mare de timp alocată somnului de către elevii al căror program școlar nu le impune trezirea de dimineață. Situația se inversează în

cazul timpului liber: elevii care au program școlar dimineța – în condițiile în care alocă mai puțin timp activităților școlare și celor de timp extrașcolar – dispun de aproximativ jumătate de oră mai mult decât cei care învață după-masa pe care o afectează activităților de timp liber.

Tabel 3.1.5. Structura bugetului de timp al elevilor, pe tipuri de program școlar

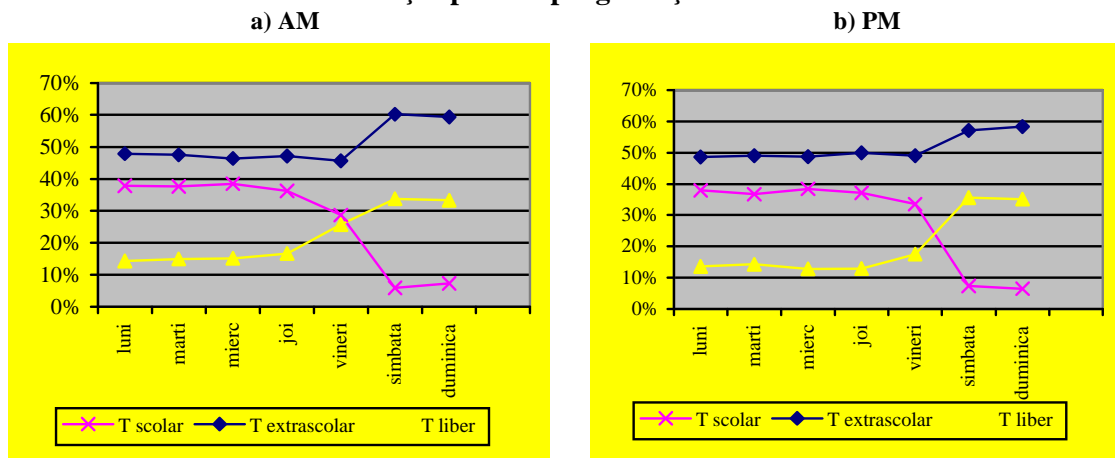
	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	AM	PM	AM	PM	AM	PM
Timp școlar	6h36'	6h48'	8h36'	8h48'	1h36'	1h36'
Timp extrașcolar	12h6'	12h24'	11h12'	11h48'	14h18'	13h54'
Timp liber	5h18'	4h48'	4h12'	3h24'	8h6'	8h30'
Total	24h	24h	24h	24h	24h	24h

Fig. 3.1.9. Structura bugetului de timp al elevilor, pe tipuri de program școlar (%)

Distribuția bugetului de timp al elevilor pe tipuri de program școlar se păstrează de-a lungul tuturor zilelor săptămânii. Diferențele sunt mai ample în special vinerea, când, pentru elevii care învață dimineața, scade mai mult valoarea timpului școlar și a celui extrașcolar și crește semnificativ valoarea timpului liber.

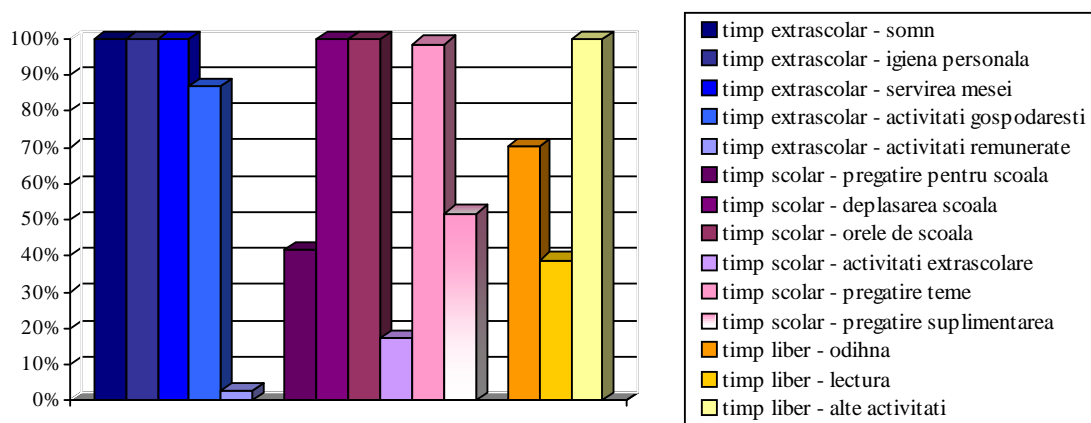
Fig. 3.1.10. Structura bugetului de timp al elevilor, pe zile ale săptămânii și tipuri de program școlar

- **Structura bugetului de timp și numărul de elevi care realizează diferite tipuri de activități**

Analiza valorilor medii ale celor trei secvențe temporale trebuie să ia în calcul și **numărul de subiecți** care au menționat, în fișele de buget de timp, activitățile subsumate.

Fig. 3.1.11. Număr de subiecți care au menționat diferite tipuri de activități

Astfel, o serie de activități cu caracter cvasi-constant în programul zilnic – somnul, igiena personală, servirea mesei, deplasarea spre și de la școală, orele de școală, pregătirea mesei, diverse activități de timp liber – sunt realizate de către toți elevii. Altele, precum efectuarea unor activități remunerate, activități extrașcolare, pregătirea suplimentară, lectura, odihna în timpul liber etc. au fost menționate de ponderi mai reduse de elevi, din cauză că nu toți

participă la astfel de activități fie în general, fie în săptămâna supusă investigației (în care s-au completat fișele de buget de timp). În cazul activităților la care a participat un număr mai redus de elevi, datele statistice obținute nu pot fi considerate relevante. Ca urmare, în analiza care urmează în subcapitolele următoare, astfel de situații au fost menționate, inducându-se anumite precauții în interpretarea lor.

* * *

Analiza relației dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber evidențiază ponderi diferite ale acestor secvențe temporale, atât la nivel general, cât și pe parcursul zilelor unei săptămâni. Peste jumătate din bugetul de timp zilnic al elevilor revine timpului extrașcolar; acestuia îi urmează timpul școlar (28%) și timpul liber (22%). Structura bugetului de timp zilnic al elevilor înregistrează unele modificări în funcție de o serie de criterii precum mediul de rezidență, nivelul de studiu, genul elevilor sau tipul de program școlar (dimineața/după-amiaza).

Datele cercetării confirmă, pe de o parte, volumul mai mare de timp (aproximativ 50 minute/zi) alocat activităților școlare de către elevii din mediul urban, iar pe de altă parte, implicarea mai frecventă, implicit valori mai ridicate de timp alocate de către elevii din mediul rural activităților de tip gospodăresc; aceste diferențe pot avea consecințe pe termen lung asupra adaptării și succesului școlar al elevilor situați în ariile rurale.

Pe niveluri de studiu se înregistrează, de asemenea, unele diferențe în ceea ce privește structurarea bugetului de timp zilnic. Elevii de gimnaziu alocă mai mult timp activităților de tip școlar, precum și celor de tip extrașcolar (în special somnului). Elevii de liceu „recuperează” economiile de timp realizate în cazul acestor categorii prin activități de timp liber, fiind probabil mai selectivi în ceea ce privește implicarea în diverse activități (școlare și extrașcolare) și mai autonomi în demarcarea *loisir*-ului, în comparație cu elevii de gimnaziu.

Diferențe în ceea ce privește distribuția bugetului de timp în cele trei categorii se constată și în funcție de genul elevilor. Astfel, fetele afectează activităților școlare cu o jumătate de oră/zi mai mult, comparativ cu băieții; de asemenea, în cazul acestora și valoarea timpului extrașcolar este mai ridicată. Spre deosebire de acestea, băieții alocă cu peste jumătate de oră/zi mai mult decât fetele activităților de timp liber.

Tipul de program școlar influențează, de asemenea, structura bugetului de timp al elevilor. Cei care învață după-masa alocă mai mult timp activităților de tip școlar și celor de tip extrașcolar (în special pentru somn). În schimb, elevii care au program școlar dimineața dispun de aproximativ jumătate de oră mai mult pentru activitățile de timp liber.

3.2. Timpul școlar

Categoria denumită generic în acest studiu **timp școlar** ocupă locul al doilea, ca pondere, în cadrul bugetului de timp zilnic al elevilor, calculat pentru zilele lucrătoare. Pentru a ilustra și detalia analiza timpului școlar în accepțiunea dată în cadrul investigației de față, această categorie a fost împărțită în șase subsecvențe care corespund unor categorii de activități specifice:

- a) pregătirea pentru școală (pregătirea *ghiozdanului* și a materialelor necesare pentru școală);
- b) deplasarea către și de la școală;
- c) timpul afectat programului școlar propriu-zis;
- d) timpul alocat diferitelor activități extracurriculare;
- e) timpul alocat activităților de învățare (teme la diverse materii);
- f) timpul alocat pregătirii suplimentare la unele discipline școlare.

3.2.1. Timpul dedicat activităților școlare

Rezultatele investigației au evidențiat faptul că timpul dedicat activităților școlare de către elevi este foarte variat în funcție de zilele săptămânii, precum și de la un elev la altul. Astfel dacă media zilnică a timpului școlar (calculată din bugetul de timp pentru toate cele 7 zile ale săptămânii) este de aproximativ 6 ore și jumătate/zi, așa cum a fost precizat și în capitolul anterior, media zilnică, estimată pentru zilele lucrătoare, ajunge la **8 ore și 36 de minute/zi**. Răspunsurile elevilor evidențiază, însă, o diversitate de situații, timpul alocat activităților școlare (media zilnică pentru zilele lucrătoare) variind de la un minim de 4 ore la un maxim de 12 ore și 30 minute. În zilele de sâmbătă și duminică - zile de repaus școlar – timpul destinat activităților școlare este mult mai mic – în medie 1 oră și jumătate/zi, cu variații între 0 ore și 6 ore.

Din declarațiile elevilor se remarcă o **diferențiere a timpului alocat pentru activitățile școlare și în funcție de una sau alta dintre zilele lucrătoare ale săptămânii**. Astfel, cele mai solicitante zile ale săptămânii din perspectiva timpului mediu alocat activităților școlare sunt zilele de luni și de miercuri – mai mult de 9 ore/zi – apoi marți și joi, media fiind de sub 9 ore/zi. Cel mai redus timp este alocat de elevi activităților școlare în ziua de vineri, zi de sfârșit de program școlar, valoarea medie a acestuia fiind de 7 ore și 30 minute.

Tabel 3.2.1. Durata medie a timpului școlar

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică
Medie timp	6h36'	8h36'	1h36'	9h6'	9h	9h12'	8h48'	7h12'	1h30'	1h42'
Timp minim	3h7'	4h12'	6'	1h	36'	2h42'	2h	1h	12'	12'
Timp maxim	10h9'	12h30'	6h24'	15h	14h12'	13h42'	17h30'	13h48'	9h	8h
Ab. standard	1h15'	1h26'	1h17'	-	-	-	-	-	-	-
Coef. var.	18,9%	16,6%	67,3%	-	-	-	-	-	-	-
q1 (25%)	5h48'	7h56'	1h	8h12'	7h54'	7h54'	7h42'	6h18'	1h18'	1h12'
q2 (50%)	6h42'	8h56'	1h30'	9h12'	9h	9h12'	8h56'	7h24'	2h	2h
q3 (75%)	7h30'	9h54'	2h30'	10h18'	10h6'	10h18'	10h	8h30'	4h	3h18'

Analiza datelor ne permite remarcarea unui anume dezechilibru între ritmul școlar săptămânal și modelul curbei de efort, mai ales în prima zi a săptămânii, fiind cunoscut faptul că randamentul maxim al elevilor corespunde zilelor de mijloc de săptămână (miercuri-joi). Astfel, după perioada mai mare de timp liber din week-end, intrarea în ritmul școlar la începutul săptămânii este una „în forță”, care solicită din partea elevilor cele mai mari valori de timp pentru activitățile școlare și, prin urmare, un efort suplimentar pe măsură, care se adaugă efortului de readaptare la sarcinile școlare specific începutului de săptămână. Acest aspect trebuie să constituie un factor de luat în considerare în proiectarea orarului școlar la nivelul unităților de învățământ, în stabilirea și distribuirea materiilor de studiu în primele zile ale săptămânii.

3.2.2. Tipuri de activități realizate în cadrul timpului școlar

În analiza timpului școlar s-a realizat, după cum a fost menționat mai sus, o împărțire a activităților în șase tipuri principale:

- timpul dedicat activităților de pregătire pentru școală (pregătirea ghiozdanului);
- timpul necesar pentru deplasarea către și de la școală;
- orarul școlar propriu-zis – reprezintă în contextul de față perioada de timp pe care subiecții au declarat că o petrec la școală pe parcursul zilelor săptămânii, fără să facă referire la programul formal al instituției;
- timpul dedicat activităților extracurriculare – reprezintă activitățile pe care subiecții le desfășoară în cadrul unor acțiuni organizate de către instituția de învățământ, în afara programului școlar propriu-zis (de exemplu, vizite la muzee, participarea la cercuri școlare pe discipline etc.);
- timpul solicitat de activitățile de învățare – reprezintă timpul alocat de subiecți pentru rezolvarea temelor și pentru învățarea pentru școală;

- timpul dedicat activităților de pregătire suplimentară – această categorie include atât pregătirea suplimentară asigurată de către școală, precum și pregătirea suplimentară efectuată de subiecți în particular (așa-numitele „meditații”).

Timpul alocat programului școlar propriu-zis deține ponderea cea mai importantă în structura timpului școlar pe parcursul zilelor lucrătoare ale săptămânii. În medie, timpul corespunzător programului școlar este de 5 ore și 30 de minute/zi, cu valori relativ constante în zilele de luni-joi (aproximativ 5 ore și 40 minute) și cu un minim de aproximativ 5 ore în ziua de vineri. Diferența între timpul mediu pe zi corespunzător programului școlar constatată în cazul lotului nostru și cea stabilită prin planul de învățământ provine, pe de o parte, din faptul că subiecții investigați frecventează clase diferite (a VIII-a și a XII-a), respectiv cu planuri de învățământ diferite, iar pe de altă parte datorită cazurilor de absenteism înregistrate în săptămâna în care s-a desfășurat investigația.

Tabel 3.2.2. Activitățile incluse în timpul școlar și durata acestora

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sambata	Duminica
Timp școlar	6h36'	8h36'	1h36'	9h6'	9h	9,12	8,48	7,12	1,30	1,40
Timp pentru pregătire pentru școală	1'	2'	0'	2'	2'	2'	2'	1'	0'	0'
Timp pentru deplasare către și de la școală	36'	50'	0'	51'	49'	50'	49'	50'	0'	0'
Orele de școală	3h54'	5h30'	0'	5h36'	5h36'	5h42'	5h36'	4h54'	0'	0'
Activități extrașcolare	4'	5'	1'	1'	2'	4'	1'	17'	2'	0'
Activitate de învățare, teme	1h42'	1h54'	1h18'	2h18'	2h12'	2h18'	2h	47'	1h6'	1h30'
Pregătire suplimentară la anumite discipline	19'	20'	17'	20'	18'	21'	19'	21'	23'	10'

Al doilea tip de activitate, ca pondere în timpul școlar total, o reprezintă **activitățile de învățare**, de efectuare a temelor, cărora le sunt alocate în medie 1 oră și 42 minute/ zi (la nivelul întregii săptămâni), respectiv 1 oră și 54 minute/zi în zilele lucrătoare. Și în acest caz se constată o scădere a ponderii timpului alocat activității de învățare către ziua de vineri – sfârșitul săptămânii lucrătoare, de la un maxim de 2 ore și 18 minute în ziua de luni la un minim de 47 minute în ziua de vineri. Ponderea corespunzătoare crește din nou în zilele de sfârșit de săptămână – sâmbăta și duminică – în care elevii alocă un timp mai ridicat efectuării temelor specifice următoarei săptămâni de școală (în medie – 1 oră și 18 minute). Trebuie evidențiat faptul că eșantionul prezintă o mare diversitate de situații, abaterea standard fiind de aproape o oră (în medie, pe zi); de exemplu (dacă sunt luate în considerare valorile quartile), unui sfert dintre elevi îi ajunge aproximativ 1 oră/zi pentru pregătirea temelor, comparativ cu un alt sfert al eșantionului, care alocă acestei activități o durată de timp de

peste două ori mai mare. De asemenea, au fost identificate cazuri de elevi (în număr de 5 din totalul lotului investigat) care nu și-au pregătit temele în nici una dintre zilele săptămânii (*timp minim* = 0), dar și elevi care au afectat pregătirii temelor peste 7 ore pe zi și chiar 9 ore într-una din zilele libere de la sfârșitul săptămânii (*timp maxim* = 7,40 ore, respectiv 9 ore).

Tabel 3.2.3. Durata medie a activităților de învățare (pregătire teme)

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică
Medie timp	1h42'	1h54'	1h18'	2h18'	2h12'	2h18'	2h	48'	1h4'	1h30'
Timp minim	0'	0'	0'	0'	0'	0'	0'	0'	0'	0'
Timp maxim	5h15'	5h41'	5h30'	7h40'	6h30'	7h	11h	7h	9h	6h30'
Ab. standard	53'	55'	1h4'	-	-	-	-	-	-	-
Coef. var.	50,5%	47,2%	64,2%	-	-	-	-	-	-	-
q1 (25%)	1h5'	1h16'	30'	1h10'	1h10'	1h15'	1h	0'	0'	0'
q2 (50%)	1h39'	1h48'	1h	2h10'	2h	2h	2h	20'	0'	1h15'
q3 (75%)	2h16'	2h36'	2h	3h10'	3h	3h10'	2h50'	1h30'	2h	2h35'

Pe locul al treilea se situează **timpul alocat deplasării elevilor la și de la școală**, acesta înregistrând o medie de 50 de minute la nivelul eșantionului (în zilele lucrătoare, zile în care se desfășoară programul școlar). Trebuie însă specificat că diversitatea eșantionului din perspectiva distanțelor domiciliul elevului – școală este foarte mare. Pe ansamblu, peste jumătate dintre elevii investigați locuiesc la distanțe posibil de acoperit în mai puțin de jumătate de oră dus-întors. Există, însă, și cazuri extreme, în care elevii consumă foarte mult timp pentru deplasarea către și de la școală – peste 2 ore.

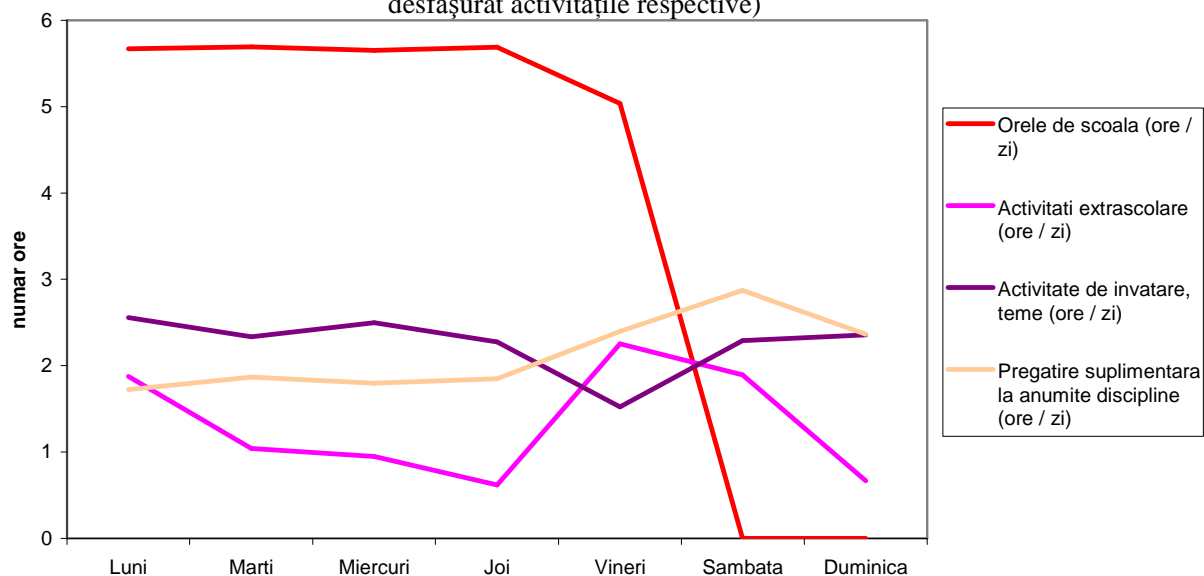
În ceea ce privește **pregătirea suplimentară**, durata medie a timpului afectat acestora (atât media pentru zilele lucrătoare, cât și cea pentru zilele libere) este de aproximativ 20 de minute. Trebuie însă precizat că activitatea, în speță, a fost menționat numai de aproximativ 52% dintre elevii lotului de investigație. Pentru aceștia, timpul mediu zilnic destinat pregătirii suplimentare este de 2 ore și 3 minute, respectiv 1 oră și 54 minute – media pentru zilele lucrătoare. În cazul acestei activități se înregistrează un sens invers comparativ cu timpul dedicat orelor de școală și activităților de învățare: ponderea timpului alocat pregătirii suplimentare crește progresiv în fiecare zi a săptămânii. Chiar și în zilele de repaos școlar (în special sâmbăta), care presupun implicit alocări mai reduse de timp pentru activitățile școlare, elevii afectează pregătirii suplimentare un volum de timp destul de ridicat - peste 2 ore și jumătate/zi.

Activităților extrașcolare le revin, în medie, 5 minute pe zi (în zilele lucrătoare). Desfășurarea unor astfel de activități a fost menționată însă numai de aproximativ 17% dintre

elevi. În economia bugetului de timp școlar, subiecții respectivi alocă un timp semnificativ și activităților extracurriculare, organizate de către școală în afara programului formal. Însă, dat fiind numărul redus al elevilor care au menționat acest tip de activitate în săptămâna în care s-a realizat investigația prin fișa de buget de timp – aceasta și pentru că activitățile extrașcolare au caracter relativ nesistematic, nu se desfășoară cu aceeași constanță în toate momentele anului școlar – datele obținute sunt mai puțin relevante din punct de vedere statistic.

Comparația între valorile medii ale timpului alocat de către subiecți diferitelor tipuri de activități școlare evidențiază faptul că există, pe parcursul săptămânii, o relație între timpul alocat efectuării temelor și cel alocat pregătirii suplimentare la anumite discipline: cele două tipuri de activități variază invers proporțional pe parcursul săptămânii (indicele statistic de asociere pentru cele două variabile $\eta = 0,432$).

Fig. 3.2.1. Timpul mediu alocat diferitelor activități școlare pe parcursul unei săptămâni (pe baza datelor corespunzătoare elevilor care au desfășurat activitățile respective)

3.2.3. Factori de influență ai timpului alocat diferitelor activități școlare

În cele ce urmează vom prezenta câteva comparații referitoare la timpul alocat de elevi diferitelor tipuri de activități școlare, în funcție de o serie de criterii:

- mediul de rezidență (urban / rural);
- nivelul de studiu (clasa a VIII-a / clasa a XII-a);
- genul subiecților (masculin / feminin);
- disciplinele de studiu.

Ca observație generală se poate afirma că există diferențe semnificative în ceea ce privește timpul alocat diferitelor activități, în funcție de criteriile anterior menționate. Aceste diferențe trebuie însă interpretate cu o anumită precauție, în special în cazul acelor activități menționate de ponderi mai reduse de elevi din totalul celor investigați.

3.2.3.1. Timpul alocat programului școlar

La nivel teoretic, timpul petrecut de elevi în școală trebuie să fie același în cazul tuturor elevilor, orarul școlar – care decurge din planul de învățământ – fiind valabil pentru toți. După cum a fost menționat la începutul capitolului, dat fiind fenomenul de absenteism, media de timp corespunzătoare programului școlar propriu-zis, calculată pe baza declarațiilor elevilor și consemnată în fișa de buget de timp, este mai redusă decât valoarea teoretică. Diferența respectivă, valabilă pentru întregul lot de elevi investigat, se constată și pe medii de rezidență. Mai mult, dacă luăm în considerare acest criteriu – **mediul de rezidență** – se observă diferențe și în ceea ce privește media de timp (calculată) a programului școlar corespunzătoare elevilor din mediul urban, respectiv rural, în primul caz aceasta fiind mai mare. Astfel, media pentru zilele lucrătoare corespunzătoare elevilor din mediul urban este cu 17 minute mai mare decât cea calculată pentru elevii din mediul rural. Diferența între elevii din cele două medii de rezidență se păstrează de-a lungul zilelor săptămânii. Indicele statistic de asociere între mediul de rezidență și timpul petrecut la orele de școală are însă o valoare mică ($E_{ta} = 0,145$), fapt care evidențiază o asociere statistică relativ slabă între variabile.

Tabel 3.2.4. Timpul destinat programului școlar, pe medii de rezidență

	Medie zile lucrătoare	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri
Rural	5h16'	5h21'	5h23'	5h34'	5h20'	4h41'
Urban	5h33'	5h39'	5h45'	5h41'	5h41'	5h

Anumite diferențe privind timpul destinat programului școlar se înregistrează și în funcție de nivelul de studii (clasa) frecventat de elevi. Astfel, media timpului petrecut la școală este ușor mai scăzută în cazul elevilor de clasa a XII-a față de cei din clasa a VIII-a (cu aproximativ 10 minute pe zi), deși numărul de ore prevăzut prin planul de învățământ este mai mare în cazul clasei a XII-a (în medie aproximativ 31 ore și 30 minute pe săptămână, respectiv peste 6 ore pe zi - la profilurile de liceu la care s-a realizat investigația), comparativ cu clasa a VIII-a (29-30 ore/săptămână, respectiv 6 ore/zi). Diferența provine din faptul că fenomenul absenteismului este mai accentuat în cazul liceenilor din clasa terminală, situație generată, posibil, de anumite strategii adoptate de aceștia referitoare la selecția disciplinelor (la care participă la orele de curs) în funcție de interesele lor școlare și profesionale, implicit de

canalizare (diminuare) a efortului școlar către aceste discipline. La acestea se adaugă și alte cauze la care ne vom referi în cadrul analizei timpului de studiu acasă.

Cu excepția zilei de luni, în care elevii de clasa a XII-a petrec în medie cu 15 minute mai mult timp la școală față de cei din clasa a VIII-a, în toate celelalte zile ale săptămânii liceenii sunt devansați de elevii din gimnaziu cu 10-15 minute. Cea mai importantă diferență se înregistrează în ziua de vineri (peste jumătate de oră), zi de final de săptămână în care elevii din clasa a XII-a tind să aloce din ce în ce mai puțin timp programului școlar.

Tabel 3.2.5. Timpul destinat programului școlar, pe niveluri de studii

	Medie zile lucrătoare	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri
Clasa a VIII-a	5h34'	5h25'	5h44'	5h50'	5h43'	5h10'
Clasa a XII-a	5h24'	5h40'	5h34'	5h32'	5h30'	4h42'

După cum a fost menționat în capitolul referitor la metodologia cercetării, în cazul elevilor s-a aplicat, pe lângă fișa de buget de timp, și un chestionar care viza multiple aspecte referitoare la modul de petrecere a timpului. Solicitați, în cadrul acestei anchete, să facă **aprecieri generale cu privire la utilitatea timpului alocat programului de școală**, elevii au găsit motivații și argumente variate: argumentul epistemologic – timpul petrecut la școală este valoros pentru elevi deoarece le dă posibilitatea informării cu lucruri utile (91,3% dintre elevi); argumentul sociologic – timpul petrecut la școală este important pentru că oferă oportunități de socializare cu cei de aceeași vârstă – colegi și prieteni (77,3% dintre elevi) sau cu profesorii pe care îi apreciază (42,6%); argumentul psihologic – timpul petrecut la școală răspunde intereselor elevilor, inclusiv prin faptul că oferă posibilități de participare la activități extrașcolare (45,1% dintre elevi).

Cu toate aspectele pozitive și beneficiile timpului petrecut la școală menționate anterior, elevii manifestă și o atitudine critică: aproape două treimi dintre aceștia au declarat că **orarul școlar săptămânal este încărcat sau chiar foarte încărcat**. La nivelul eșantionului, media aprecierilor, calculată prin ponderarea numărului de răspunsuri cu cel corespunzător treptei scalei de apreciere (1=satisfăcător – 3=foarte încărcat) a înregistrat valoarea de 1,8.

Tabel 3.2.6. Aprecieri ale elevilor referitoare la programul școlar săptămânal

Actualul orar școlar este:		Total elevi	satisfăcător	încărcat	foarte încărcat	nu știu	satisfăcător	încărcat	foarte încărcat	nu știu	Medie
			1	2	3	0	1	2	3	0	
		Număr					%				
Total		528	161	249	100	18	30,5	47,2	18,9	3,4	1,816
Mediu	Urban	354	90	176	82	6	25,4	49,7	23,2	1,7	1,944
	Rural	174	71	73	18	12	40,8	42,0	10,3	6,9	1,557
An studiu	Clasa a VIII-a	213	70	106	30	7	32,9	49,8	14,1	3,3	1,746
	Clasa a XII-a	315	91	143	70	11	28,9	45,4	22,2	3,5	1,863
Program școlar	Dimineața	403	118	191	81	13	29,3	47,4	20,1	3,2	1,844
	După amiaza	125	43	58	19	5	34,4	46,4	15,2	4,0	1,728
Timp studiu acasă	Sub 30 min/zi	44	14	24	5	1	31,8	54,5	11,4	2,3	1,750
	30-60 min/zi	73	24	34	14	1	32,9	46,6	19,2	1,4	1,836
	1-2 ore/zi	75	26	31	17	1	34,7	41,3	22,7	1,3	1,853
	2- 3 ore/zi	34	7	18	7	2	20,6	52,9	20,6	5,9	1,882
	Peste 3 ore/zi	93	25	46	20	2	26,9	49,5	21,5	2,2	1,903
Timp liber	Sub 4 ore/zi	72	16	35	21		22,2	48,6	29,2	0,0	2,069
	4-6 ore/zi	159	54	73	29	3	34,0	45,9	18,2	1,9	1,805
	6-8 ore/zi	77	22	40	11	4	28,6	51,9	14,3	5,2	1,753
	Peste 8	11	4	5	2		36,4	45,5	18,2	0,0	1,818

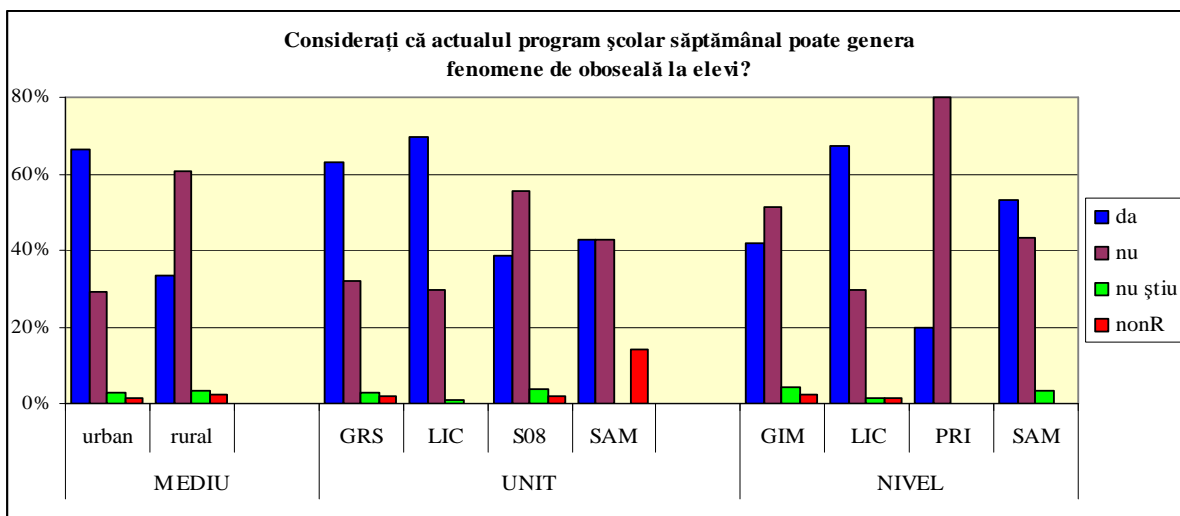
Analiza datelor evidențiază diferențe între aprecierile elevilor cu privire la durata programului școlar în funcție de mediul de rezidență, anul de studiu, orar, timpul alocat studiului, respectiv activităților la liberă alegere. Astfel, cu o mai mare frecvență, elevii din mediul urban, cei în ultima clasă de liceu, cei care învață dimineața și cei care alocă mai puțin timp studiului acasă (în general) consideră că orarul școlar este prea încărcat.

Declarațiile elevilor sunt susținute și de datele oferite de profesorii diriginți. Analizând numărul de ore alocat timpului petrecut la școală, cadrele didactice menționează, în chestionarul adresat lor, o anume suprasaturație a acestuia în economia de timp zilnică a elevului. Ca urmare, peste jumătate dintre profesori apreciază că **actualul program școlar săptămânal generează fenomene de oboseală** în rândul elevilor. Ca și în cazul răspunsurilor elevilor, ponderea răspunsurilor de acest gen este mai mare în mediul urban și la liceu.

În condițiile funcționării aceluiași plan de învățământ, implicit program școlar săptămânal, o pondere dublă de cadre didactice din școlile urbane (66,4%) fac aprecieri critice cu privire la orarul școlar, comparativ cu mediul rural (33,6%), fapt care ne îndreptățește să identificăm cauzele diferențelor de evaluare în alte surse (o atitudine critică mai accentuată a profesorilor din mediul urban, un nivel de oboseală mai ridicată a elevilor de la orașe determinată și de alte cauze decât școala etc.).

De asemenea, fenomenul de oboseală cauzat de programul școlar este menționat cu frecvență mai ridicată la nivelul ciclului secundar superior (liceu – 67,5%; SAM – 53,3%), comparativ cu învățământul primar (20,0%) și cel gimnazial (41,9%). Această realitate este susținută și de concluziile altor cercetări⁸, care au evidențiat un grad ridicat de încărcare a programelor școlare la nivel liceal.

Figura 3.2.2.

O posibilă reacție la această realitate este **absenteismul școlar**. Investigații cu privire la situația absențelor școlare, profesorii diriginți au menționat o medie de 22,4 absențe/elev în cadrul unui semestru (10,2 absențe nemotivate). De altfel, și elevii recunosc – în chestionarele care le-au fost adresate – faptul că se întâmplă să lipsească de la școală, principalele motive invocate fiind atât oboseala (34,5%), dar și aspecte precum: existența unor probleme de sănătate (67,8%), lipsa unei pregătiri adecvate pentru ora de la care au absentat (43,2%), teama de evaluare (26,7%) sau lipsa de interes pentru o anumite disciplină de studiu/temă (11,7%).

În acest context, cadrele didactice și elevii propun **soluții de intervenție, cu impact direct sau indirect asupra eficientizării timpului școlar**. Cu frecvența cea mai ridicată (58%), cadrele didactice menționează ca soluție revizuirea programelor școlare, în sensul descongestionării acestora, care să ducă în mod direct la reducerea numărului de ore din planurile de învățământ (prin eliminarea din curriculumul școlar a unor elemente de conținut sau a unor materii de studiu considerate ne semnificative; prin reducerea numărului de ore alocate altor discipline școlare). *De exemplu, există în clasa a IX-a, secția maghiară are 37 de ore cu tot cu limba maternă, ceea ce este cu mult peste numărul optim care ar trebui să se situeze la 27-28 ore/săptămână* (interviu cadre didactice).

⁸ Jigău, M. (coord.), *Raport privind prelungirea duratei învățământului obligatoriu la 10 ani; condiții de implementare, rezultate și măsuri corective*, Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, București, 2008.

Tabel 3.2.7. Soluții de sporire a eficienței timpului școlar (opinii ale cadrelor didactice)

Activități	Total	Mediu		Nivel de învățământ			
		urban	rural	primar	gimnazial	liceal	SAM
Număr							
Revizuirea/decongestionarea programelor școlare	205	146	59	1	94	101	9
Reducerea numărului de ore pe zi și pe săptămână	81	64	17	0	27	48	6
Adaptarea orarului la curba de efort a elevului/zilnic și săptămânal	30	23	7	0	15	15	0
Desfășurarea programului școlar numai în prima parte a zilei	20	17	3	1	5	13	1
Realizarea unor programe școlare flexibile	18	12	6	0	8	10	0
Centrarea activității școlare pe obiectivele examenelor	9	8	1	1	0	8	0
Alte soluții	7	6	1	0	1	6	0
Total	353	255	98	3	151	183	16
%							
Revizuirea/decongestionarea programelor școlare	58,1	57,3	60,2	33,3	62,3	55,2	56,3
Reducerea numărului de ore pe zi și pe săptămână	22,9	25,1	17,3	0,0	17,9	26,2	37,5
Adaptarea orarului la curba de efort a elevului/zilnic și săptămânal	8,5	9,0	7,1	0,0	9,9	8,2	0,0
Desfășurarea programului școlar numai în prima parte a zilei	5,7	6,7	3,1	33,3	3,3	7,1	6,3
Realizarea unor programe școlare flexibile	5,1	4,7	6,1	0,0	5,3	5,5	0,0
Centrarea activității școlare pe obiectivele examenelor	2,5	3,1	1,0	33,3	0,0	4,4	0,0
Alte soluții	2,0	2,4	1,0	0,0	0,7	3,3	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

De asemenea, aproape un sfert dintre profesori solicită reducerea numărului de ore de școală pe zi și pe săptămână inclusiv prin prelungirea duratei programului de școală la șase zile și/sau prin creșterea duratei anului școlar. Astfel de solicitări sunt mai frecvente la nivelul liceului și SAM-urilor, unde numărul de ore/săptămână prevăzute în planurile de învățământ este mai mare.

Alte soluții, menționate de ponderi mai reduse de cadre didactice, vizează: respectarea, în elaborarea orarului școlar, a curbei de efort zilnic și săptămânal al elevului; organizarea programului școlar numai în prima parte a zilei (care este mai eficientă din punct de vedere al efortului depus de elevi pentru învățare); realizarea unor programe de studiu flexibile, care să permită mai mult elevilor și profesorilor să opteze pentru anumite discipline, să restructureze raportul dintre trunchiul comun și curriculumul la decizia școlii (în sensul unei creșteri a motivației elevilor pentru învățare); centrarea activității școlare pe obiectivele examenelor (teste naționale, bacalaureat) și pe cele specifice profilului/specializării oferite de școală (care să asigure valorificarea intereselor centrale ale elevilor la un anumit moment al parcursului lor școlar).

3.2.3.2. Timpul alocat pregătirii temelor

Analiza fișelor de buget de timp evidențiază, ca și în cazul timpului petrecut la școală, diferențe pe **medii de rezidență** în ceea ce privește timpul alocat pregătirii temelor pentru acasă. Astfel, în timpul zilelor lucrătoare, elevii din mediul rural alocă pregătirii temelor, în medie cu aproximativ 20 de minute mai puțin timp decât cei din mediul urban. În zilele de sâmbătă și duminică diferența este mai mare – aproape 30 minute – și se manifestă tot în defavoarea elevilor din mediului rural. O posibilă explicație a acestor diferențe constă în faptul că elevii din mediul rural alocă mai mult timp activităților în gospodărie, comparativ cu cei din mediul urban, în defavoarea pregătirii pentru școală. În același sens, diferențierea pe medii de rezidență a timpului alocat de copii activităților gospodărești este susținută și de concluziile altor cercetări⁹.

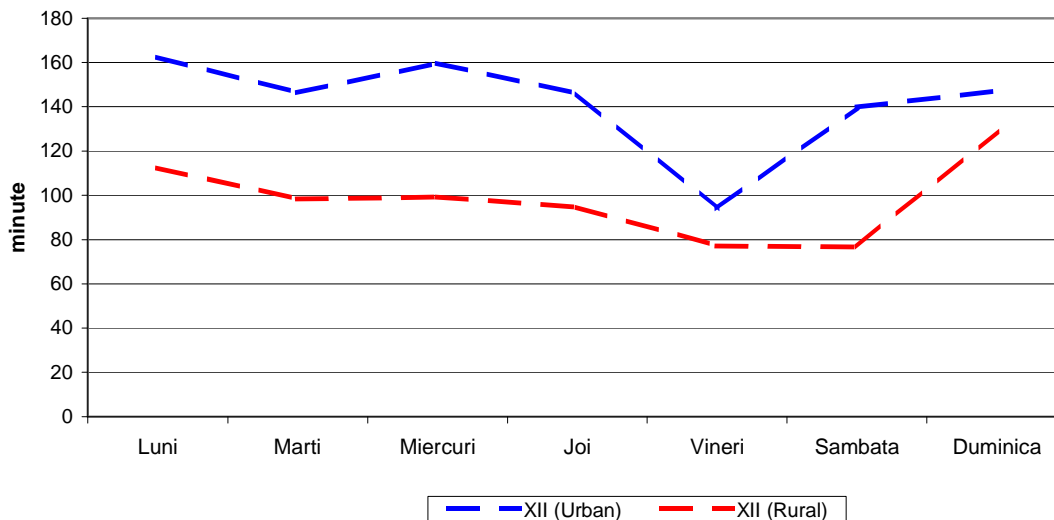
Tabel 3.2.8. Timpul destinat pregătirii temelor, pe medii de rezidență

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Rural	1h30'	1h42'	1h	2h6'	1h55'	1h53'	1h46'	51'	50'	1h13'
Urban	1h50'	2h	1h27'	2h25'	2h16'	2h27'	2h5'	46'	1h12'	1h43'

Diferențe mai importante, pe medii de rezidență, în ceea ce privește timpul alocat pregătirii temelor se observă în cazul **elevilor din clasa a XII-a**. Astfel, pe parcursul unei săptămâni, elevii din mediul rural alocă în medie, pe zi, cu 45 de minute mai puțin timp pentru pregătirea temelor decât elevii din mediul urban (1 oră și 41 minute – elevii din mediul rural, comparativ cu 2 ore și 27 minute – elevii din urban). De asemenea, în cazul elevilor de clasa a XII din mediul rural, există zile – mai ales vineri și sâmbătă – când timpul mediu petrecut pentru efectuarea temelor este de 1 oră și 43 de minute, comparativ cu 2 ore și 23 minute - durată corespunzătoare elevilor din urban. În cel mai probabil caz, acestea sunt și zilele (în special sâmbăta, așa cum se va constata din analiza timpului extrașcolar) în care elevii din rural alocă mai mult timp activităților în gospodărie.

⁹ *Educația în familie. Repere și practici actuale. Raport de cercetare 2005*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2006.

Fig. 3.2.3. Timp alocat pregătirii temelor de către elevii de clasa a XII-a, pe medii de rezidență (minute / zi)

Pe ansamblu, indicii statistici de asociere între mediul de rezidență și timpul alocat pregătirii temelor indică, în general, o asociere slabă între cele două variabile ($Eta=0,135$ pentru zilele lucrătoare, respectiv $Eta=0,079$ pentru zilele de sfârșit de săptămână).

Analiza datelor în funcție de **nivelul de studii** evidențiază diferențe în favoarea elevilor din clasa VIII-a în ceea ce privește timpul alocat temelor, atât în cazul mediei zilnice, cât și în cel al mediei de timp din zilele lucrătoare sau în week-end. Astfel, pe parcursul unei săptămâni, timpul mediu zilnic alocat temelor de către elevii din clasa a VIII-a este cu 18 minute mai ridicat față de liceeni, ecartul atingând chiar și 22 de minute dacă luăm în considerare media zilnică de timp alocată temelor doar în zilele lucrătoare.

Conform datelor anchetei, liceenii par să recupereze din diferențele în raport cu elevii de clasa a VIII-a doar în ultima zi a săptămânii (duminică), zi în care aceștia prezintă un avantaj de 10 minute în ceea ce privește timpul alocat pregătirii temelor, față de elevii din gimnaziu. În rest, în toate celelalte zile ale săptămânii elevii de clasa a VIII-a petrec în medie cu aproximativ 15-20 de minute mai mult timp cu pregătirea temelor, față de cei din clasa a XII-a.

Tabel 3.2.9. Timpul destinat pregătirii temelor, pe niveluri de studii

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Clasa a VIII-a	1h55'	2h7'	1h23'	2h32'	2h20'	2h26'	2h12'	1h7'	1h17'	1h28'
Clasa a XII-a	1h37'	1h45'	1h17'	2h10'	2h3'	2h11'	1h50'	35'	57'	1h38'

Timpul alocat efectuării temelor diferă și în funcție de **gen**. Astfel, fetele alocă un timp mediu relativ constant de-a lungul zilelor săptămânii, iar băieții mai mult timp în zilele de sfârșit de săptămână. Pe parcursul zilelor lucrătoare, fetele afectează, în medie, cu 18 minute mai mult timp pentru realizarea temelor, comparativ cu băieții. În week-end situația se echilibrează, și fetele și băieții alocând în medie același volum de timp pentru pregătirea temelor. Această diferențiere pe genuri în ceea ce privește efortul de învățare al elevilor este susținută și de concluziile unor cercetări anterioare¹⁰, potrivit cărora modelele de gen asumate și promovate în rândul acestora sunt diferite: principalele atribute asumate de către fete sunt conștiinciozitatea, hărnicia, responsabilitatea, seriozitatea și perseverența, iar în cazul băieților – îndrăzneala, delăsarea, indisciplina (inclusiv în ce privește învățarea).

Tabel 3.2.10. Timpul destinat pregătirii temelor, pe genuri (în ore și minute)

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Feminin	1h48'	2h	1h18'	2h22'	2h18'	2h26'	2h8'	47'	1h8'	1h30'
Masculin	1h36'	1h42'	1h18'	2h13'	1h51'	1h56'	1h40'	49'	57'	1h44'

Diferențieri ale timpului alocat temelor se înregistrează și în funcție de **disciplinele școlare**. Analiza datelor evidențiază faptul că cea mai mare parte a timpului este alocat disciplinelor de bază – matematică și limba și literatura română (cu o medie săptămânală de aproximativ 2 ore/disciplină de studiu). De asemenea, un loc important în economia îl ocupă limbile moderne, apoi istoria și geografia. Acestea sunt, de altfel, materiile de studiu care dețin ponderea și în orarul școlar al elevilor, care sunt vizate de examenele finale de clasa a VIII-a, respectiv a XII-a și care, probabil, presupun mai multe teme de rezolvat pentru acasă. Altor discipline școlare precum muzica, desenul, educația civică și educația religioasă – prezente în orarul săptămânal al elevilor cu o 1 oră/săptămână – le este alocat un timp nesemnificativ pentru rezolvarea temelor. Pe de o parte, aceste materii de studiu solicită mai puține teme de rezolvat pentru acasă, iar pe de altă parte, există deja o tradiție în rândul elevilor de a nu le

¹⁰ Jigău, Mihaela et al., *Perspective asupra dimensiunii de gen în educație*, Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, 2004.

acorda acestora o atenție specială în programul lor de pregătire, considerându-le deseori discipline „de umplutură”, nerelevante pentru parcursul lor școlar viitor (acest fapt are, de altfel, repercusiuni de durată asupra competențelor pe care școala le formează efectiv pentru profilul absolventului).

Informațiile cu privire la timpul de pregătire a temelor, obținute prin fișele de buget de timp, au fost completate cu cele desprinse din chestionarele aplicate elevilor. Un prim aspect investigat se referă la **modalitățile de organizare a temelor pentru acasă**. Astfel, pe primele locuri figurează, temele care iau forma rezolvării unor exerciții/probleme pe teme legate de lecția predată (punctajul mediu obținut prin ponderarea numărului de răspunsuri cu cel corespunzător treptei scalei de apreciere de la 1 = foarte rar – la 3 = în mod frecvent este de 2,8) și a memorării informațiilor primite în clasă sau din manual (punctaj mediu – 2,5). Cu frecvență mai redusă sunt utilizate, ca modalități de rezolvare a temelor, referatele, portofoliul, proiectele sau mapele tematice pe o temă dată; ponderea acestor situații este mai ridicată în cazul elevilor de liceu, unde specificul disciplinelor de studiu și nivelul de studii respectiv impun realizarea de analize și sinteze de ansamblu, uneori prin lucru în grup.

Sursele utilizate de elevi pentru rezolvarea temelor și pentru activitatea de învățare sunt diverse. Cel mai adesea sunt folosite ca suport notițele luate la orele de curs (aproape 80% dintre elevi menționează că le utilizează în mod frecvent) și manualele (43%). Alte surse menționate de elevi în acest scop sunt materialele informative primite în cadrul orelor de pregătire suplimentară (30%), cărți, reviste de specialitate, enciclopedii și culegeri (24%), Internetul (24%).

Referitor la **durata de timp pe care trebuie să o afecteze pregătirii temelor**, peste jumătate dintre elevii investigați consideră că aceasta este nesatisfăcătoare (29%) sau total nesatisfăcătoare (27%); aceștia își motivează răspunsul prin faptul că le rămâne foarte puțin timp pentru alte activități din afara segmentului de timp școlar. La nivelul eșantionului, media aprecierilor cu privire la durata de timp necesară pentru efectuarea temelor, calculată prin ponderarea numărului de răspunsuri cu cel corespunzător treptei scalei de apreciere (3=satisfăcător – 1=total nesatisfăcător) a înregistrat valoarea de 2,05, cu variații în funcție de diferite criterii luate în considerare. Astfel, atitudini mai critice (prin urmare, punctaj mediu mai redus) se înregistrează în cazul elevilor din mediul urban, al celor care alocă, în general, mai mult timp studiului și mai puțin timp activităților la liberă alegere și a celor care obțin fie rezultate școlare bune și foarte bune, fie rezultate slabe. Acestea sunt, de altfel, și categoriile care – conform datelor rezultate din fișele de buget de timp – afectează mai mult timp activităților de învățare, respectiv de pregătire a temelor.

Tabel 3.2.11. Aprecieri ale elevilor cu privire la durata de timp necesară pentru pregătirea temelor

Durata de timp necesară pentru pregătirea temelor este:		Total	satisfăcătoare	nesatisfăcătoare	total nesatisfăcătoare	nu știu	satisfăcătoare	nesatisfăcătoare	total nesatisfăcătoare	nu știu	Medie
			3	2	1	0	3	2	1	0	
		Număr					%				
Total		528	213	153	142	20	40,3	29,0	26,9	3,8	2,059
Mediu	urban	354	117	126	102	9	33,1	35,6	28,8	2,5	1,992
	rural	174	96	27	40	11	55,2	15,5	23,0	6,3	2,195
An studiu	cls. a VIII-a	213	98	41	58	16	46,0	19,2	27,2	7,5	2,038
	cls. a XII-a	315	115	112	84	4	36,5	35,6	26,7	1,3	2,073
Programul școlar	Dimineața	403	154	131	109	9	38,2	32,5	27,0	2,2	2,067
	Dupăamiaza	125	59	22	33	11	47,2	17,6	26,4	8,8	2,032
Timp studiu	sub 30 min/zi	17	10	4	3	0	58,8	23,5	17,6	0,0	2,412
	30-60 min/zi	36	19	9	8	0	52,8	25,0	22,2	0,0	2,306
	1-2 ore/zi	114	43	36	29	6	37,7	31,6	25,4	5,3	2,018
	2- 3 ore/zi	90	37	22	25	6	41,1	24,4	27,8	6,7	2,000
	peste 3 ore/zi	62	12	26	23	1	19,4	41,9	37,1	1,6	1,790
Timp liber	sub 4 ore/zi	72	20	23	25	4	27,8	31,9	34,7	5,6	1,819
	4-6 ore/zi	159	58	51	44	6	36,5	32,1	27,7	3,8	2,013
	6-8 ore/zi	77	37	20	17	3	48,1	26,0	22,1	3,9	2,182
	peste 8	11	6	3	2		54,5	27,3	18,2	0,0	2,364
Situația școlară (note)	sub 7	25	14	2	6	3	56,0	8,0	24,0	12,0	2,080
	7-8	85	45	23	14	3	52,9	27,1	16,5	3,5	2,294
	8-9	189	73	54	54	8	38,6	28,6	28,6	4,2	2,016
	peste 9	218	74	71	67	6	33,9	32,6	30,7	2,8	1,977

În opinia elevilor, durata mare de timp pe care trebuie să o aloce activității de învățare prezintă următoarele explicații: volumul temelor date spre rezolvare este prea mare (49,6% dintre elevi); temele au un grad ridicat de dificultate, fapt care necesită efort și timp mai îndelungat pentru rezolvare (26,3%); elevii nu beneficiază de suport exterior – ajutorul părinților, al unui meditator sau al colegilor – în rezolvarea temelor (12,0%). Aceste explicații sunt susținute și de unii dintre părinții elevilor investigați prin focus grup: *Fata mea are perioade când se plânge că nu are timp ca să le facă pe toate. Și atunci îi ia mai mult din timpul liber. Uneori chiar tot timpul liber. Întră în panică. Trebuie să fac aia, aia... La sfârșitul săptămânii este foarte obosită. Consecința este că se culcă de la 17 după-amiază. Duminica pe la 19-20. Și or să fie mai aglomerați acum, după decembrie. Deja se vede că sunt obosiți...Trebuie decongestionată materia* (interviu de grup părinți, București). Alți părinți apreciază însă capacitatea elevilor de a-și organiza eficient timpul: *...Fiica mea, eu cred că își organizează bine timpul. Fiecare minut este valorificat, are un program, să zic eu, foarte strict în fiecare zi, dar își știe orele. De odihnă și de pregătire și de... Nici nu intră în criză de timp. Nici nu își neglijează orele de somn, și le dozează foarte bine* (interviu de grup

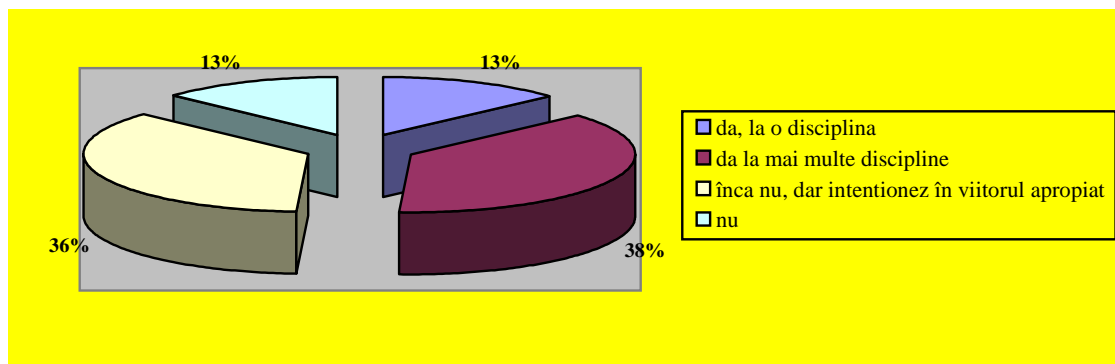
părinți, județul Constanța). Altă categorie de părinți se declară mulțumiți de timpul solicitat pentru activitățile școlare deoarece consideră că: *Secretul constă în a fi foarte atent în timpul explicațiilor (la școală). Și asta atâta vreme cât este atentă la oră și sunt atenți la oră, poate avea lecția învățată. Acasă doar repetă. Deci, acasă doar trebuie să parcurgă lecția. Este poate doar cazul fiicei mele, 80% învață în clasă și 20% acasă. De aceea, am spus că îi ia doar 3 ore să își parcurgă lecțiile. Și atunci are timp să stea și pe Internet și pe chat și să citească. Deci, să fie atenți. Dacă sunt atenți în clasă 75% ei sunt cu lecția învățată. Deci, vor ști ce să facă* (interviu de grup părinți, județul Brăila).

3.2.3.3. Timpul alocat pregătirii suplimentare

Pregătirea suplimentară, organizată sub forma meditațiilor în sistem particular sau desfășurată în cadrul școlii reprezintă o preocupare tot mai frecventă a părinților, în efortul acestora de a spori șansele de reușită școlară și socială ale copiilor. În analiza datelor cercetării noastre trebuie să luăm în calcul ipoteza că sistemul pregătirii suplimentare poate produce o serie de efecte secundare la nivelul sistemului de educație: redistribuirea resurselor alocate pentru egalizarea șanselor la educație în favoarea familiilor cu un nivel socio-economic peste medie; limitarea promovării școlare și sociale pe baza aptitudinilor și efortului personal al elevilor.

La nivelul lotului investigat prin chestionar, datele colectate evidențiază faptul că **pregătirea suplimentară este prezentă cu o frecvență ridicată în rândul elevilor**, situație explicabilă având în vedere că aceștia frecventau clasele a VIII-a și a XII-a la finalul cărora se susțin examene. Astfel, peste jumătate dintre elevi participă, în particular, la activități de pregătire pentru una sau mai multe materii de studiu, iar o treime dintre aceștia declară că intenționează să recurgă la o astfel de pregătire în viitorul apropiat, la materiile de studiu la care urmează să susțină examene.

Fig. 3.2.5. Participarea elevilor la pregătire suplimentară

Pregătirea suplimentară este mai frecventă în rândul elevilor din mediul urban, a celor cu o situație școlară mai slabă (cu scop de recuperare) / respectiv mai bună (cu scop de perfecționare a performanțelor școlare) și a celor care provin dintr-un mediu familial cu

anumite caracteristici (familii organizate, cu nivel de studiu mai înalt și cu venituri ridicate, care permit susținerea financiară a unei astfel de pregătiri). Numai 13% dintre elevi au declarat că nu urmează un program de pregătire suplimentară, principalele motive invocate făcând referire la următoarele aspecte: imposibilitatea susținerii financiare de către familie a pregătirii suplimentare; aprecieri pozitive ale pregătirii dobândite la școală prin orele de curs și, prin urmare, convingerea că pregătirea suplimentară nu este necesară.

La nivelul întregului eșantion de elevi investigați, informațiile obținute prin fișele de buget de timp evidențiază diferențieri relativ importante ale timpului alocat pregătirii suplimentare în funcție de mediul de rezidență sau genul elevilor, dar și similitudini în raport cu nivelul de studii frecventat. Astfel, timpul mediu alocat pregătirii suplimentare este mai ridicat pentru elevii din mediul urban, atât în timpul săptămânii, cât și în week-end, diferențele situându-se pe parcursul fiecărei zile a săptămânii între 4 și 23 de minute în favoarea elevilor din mediul urban. Singura excepție o constituie ziua de vineri, în care elevii din mediul rural acordă un volum de timp mai ridicat activității respective, față de cei din urban. Instrumentele de natură calitativă utilizate în investigația noastră explică acest relativ avantaj al elevilor din mediul rural în ceea ce privește timpul alocat pregătirii suplimentare prin faptul că pregătirea suplimentară a elevilor oferită la școală se organizează de obicei în ziua de vineri, în afara orelor de curs.

Tabel 3.2.12. Timpul destinat pregătirii suplimentare, pe medii de rezidență

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Rural	12'	15'	4'	17'	8'	18'	6'	25'	6'	3'
Urban	21'	22'	21'	21'	22'	21'	24'	21'	29'	12'

În ceea ce privește nivelul de studii, timpul mediu alocat pregătirii suplimentare atinge valori asemănătoare pentru elevii din clasele a VIII-a și a XII-a, atât în zilele lucrătoare cât și în zilele libere. La nivelul fiecărei zile a săptămânii, balanța se înclină ușor fie în favoarea elevilor de gimnaziu, fie a liceenilor, diferențele pe zile ale săptămânii situându-se între 3-11 minute. Așadar, elevii care se află într-un an școlar la finalul căruia vor susține un examen important pentru parcursul școlar și profesional viitor par să aloce, în medie, un volum de timp relativ asemănător pentru pregătirea suplimentară, indiferent că sunt în clasa a VIII-a sau în ultima clasă de liceu.

Tabel 3.2.13. Timpul destinat pregătirii suplimentare, pe niveluri de studii

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Clasa a VIII-a	19'	20'	17'	27'	14'	18'	12'	28'	24'	9'
Clasa a XII-a	18'	20'	15'	15'	20'	21'	23'	18'	21'	9'

Diferențe ceva mai importante în ceea ce privește timpul dedicat pregătirii suplimentare se constată în funcție de genul elevilor. Dacă fetele se aflau în avantaj față de băieți în ceea ce privește timpul alocat temelor pentru acasă, băieții par să prefere pregătirea suplimentară, fie în particular, fie organizată la școală. Astfel, media de timp alocată ultimei activități menționate este mai ridicată în cazul băieților cu 6 minute în zilele lucrătoare, respectiv cu 8 minute în zilele de week-end. Pregătirea suplimentară pare să fie pentru băieți o strategie menită să conducă la ameliorarea performanțelor școlare - mai slabe, în general, față de cele ale fetelor - mai ales în perspectiva examenelor de final de ciclu de învățământ.

Tabel 3.2.14. Timpul destinat pregătirii suplimentare, pe genuri

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Feminin	18'	18'	13'	16'	14'	20'	18'	22'	20'	7'
Masculin	23'	24'	21'	29'	26'	19'	21'	24'	27'	15'

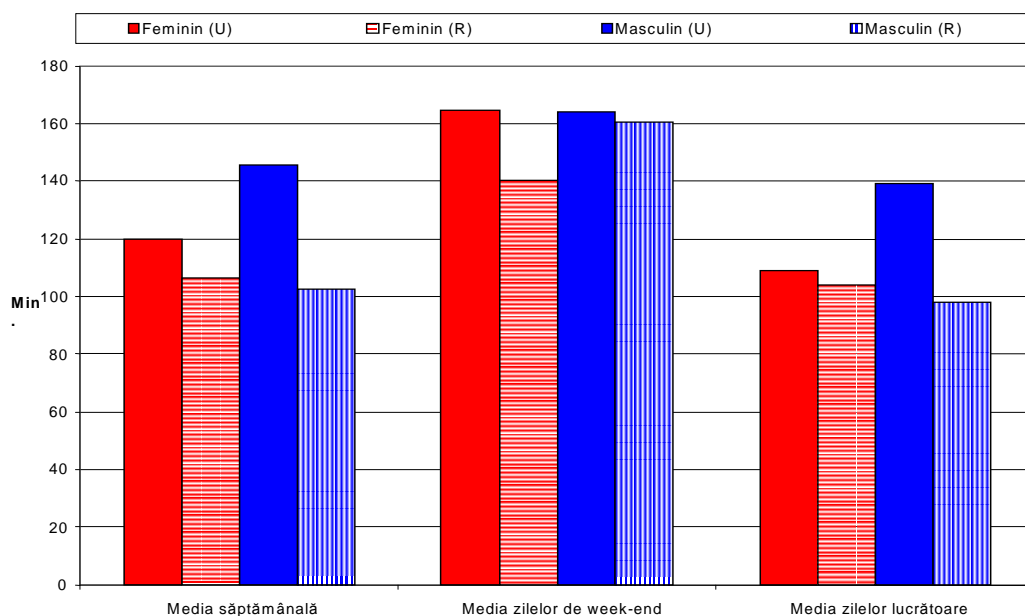
După cum a fost deja precizat la începutul subcapitolului, activitatea de pregătire suplimentară este menționată în cadrul fișelor de buget de timp de numai aproximativ jumătate dintre elevii investigați prin intermediul acestui instrument. Dacă raportăm valorile de timp destinate pregătirii suplimentare numai la numărul acestora, mediile de timp care i se alocă sunt următoarele: 2 ore și 3 minute – media zilnică; 1 oră și 44 minute – media pentru zilele lucrătoare; 2 ore și 42 minute – media pentru zilele libere.

La nivelul subplotului de elevi care se pregătesc suplimentar (la școală sau în particular) la anumite discipline, se remarcă diferențe semnificative în ceea ce privește timpul destinat acestei activități în funcție de mediul de rezidență și de criteriul gen. Deși aceste date corespund unui număr redus de elevi (aproximativ 170), ele indică, totuși, anumite tendințe destul de importante, care merită a fi aprofundate ulterior și valorificate din punct de vedere educațional.

În funcție de criteriul **mediu de rezidență**, analiza datelor arată că elevii din mediul urban alocă în mod evident un volum de timp mai mare pentru pregătirea suplimentară, față de elevii din mediul rural. Astfel, media pentru zilele lucrătoare este de 1,59 în cazul elevilor din mediul urban și 1,42 pentru cei din rural, iar în zilele libere – 2,44 respectiv 2,20.

Diferențierile pe medii sunt însoțite și de diferențieri în funcție de **gen**. În mediul urban, în timpul zilelor lucrătoare, băieții utilizează în medie 2 ore și 20 de minute pentru pregătirea suplimentară, iar fetele doar o oră și 50 de minute. În zilele de week-end, raportul este favorabil fetelor, însă diferența de timp este foarte mică.

Fig. 3.2.6. Timpul alocat pentru pregătirea suplimentară, în funcție de mediul de rezidență și gen (pentru elevii care au realizat activitatea)

În cazul elevilor din mediul rural, relația se inversează: fetele alocă un timp ceva mai mare pregătirii suplimentare în timpul săptămânii, iar băieții – în zilele de week-end. Astfel, în timpul zilelor lucrătoare fetele afectează aproximativ 1 oră și 40 de minute activităților de pregătire suplimentară, în timp ce băieții mai puțin de 1 oră și 30 de minute. În week-end, însă, durata respectivă de timp în cazul băieților este, în medie, de 2 ore și 40 de minute, în timp ce pentru fete valoarea corespunzătoare este de aproximativ 2 ore și 20 de minute.

Concluzionând, la nivelul unei săptămâni, valoarea maximă a timpului mediu alocat pregătirii suplimentare este înregistrată de băieții din mediul urban (aproximativ 2 ore și 30 de minute), urmați de fetele din aceleași zone (aproximativ 2 ore); pe locul al treilea se situează fetele din mediul rural cu o valoare medie de aproximativ 1 oră și 40 de minute, urmate foarte aproape de băieții din ariile rurale (1 oră și 20 de minute).

Activitățile de pregătire suplimentară cuprind, de fapt, două **subcategorii**: pregătirea suplimentară pe care elevii o fac în particular (meditații) și pregătirea suplimentară pe care o fac la școală. Din acest punct de vedere merită menționat faptul că există o diferență semnificativă în funcție de mediul de rezidență, în ceea ce privește timpul mediu alocat fiecărei subcategorii de activități.

Tabel 3.2.15. Timpul alocat de elevi pentru pregătirea suplimentară, pe medii de rezidență

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare	
	Pregătire suplimentară în particular (meditații)	Pregătire suplimentară la școală	Pregătire suplimentară în particular (meditații)	Pregătire suplimentară la școală
Urban	2h20'	1h24'	2h13'	1h13'
Rural	1h51'	1h41'	1h36'	1h41'

În cazul elevilor din mediul rural se observă faptul că timpul petrecut în cadrul orelor de pregătire suplimentară organizate în cadrul școlii (pe bază de voluntariat din partea cadrelor didactice, de obicei fără o remunerare solicitată elevilor) este mai mare decât în cazul elevilor din mediul urban, în timp ce elevii din urban alocă mai mult timp pregătirii suplimentare în particular. Aceste diferențe se datorează, cel mai probabil, posibilităților economice ale familiilor elevilor, mai reduse în mediul rural (situație reflectată și de procentul mai scăzut al elevilor din rural care iau meditații în particular – aproximativ 11% - comparativ cu cei din urban – peste 17%), dar și influenței unei „culturi a pregătirii suplimentare” ca o necesitate subînțeleasă pentru a avea succes la examenele de final, mai răspândită în mediul urban. O astfel de ipoteză a fost lansată de către părinții investigați prin focus grup din mai multe județe ale țării. Conform acestei ipoteze *e foarte dificil să iei o notă bună la examen dacă nu faci pregătire suplimentară și te bazezi numai pe ce face la școală* (interview de grup părinți, județul Neamț). Alți părinți mărturisesc că deși nu intenționau să facă meditații cu copilul, au fost nevoiți să apeleze la această strategie la cererea copilului: *Îmi spune copilul pe la începutul semestrului II: Mamă, aproape toți colegii mei fac meditații! Eu ce șanse am să iau o notă bună la examene?* (interview de grup părinți, județul Constanța).

O altă tendință interesantă în cazul subplotului de elevi care apelează la pregătirea suplimentară o reprezintă diferențierea valorilor medii ale timpului alocat pregătirii suplimentare **în funcție de clasa frecventată de elevi**. Putem remarca astfel că, cel puțin la nivelul acestui subplot, elevii de clasa a VIII-a din mediul urban alocă în medie aproximativ 1 oră și 30 minute pentru pregătirea suplimentară în timpul zilelor lucrătoare, mai puțin cu aproximativ 16 minute decât elevii de clasa a VIII-a din mediul rural; în cazul elevilor din clasa a XII-a raportul este invers – elevii din mediul urban alocă cu aproximativ 45 de minute mai mult timp pentru pregătirea suplimentară.

Tabel 3.2.16. Timpul alocat de pregătirii suplimentare, pe medii și clase

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
Clasa a VIII-a	1h44'	1h45'	1h27'	1h43'	2h37'	2h15'
Clasa a XII-a	2h24'	1h43'	2h18'	1h32'	2h50'	2h30'

În cazul aceluiași sublot de elevi este semnificativ de analizat și timpul afectat pregătirii suplimentare pentru diferite **discipline de studiu**. Astfel, elevii alocă cel mai mult timp pentru pregătirea suplimentară la matematică (34 minute/săptămână), limbi moderne (21 minute/săptămână) și limba și literatura română (18 minute/săptămână). Ținând cont că acestor discipline școlare le este alocat un număr mare de ore în planurile de învățământ, iar elevii le acordă cel mai mult timp și în scopul rezolvării temelor pentru acasă, se poate afirma că aceste materii de studiu sunt cele mai mari consumatoare de timp școlar (aceasta, în defavoarea altor discipline). În acest context, ne putem întreba: această realitate este benefică pentru elevi, din perspectiva competențelor-cheie pe care școala românească le definește? Se creează o supralicitare a unor anumite categorii de competențe în defavoarea altora? Care sunt consecințele unui astfel de demers pentru viitorul absolvent de învățământ obligatoriu?

- **Timpul alocat pentru studiu în afara orelor de curs: teme pentru acasă și pregătire suplimentară**

Cumulând timpul pentru pregătirea temelor și pentru pregătirea suplimentară (fie în particular, fie la școală) sub titlul **timp alocat de elevi pentru studiu în afara orelor de curs**, se observă faptul că, la nivelul întregului eșantion, acest timp are o valoare medie zilnică de aproximativ 2 ore, cu diferențe între media pentru zilele lucrătoare (2 ore și 14 minute) și cea corespunzătoare zilelor de sfârșit de săptămână (1 oră și 35 minute). Din această perspectivă de analiză se pot remarca diferențe în funcție de diferite variabile: mediu de rezidență, gen, clasa frecventată de elevi (a VIII-a sau a XII-a).

Timpul alocat studiului (teme și pregătire suplimentară) este semnificativ diferit mai degrabă în funcție de **mediul de rezidență**. Din punct de vedere statistic, deși indicele de asociere (Eta) între variabila timp pentru studiu și mediul de rezidență are o valoare mică (0,144), acesta indică o asociere semnificativă, chiar dacă redusă. Astfel, după cum se poate observa din tabelul de mai jos, elevii din mediul urban alocă, în general, mai mult timp studiului decât cei din mediul rural. Această diferență provine din faptul că mulți dintre elevii din mediul rural alocă un timp mai redus temelor pentru acasă, de vreme ce alte activități cum ar fi cele gospodărești ocupă în cazul acestora un loc mai important în economia de timp a unei zile sau a unei săptămâni. La aceasta se adaugă și faptul că timpul alocat pregătirii suplimentare în particular sau la școală este mai redus pentru elevii din mediul rural, față de cei din urban, așa cum am menționat mai sus.

Tabel 3.2.17. Timpul alocat de elevi studiului (teme și pregătire suplimentară), pe medii, clase și gen

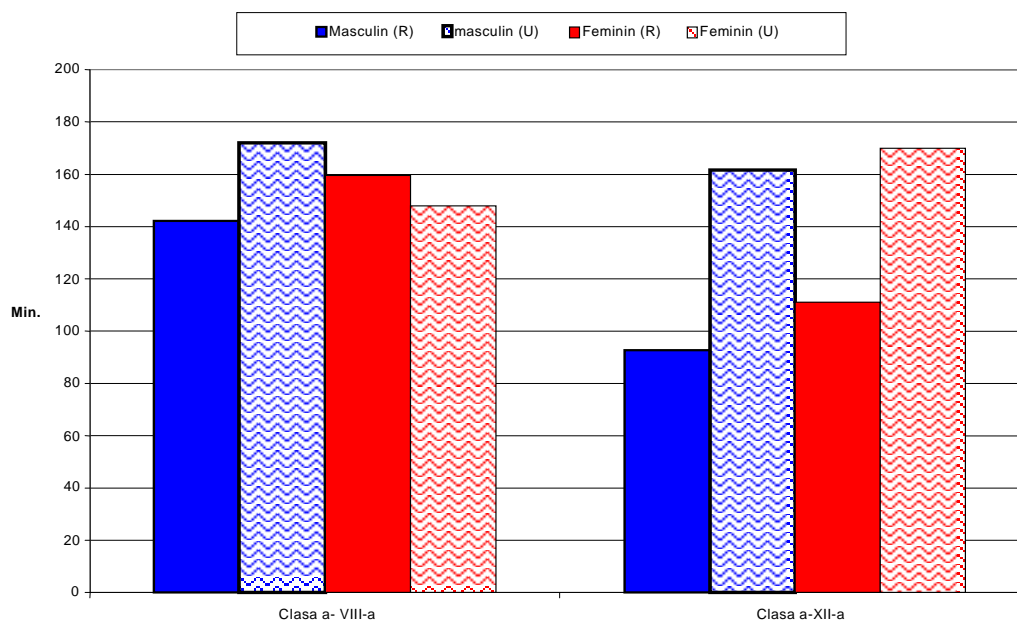
	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Total	2h	2h14'	1h35'
Urban	2h12'	2h24'	1h48'
Rural	1h42'	1h54'	1h6'
Clasa a VIII-a	2h12'	2h24'	1h36'
Clasa a XII-a	1h54'	2h6'	1h30'
Fete	2h6'	2h18'	1h30'
Băieți	2h	2h6'	1h42'

La nivelul întregului eșantion investigat, alte asocieri între variabila dependentă și variabile independente precum gen și clasă sunt mai puțin relevante statistic, dar le vom prezenta deoarece au semnificație din punct de vedere educațional. După cum putem observa din tabelul de mai sus, elevii de clasa a VIII-a alocă mai mult timp pentru studiul individual, față de liceeni. O posibilă explicație pentru această situație ar fi că la elevii din gimnaziu strategiile de învățare nu sunt la fel de dezvoltate ca ale celor care termină liceul și în consecință au nevoie de mai mult timp pentru studiu. O altă ipoteză ar putea fi identificată în zona culturii elevilor din liceu, adesea diferită de cea a colegilor lor din clasele mai mici. În susținerea acestei ipoteze, interviurile de grup cu părinții elevilor de liceu au evidențiat numeroase situații în care liceeni își reduc timpul alocat studiului în favoarea altor activități cum ar fi un loc de muncă temporar, frecventarea cercurilor de prieteni sau a unor evenimente culturale sau de divertisment adresate tinerilor (concerte, spectacole de muzică, prezentări de modă etc.).

Din perspectiva de gen, analiza datelor privind timpul alocat studiului individual pe întreg lotul investigat susține aceeași tendință constatată și în subcapitolele anterioare ale cercetării: fetele alocă un timp mai îndelungat studiului individual în timpul săptămânii, în timp ce băieții par să recupereze în week-end, în special prin pregătire suplimentară particulară.

Luând în considerare subplotul de elevi care au menționat în fișele de buget de timp activități de studiu, se constată că se păstrează tendințele înregistrate la nivelul întregului lot de elevi. Astfel, în mediul urban, trendul privind timpul alocat studiului pe parcursul unei săptămâni este comun fete-băieți, dar există unele diferențe: fetele alocă un timp mai mare studiului în special în zilele de mijloc al săptămânii (miercuri și joi), în timp ce băieții consumă mai mult timp pentru studiu în special în week-end.

Fig. 3.2.7. Timp mediu săptămânal alocat studiului în funcție de gen, clasă și mediu de

Diferențe mai importante pe genuri se observă în cazul elevilor din mediul rural: timpul alocat studiului de către fete este relativ constant pe parcursul unei săptămâni, la băieți înregistrându-se anumite variații. Se constată, de asemenea, că în zilele de sfârșit de săptămână timpul alocat studiului este aproximativ egal în cazul fetelor și al băieților, dar, în medie, băieții din rural alocă mai puțin timp studiului decât fetele.

În cifre, timpul mediu zilnic dedicat studiului (efectuarea temelor și pregătirea suplimentară) este de aproximativ 2 ore și 40 de minute în cazul fetelor din mediul urban și de aproximativ 2 ore și 20 de minute pentru fetele din mediul rural. În cazul băieților diferența se păstrează în același sens: băieții din mediul urban alocă în medie, pe zi, aproximativ 2 ore și 40 de minute pentru studiu, în timp ce băieții din mediul rural alocă aproximativ 2 ore.

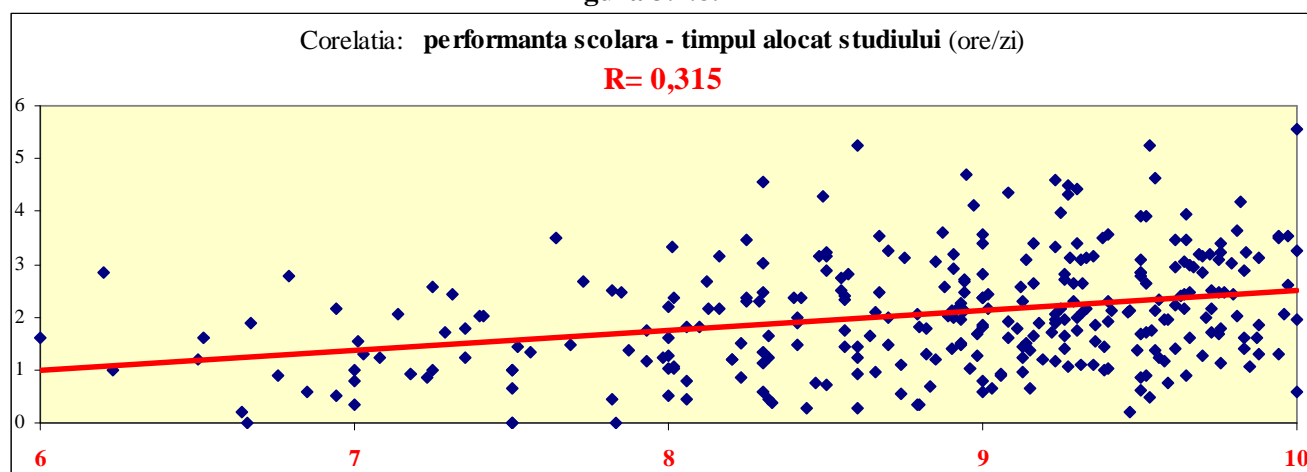
Pe baza datelor anchetei au fost identificate (la nivelul subplotului de elevi care au menționat în fișele de buget de timp atât activitatea de pregătire a temelor, cât și pregătirea suplimentară) și unele **diferențe pe clase și medii de rezidență** în ceea ce privește timpul de studiu. Aceste diferențe, pe medii, nu sunt semnificative statistic în cazul elevilor de clasa a VIII-a, dar sunt foarte mari în cazul elevilor de clasa a XII-a. Astfel, elevilor de clasa a XII-a din urban le corespunde un timp mediu zilnic de aproape 3 ore pentru teme și pregătire suplimentară, în timp ce pentru colegii lor din mediul rural valoarea corespunzătoare este de 1 oră și 49 de minute.

Tabel 3.2.18. Timpul alocat studiului (pregătirii suplimentară și teme), pe medii și clase

	Medie zilnică		Medie zile lucrătoare		Medie week-end	
	Urban	Rural	Urban	Rural	Urban	Rural
Clasa a VIII-a	2h38'	2h33'	2h37'	2h35'	2h44'	2h21'
• feminin	2h28'	2h40'	2h29'	2h44'	2h26'	2h21'
• masculin	2h52'	2h22'	2h48'	2h22'	3h06'	2h22'
Clasa a XII-a	2h49'	1h46'	2h50'	1h43'	2h43'	2h
• Feminin	2h50'	1h51'	2h53'	1h49'	2h40'	2h
• Masculin	2h42'	1h33'	2h38'	1h28'	2h51'	1h56'

O corelație pozitivă semnificativă (cu o probabilitate de 99,9%) a fost stabilită cu prilejul investigației între timpul alocat activităților de învățare (teme și pregătire suplimentară) și performanțele școlare ale elevilor (media anuală), confirmându-se, astfel, ipoteza conform căreia cu cât timpul alocat activităților de învățare este mai mare, cu atât rezultatele școlare sunt mai bune.

Figura 3.2.8.

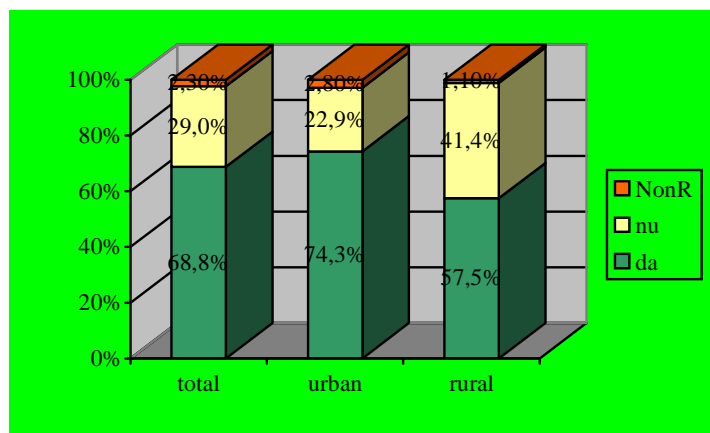

3.2.3.4. Timpul alocat activităților extrașcolare

Datele oferite de fișele de buget de timp cu privire la activitățile extrașcolare desfășurate (nerelevante din punct de vedere statistic, așa cum a fost menționat la începutul capitolului) au fost completate cu o serie de informații obținute din chestionarele adresate profesorilor diriginți și elevilor. Astfel, aproape întreg lotul de profesori investigați (98,8%) a declarat că elevii (toți sau o parte dintre aceștia) participă la activități extrașcolare organizate de școală. Gradul de participare este ușor mai ridicat în cazul unităților de învățământ cu clase I-VIII, comparativ cu cele corespunzătoare nivelului secundar superior de învățământ (liceu, SAM).

Declarațiile elevilor susțin aceeași participare activă a elevilor la activități extracurriculare, de-a lungul unui an școlar: peste două treimi dintre aceștia declară că au participat la astfel de activități, cu diferențe semnificative pe medii de rezidență, în favoarea mediului urban.

Fig. 3.2.9. Participarea elevilor la activități extrașcolare

Tipurile de activități extracurriculare organizate de școli sunt variate, cu cea mai mare frecvență fiind menționate – atât de către elevi, cât și de către profesori – concursurile (artistice, sportive, de cunoștințe specifice unei anumite discipline de studiu etc.), vizitele și excursiile, activitățile în folosul școlii sau al comunității.

Tabel 3.2.19. Tipuri de activități extrașcolare desfășurate de elevi (declarații ale profesorilor diriginți)

Activități	Total	Mediu		Nivel de învățământ			
		Urban	Rural	primar	gimnazial	liceal	SAM
Număr							
Cercuri / cluburi ale elevilor	286	202	84	3	151	127	5
Concursuri artistice, sportive etc.	593	331	262	12	321	237	23
Vizite la muzee, instituții, întreprinderi	474	302	172	10	252	193	19
Excursii	500	282	218	14	295	180	11
Activități în folosul școlii sau al comunității	479	271	208	9	271	183	16
Sărbătoriri evenimente	71	38	33	3	50	15	3
Alte activități	91	67	24	0	33	56	2
Total	668	384	292	15	360	271	30
%							
Cercuri / cluburi ale elevilor	42,8	52,6	28,8	20,0	41,9	46,9	16,7
Concursuri artistice, sportive etc.	88,8	86,2	89,7	80,0	89,2	87,5	76,7
Vizite la muzee, instituții, întreprinderi	71,0	78,6	58,9	66,7	70,0	71,2	63,3
Excursii	74,9	73,4	74,7	93,3	81,9	66,4	36,7
Activități în folosul școlii sau al comunității	71,7	70,6	71,2	60,0	75,3	67,5	53,3
Sărbătoriri evenimente	10,6	9,9	11,3	20,0	13,9	5,5	10,0
Alte activități	13,6	17,4	8,2	0,0	9,2	20,7	6,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Deși ambele categorii de actori investigați menționează organizarea, respectiv participarea la activități extrașcolare, atât profesorii, cât și elevii se referă la o serie de **dificultăți și constrângeri** în organizarea acestora; la cele mai multe dintre aceste dificultăți se referă ambele categorii de actori investigați:

- lipsa timpului necesar pentru participarea la astfel de activități din cauza programului școlar supraîncărcat (orar școlar încărcat, elevi și profesori navetiști);
- absența infrastructurii școlare care să permită organizarea acestor activități (spații speciale, săli de spectacole, mijloace de transport pentru navetiști);
- resurse financiare limitate (ale școlilor și ale familiilor);
- organizarea sporadică a unor astfel de activități (cu frecvență mai ridicată în mediul rural, unde oportunitățile de organizare a activităților extrașcolare sunt mult mai reduse decât în mediul urban), determinată de o politică școlară deficitară, în acest sens.
- absența motivației profesorilor și elevilor pentru organizarea/participarea la astfel de activități (absența unui climat favorabil la nivelul comunității școlare).

* * *

Media timpului școlar pentru zilele lucrătoare este de 8 ore și jumătate (respectiv peste 6 ore și jumătate – media zilnică. Timpul alocat de elevi diferitelor categorii de activități de tip școlar (orar școlar, pregătire pentru școală, deplasarea casă-școală, activități extracurriculare, rezolvarea temelor) variază în funcție de o serie de factori de influență: mediu de rezidență, nivel de studiu, gen.

Volumul de timp petrecut la școală este ușor mai scăzut în cazul elevilor din mediul rural și a celor din clasa a XII-a, această situație fiind determinată cel mai probabil de un absenteism mai ridicat în cazul celor două categorii de elevi. Se remarcă, de asemenea, un anume dezechilibru între ritmul școlar săptămânal (apreciat prin volumul timpului școlar, pe zile, și care înregistrează un maxim în zilele de luni și miercuri) și modelul curbei de efort, fiind cunoscut faptul că randamentul maxim al elevilor corespunde zilelor de mijloc de săptămână. Unii dintre elevii și profesorii investigați manifestă atitudini critice față de încărcarea programului școlar (respectiv, a planului de învățământ), peste jumătate dintre aceștia apreciind că actualul orar școlar săptămânal generează fenomene de oboseală în rândul elevilor, cu consecințe directe asupra performanțelor școlare.

Temelor pentru acasă le sunt alocate 1 oră și 42 minute/zi. Și în cazul acestei activități se înregistrează diferențe semnificative: elevii din mediul rural, cei de gimnaziu și băieții alocă pregătirii temelor un timp mai redus. Diferențieri ale timpului alocat temelor se înregistrează și în funcție de disciplinele școlare, cea mai mare parte a timpului fiind alocat disciplinelor de bază (matematică și limba și literatura română), în defavoarea materiilor de studiu prezente în

planul de învățământ cu un număr redus de ore (muzica, desenul, educația civică și educația religioasă).

Pregătirea suplimentară este menționată cu o frecvență mare în rândul elevilor: peste jumătate dintre aceștia participă, în particular, la activități de pregătire pentru una sau mai multe materii de studiu, iar o treime dintre ei declară că intenționează să recurgă la o astfel de pregătire în viitorul apropiat. Pregătirea suplimentară este mai frecventă în rândul elevilor din mediul urban, a celor cu o situație școlară mai slabă (cu scop de recuperare) / respectiv mai bună (cu scopul obținerii de performanțe școlare de succes) și a celor care provin dintr-un mediu familial care le permite susținerea financiară a acestor activități. Ca și în cazul temelor, pregătirea suplimentară vizează în special disciplinele care fac obiectul examenelor naționale.

Timpul alocat activităților extrașcolare organizate de școală variază în funcție de clasa de elvi și de unitatea de învățământ. Acesta presupune o diversitate de acțiuni și implică, în unele situații, dificultăți și constrângeri de organizare: lipsa timpului pentru astfel de activități, absența resurselor materiale și financiare necesare pentru organizarea și desfășurarea acestora, insuficienta motivație a elevilor și a profesorilor pentru a participa la astfel de activități.

3.3. Timpul extrașcolar

Unul dintre aspectele supuse investigației în cercetarea de față a vizat timpul extrașcolar, definit ca segmentul din bugetul zilnic de timp al unui elev, care presupune un anumit caracter de obligativitate impus de anumite cerințe fiziologice și condiții socio-economice. În cadrul timpului extrașcolar, în cercetarea de față s-a făcut distincție între două categorii:

- a) timpul destinat activităților care răspund unor **cerințe fiziologice** – timpul afectat unor activități precum somnul nocturn și diurn, odihna pasivă, servirea mesei, igiena personală;
- b) timpul destinat unor **activități în gospodărie** sau în afara acesteia, altele decât cele incluse în timpul școlar – de exemplu, spălatul vaselor, pregătirea mesei, spălatul rufelor, curățenia, cumpărăturile, activitățile în agricultură sau diverse tipuri de activități remunerate (la locul de muncă), acolo unde este cazul.

Investigația de față a urmărit analiza distribuției timpului extrașcolar pe cele două categorii de activități menționate anterior, la nivel general și în funcție de diferite criterii (mediu de rezidență, nivel de studiu, program școlar, gen), precum și identificarea de cauze determinante ale diferitelor alocări bugetare, corelații între diferiți factori de influență, aprecieri ale cadrelor didactice, elevilor și părinților, consecințe asupra bugetului de timp zilnic al elevilor.

3.3.1. Timp dedicat activităților de tip extrașcolar

În economia bugetului de timp al elevilor, timpul extrașcolar ocupă cel mai mare volum. Elevii alocă **o medie zilnică de peste 12 ore** pentru realizarea activităților subsumate acestei secvențe temporale: aproape jumătate din timpul unei zile (49%) pentru preocupările cuprinse în categoria activităților de bază și aproximativ 4% pentru activitățile gospodărești. Volumul de timp dedicat activităților incluse în secvența de timp extrașcolar este mai mare cu aproape 3 ore în zilele de sâmbătă și duminică, comparativ cu zilele lucrătoare, perioada de final a săptămânii fiind una în care timpul școlar se reduce semnificativ pe ansamblu, diferența redistribuindu-se către celelalte categorii (timp extrașcolar și timp liber).

Așa cum s-a menționat anterior (capitolul 3.1), la nivelul lotului investigat se înregistrează diferențe privind alocările de timp extrașcolar în funcție de o serie de factori de influență, precum mediul de rezidență, nivelul de studiu, programul școlar și genul respondenților.

- Atât la nivelul zilelor lucrătoare cât și în week-end, elevii din mediul rural petrec în medie cu aproximativ 50 minute/zi mai mult decât cei din urban pentru realizarea activităților de timp extrașcolar. Diferența de timp este dată în principal de implicarea mai mare a elevilor de la sate în activități gospodărești, mai des întâlnite (ca frecvență, varietate și ca durată de timp solicitată) în familia rurală.

- La nivel general, valoarea medie a timpului extrașcolar este mai ridicată în cazul elevilor de clasa a VIII-a, comparativ cu cei de clasa a XII-a, dar există unele diferențe în funcție de zilele săptămânii. Astfel, în zilele lucrătoare, elevii de gimnaziu alocă în medie cu o jumătate de oră mai mult activităților incluse în timpul extrașcolar, consumând un timp suplimentar pentru somn și pentru servirea mesei. În week-end, elevii de liceu alocă cu aproximativ 12 minute mai mult timp activităților de tip extrașcolar, în special pentru cele de tip gospodăresc.
- Din categoria activităților de timp extrașcolar, cele referitoare la necesitățile de bază nu înregistrează diferențe pe genuri cu privire la timpul alocat pentru realizarea lor. În schimb, datele variază semnificativ pe genuri în ceea ce privește realizarea activităților gospodărești, în favoarea fetelor: alocând cu aproximativ 15 minute/zi mai mult decât băieții, fetele participă mai activ la munca în gospodărie.
- Media zilnică pentru efectuarea activităților subsumate timpului extrașcolar este mai ridicată cu aproximativ 15 minute/zi în cazul elevilor care au programul de studiu în a doua parte a zilei. Analiza datelor pe tipuri de activități evidențiază că această categorie de elevi alocă un timp mai ridicat pentru somn, dar un timp sensibil mai scăzut pentru activități gospodărești, decât cei care învață dimineața.

Există o diferențiere cu privire la numărul de subiecți care au menționat că realizează diferite activități de tip extrașcolar. Astfel, dacă timpul alocat necesităților de bază este menționat în mod normal de către toți subiecții investigați, activitățile gospodărești au fost menționate de 87% dintre aceștia (printre care se regăsesc și situații – aproximativ 3% - referitoare la realizarea unor activități remunerate).

3.3.2. Tipuri de activități realizate în cadrul timpului extrașcolar

Așa cum s-a menționat anterior, în analiza timpului extrașcolar s-a realizat, o împărțire a activităților în două tipuri principale: pe de o parte, somn și activități fiziologice, iar pe de altă parte, activități gospodărești.

Tabel 3.3.1. Structura timpului extrașcolar al elevilor, pe tipuri de activități

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbăta	Duminică
Timp extrașcolar	12h12'	11h23'	14h12'	11h30'	11h30'	11h18'	11h30'	11h12'	14h18'	14h12'
Somn	9h32'	8h56'	11h0'	9h15'	9h12'	8h48'	9h06'	8h30'	10h24'	11h36'
Igiena personală	54'	54'	53'	50'	55'	54'	55'	56'	55'	50'
Servirea mesei	57'	57'	58'	56'	58'	57'	57'	56'	56'	1h
Activități gospodărie	45'	32'	1h17'	27'	30'	36'	28'	40'	1h50'	40'
Activități remunerate	4'	4'	6'	2'	3'	2'	4'	6'	10'	3'

o **Timpul alocat satisfacerii necesităților de bază**

La nivelul unei săptămâni, timpul alocat satisfacerii necesităților de bază (somnul, servirea mesei, igiena personală) reprezintă, în medie, aproape jumătate din bugetul de timp zilnic al elevilor (11 ore și 24 minute), cu diferențe între un minim de 8 ore și 30 minute și un maxim de 14 ore și 36 minute. Valorile de timp alocat necesităților de bază indică un comportament relativ omogen al populației investigate, cele trei quartile de distribuție fiind cuprinse în intervalul de 10 ore și 42 minute – 12 ore.

Tabel 3.3.2. Timpul alocat activităților de satisfacere a necesităților de bază

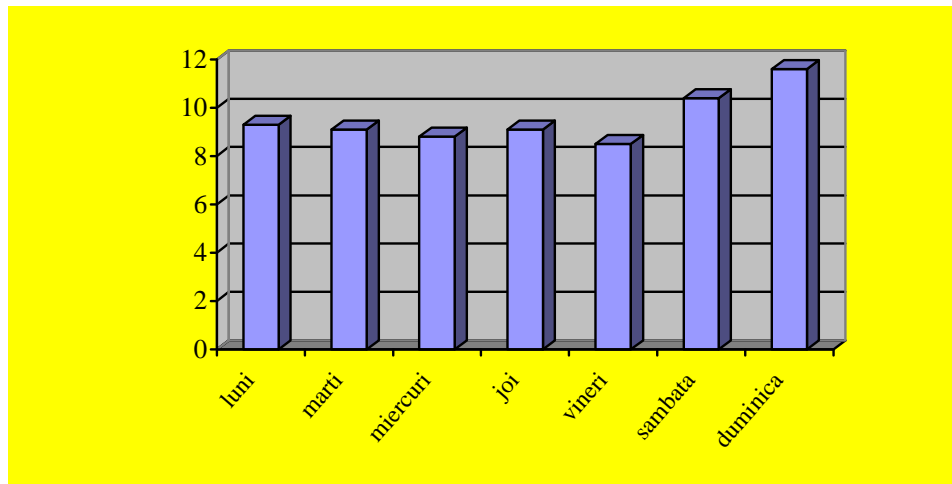
	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Medie timp	11h24'	10h48'	12h48'
Timp minim	8h30'	7h42'	8h18'
Timp maxim	14h36'	13h42'	19h
Abatere standard	1h	1h6'	1h36'
Coef. variație	9,10%	10,40%	12,50%
q1 (25%)	10h42'	10h6'	11h48'
q2 (50%)	11h18'	10h48'	12h42'
q3 (75%)	12h	11h30'	13h54'

În cadrul activităților de timp extrașcolar, cea mai mare pondere este alocată somnului. Cu o abatere standard de 1 oră raportată la o medie zilnică de **9 ore și 30 minute de somn**, eșantionul prezintă o omogenitate accentuată din acest punct de vedere. Durata somnului variază semnificativ în funcție de zilele săptămânii. Astfel, în zilele lucrătoare, elevii alocă somnului aproape 9 ore, cu peste 2 ore mai puțin față de zilele de week-end. Distribuția pe quartile evidențiază faptul că peste trei sferturi dintre subiecții investigați (q2+q3) alocă somnului cel puțin 9 ore/zi, un sfert din eșantion (q3) depășind chiar 10 ore/zi. Un maxim de timp alocat somnului nocturn și diurn se înregistrează duminica (11 ore și jumătate), iar cel mai scurt timp – în ziua de vineri (8 ore și jumătate).

Tabel 3.3.3. Timpul alocat somnului

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Medie timp	9h32'	8h56'	11h0'
Timp minim	6h24'	6h6'	6h50'
Timp maxim	13h	12h12'	18h10'
Abatere standard	1h	1h5'	1h36'
Coef. variație	10,6%	12,1%	14,2%
q1 (25%)	8h53'	8h16'	9h54'
q2 (50%)	9h24'	8h54'	10h55'
q3 (75%)	10h12'	9h40'	11h55'

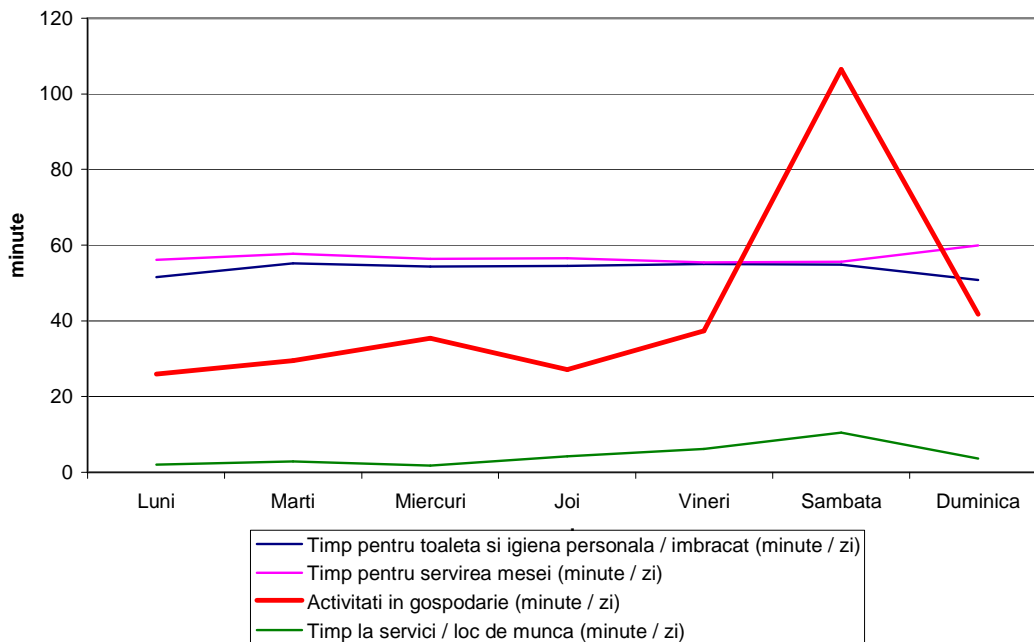
Fig. 3.3.1. Timpul alocat de elevi somnului, pe zile ale săptămânii (ore)

Datele cercetării evidențiază o **corelație semnificativă de intensitate medie a performanței școlare cu timpul alocat somnului**: cu cât durata somnului este mai redusă, cu atât performanțele școlare ale elevilor sunt mai scăzute. Aceste date susțin concluziile diferitelor studii și cercetări din domeniul psihologiei și medicinei, care evidențiază necesitatea asigurării unei perioade optime de somn pentru copii și tineri, având în vedere efectele benefice ale acestuia asupra dezvoltării fizice și psihice, implicit asupra capacităților intelectuale care permit obținerea unor performanțe școlare superioare.

O omogenitate crescută a valorilor de timp menționate de elevi se regăsește și în ceea ce privește activitățile legate de **igiena personală** și de **servirea mesei**, aceștia alocând fiecărei activități aproximativ **55 de minute/zi**. Dacă în ceea ce privește timpul necesar somnului se remarcă variații între zilele lucrătoare și cele de sfârșit de săptămână, nivelurile medii zilnice pentru activități de igienă personală și servirea mesei rămân relativ constante de-a lungul zilelor săptămânii.

Fig. 3.3.2. Timpul alocat activităților de tip extrașcolar, pe zile ale săptămânii (fără perioada alocată somnului)

○ Timpul alocat activităților gospodărești

O altă categorie de activități cuprinse, în cadrul analizei de față, în categoria timp extrașcolar sunt cele de tip gospodăresc (în cadrul cărora au fost asimilate și cazurile de activități remunerate, desfășurate de către unii elevi). Datele colectate prin fișele de buget de timp evidențiază **o medie zilnică de 49 minute** alocate pentru desfășurarea unor astfel de activități, media pentru zilele lucrătoare fiind de 36 minute, iar pentru zilele de week-end – aproximativ 1 oră și 20 minute.

Ponderea alocată activităților gospodărești variază de-a lungul unei săptămâni, cu o medie relativ constantă – de aproximativ jumătate de oră – de luni până joi și cu durate mai mari de timp în rest. Cel mai mult timp – aproape 2 ore, ceea ce reprezintă de peste trei ori mai mult față de media pentru zilele lucrătoare – se alocă unor astfel de activități în ziua de sâmbătă, zi obișnuită pentru activități gospodărești în toate familiile și în care elevii au disponibilități de timp pentru astfel de preocupări, în condițiile în care nu au program școlar.

În ceea ce privește timpul alocat diferitelor **subcategorii de activități gospodărești**, acesta distribuie pe parcursul săptămânii pentru pregătirea mesei și spălatul vaselor, curățenie și cumpărături (11%), îngrijirea animalelor domestice din gospodărie sau munca la câmp (9%), îngrijirea fraților mai mici (1%) și ajutarea unui părinte cu sarcinile de serviciu (1%). O serie de activități – precum ajutorul la bucătărie sau cumpărăturile – sunt menționate de către toți

elevii investigați, altele – precum activitățile remunerate – constituie numai situații singulare (din totalul lotului investigat, numai un număr de 9 elevi de clasa a XII-a au menționat activități lucrative, desfășurate, de regulă, în week-end). Timpul consumat de elevi cu realizarea diferitelor activități gospodărești este evident mai mare, pentru toate categoriile anterior menționate, în zilele de sfârșit de săptămână, valorile cele mai mari înregistrându-se în mediul rural pentru îngrijirea animalelor și munca la câmp (2 ore și 20 minute) și în mediul urban pentru realizarea de cumpărături (aproximativ 1 oră).

Tabel 3.3.4. Timpul alocat diferitelor categorii de activități gospodărești

	Luni	Marți	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică	% total
Activități gospodărești	27'	30'	36'	28'	40'	1h50'	40'	100%
Cumpărături	3'	3'	4'	4'	3'	12'	7'	11,5%
Îngrijirea animalelor domestice	2'	3'	3'	2'	4'	9'	6'	8,9%
Îngrijirea fraților mai mici	1'	1'	1'	1'	0'	0'	1'	1,3%
Ajutarea unui părinte cu treburi la serviciu	0'	0'	0'	0'	1'	1'	0'	0,8%
Alte activități	22'	23'	29'	21'	32'	1h28'	28'	77,5%

Calculând timpul alocat activităților gospodărești numai pe subplotul subiecților care au realizat efectiv astfel de activități (care reprezintă 87% din totalul lotului general), mediile aferente capătă valori mai mari, ajungând la aproape 1 oră/zi la nivelul întregii săptămâni, cu un maxim de aproape 3 ore în ziua de sâmbătă. Indicii calculați (abatere standard, coeficient de variație, quartile de distribuție) evidențiază însă o largă eterogenitate a răspunsurilor, de la un minim de 0 minute/zi la un maxim de 6 ore și jumătate/zi.

Tabel 3.3.5. Durata medie a timpului alocat activităților gospodărești de subiecții care au realizat activitatea

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Medie timp	54'	48'	1h48'
Timp minim	0'	0'	6'
Timp maxim	6h36'	7h54'	14h12'
Abatere standard	54'	54'	1h48'
Coef. variație	100,20%	112,10%	96,40%
q1 (25%)	18'	2'	42'
q2 (50%)	36'	30'	1h18'
q3 (75%)	1h18'	1h06'	2h30'

3.3.3. Factori de influență ai timpului extrașcolar

Alocările de timp extrașcolar pentru diferite categorii de activități variază în funcție o serie de criterii, precum: mediul de rezidență (urban / rural), nivelul de studiu (clasa a VIII-a / clasa a XII-a), genul subiecților (masculin / feminin), plasarea programului școlar pe parcursul unei zile (dimineața / după-amiaza).

○ Timpul alocat satisfacerii necesităților de bază

La nivel general, nu se înregistrează diferențe mari în funcție de criterii precum mediul de rezidență, nivelul de studiu, programul școlar și gen (în mare parte și din cauza numărului relativ redus de răspunsuri). Analiza datelor sugerează totuși unele tendințe.

Tabel 3.3.6. Timpul alocat somnului, în funcție de mediul de rezidență, clasa frecventată (vârsta elevilor) și plasarea programului școlar

	Media zilnică	Media pe zile lucrătoare	Media în week-end
Total	9h32'	8h56'	11h
Urban	9h22'	8h46'	10h54'
Rural	9h50'	9h18'	11h12'
Clasa a VIII-a	9h54'	9h24'	11h6'
Clasa a XII-a	9h18'	8h36'	10h55'
AM	9h20'	8h42'	10h54'
PM	10h6'	9h40'	11h15'
Fete	9h32'	8h56'	11h2'
Băieți	9h33'	8h58'	10h58'

- Elevii din mediul rural alocă somnului în medie cu aproximativ 30 de minute mai mult decât cei din mediul urban, posibil datorită faptului că aceștia desfășoară în timpul zilei mai multe activități fizice, consumatoare de energie, care necesită perioade mai mari de odihnă. De asemenea, oportunitățile mai reduse și mai puțin diversificate de petrecere a timpului liber existente în mediul rural, în favoarea perioadei de somn, ar putea explica această diferență.
- Elevii de clasa a VIII-a dorm în medie cu 36 de minute mai mult decât cei de clasa a XII-a, necesitățile fiziologice fiind relativ diferite la cele două grupe de vârstă.
- Elevii care desfășoară programul școlar după-amiază dorm cu aproximativ 40 de minute mai mult decât cei cu program dimineața, aceștia din urmă fiind nevoiți să își scurteze somnul nocturn din cauza programului școlar și având probabil oportunități de odihnă pasivă în partea a doua a zilei.
- Nu se înregistrează diferențe semnificative pe genuri cu privire la durata de timp extrașcolar alocat necesităților de bază, aceste activități înregistrând valori relativ constante.

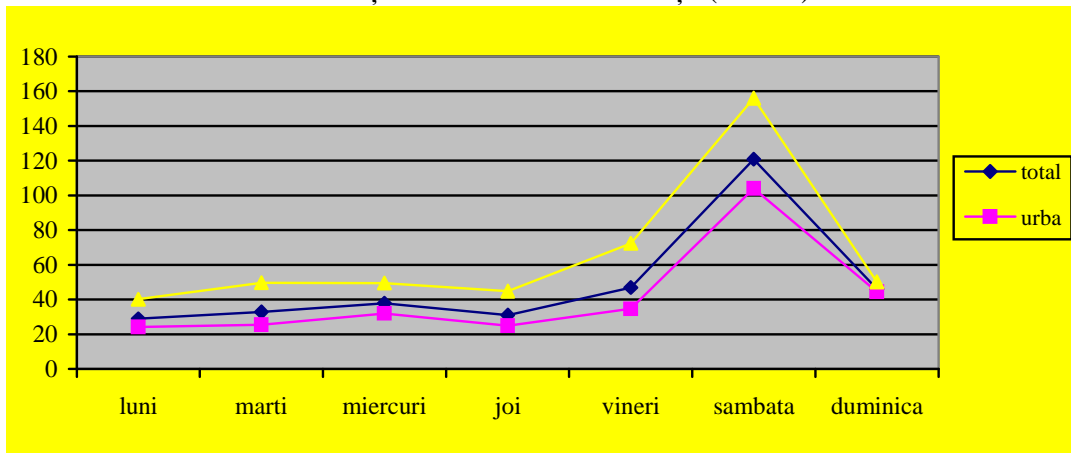
- Păstrând aceeași precauție referitoare la numărul inegal de răspunsuri, servirea mesei – o altă activitate desfășurată de elevi în timpul extrașcolar – nu înregistrează diferențe semnificative în funcție de variabilele luate în calcul în cadrul investigației.

o **Timpul alocat activităților gospodărești**

Timpul alocat activităților gospodărești variază în mod semnificativ în funcție de o serie de factori de influență:

- Astfel, elevii din mediul rural lucrează în gospodărie în medie cu aproximativ 40 de minute/zi mai mult față de cei din mediul urban. Diferențele pe medii de rezidență se păstrează de-a lungul întregii săptămâni. Implicarea cu preponderență a elevilor din mediul rural în activități gospodărești a fost evidențiată și de alte cercetări¹¹, care au semnalat frecvența participare a acestora în realizarea diferitelor activități legate de agricultură, ca modalitate aducătoare de venituri pentru întreaga familie.

Fig. 3.3.3. Timpul alocat de elevi activităților gospodărești, în funcție de mediul de rezidență (minute)

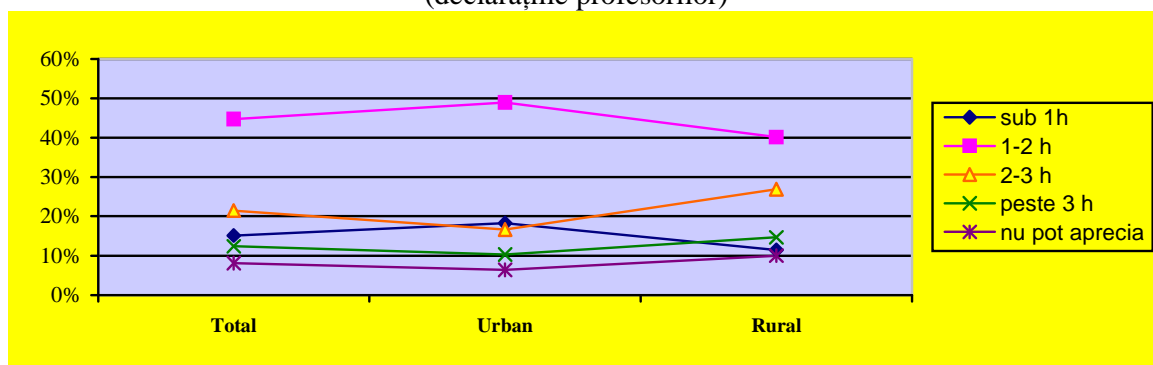
- De asemenea, elevii cu program școlar dimineața alocă mai mult timp prestării unor activități în gospodărie (cu o medie de 1 oră și 28 minute/zi pe durata întregii săptămâni), comparativ cu cei care frecventează școala după-amiaza (1 oră). Acest timp suplimentar alocat activităților gospodărești de elevii care învață dimineața este determinat, cel mai probabil, de cumulara timpului petrecut în afara școlii în a doua parte a zilei și de suprapunerea acestuia peste necesitățile gospodărești ale unei familii.
- Diferențele privind timpul alocat acestei categorii de activități sunt mai puțin semnificative în funcție de genul sau nivelul de studiu al elevilor: băieții lucrează în medie cu 7 minute mai mult decât fetele, iar cei de clasa a XII-a cu 5 minute mai mult decât cei de clasa a VIII-a.

¹¹ Jigău, M. (coord.), *Participarea la educație a copiilor și tinerilor din zonele rurale*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2001.

○ **Efecte ale alocărilor de timp extrașcolar – opinii ale actorilor educaționali**

Analiza datelor statistice colectate prin fișele de buget de timp a fost completată cu informațiile oferite de profesori și elevi în chestionare. Investigații cu privire la activitățile gospodărești în care sunt implicați elevii, **profesorii diriginți au declarat un nivel ridicat de cunoaștere a acestei problematici**: 88% dintre aceștia (cu pondere mai ridicată în mediul rural, unde dimensiunile mai mici ale comunității permit o mai bună inter-cunoaștere) au susținut că au informații cu privire la activitățile pe care elevii le desfășoară în afara programului școlar. Declarațiile profesorilor par să fie realiste, în condițiile în care estimările lor cu privire la aceste tipuri de activități confirmă tendințele înregistrate prin intermediul fișelor de buget de timp: aproape jumătate dintre diriginți estimează timpul zilnic alocat de elevi activităților gospodărești la 1-2 ore/zi; durata timpului alocat acestor activități este apreciată a fi mai ridicată în mediul rural, comparativ cu mediul urban.

Fig. 3.3.4. Numărul de ore alocate de elevi activităților gospodărești
(declarațiile profesorilor)

Discuțiile de grup organizate cu părinții evidențiază situații foarte variate cu privire la gradul de implicare a elevilor în activitățile gospodărești, de la situații de implicare redusă la participarea constantă la treburile casei: *P1: Băiatul meu nu face nimic în casă, cel puțin din proprie inițiativă; m-a depășit în înălțime și nu face nimic. Mai are circumstanțe atenuate pentru că are o bunică, iar atâta timp cât știe că are cine să se ocupe...* *P2: Foarte puțin mă ajută, are grijă de camera ei și atât. În rest, nici nu o solicit.* *P3: Copiii mă ajută, au lucrat toată vara. Acasă fac absolut orice. Cum stăm la curte, au multă treabă, de măturat, de dus gunoiului, mă rog, fac cumpărături, spală când e nevoie. Nu îi solicit foarte mult, dar e nevoie. Eu lucrez toată ziua, nu am timp deloc. Suntem mulți și trebuie să facă fiecare câte ceva în casă* (interviu de grup părinți, județul Neamț). Majoritatea părinților investigați apreciază că implicarea elevilor în desfășurarea unor activități casnice nu are implicații majore asupra timpului alocat activităților școlare.

Spre deosebire de părinți, implicarea elevilor (de către familie) în desfășurarea diferitelor activități gospodărești este criticată de către mulți dintre profesori, care consideră că aceasta afectează în mod negativ durata timpului de pregătire a temelor (48,6% – cu ponderi mai ridicate în mediul rural) și durata timpului liber (44,9% – cu ponderi mai ridicate în mediul urban). Efectele asupra elevilor sunt variate, cu impact direct asupra calității activității școlare. Cel mai frecvent, profesorii consideră că implicarea elevilor în activități gospodărești conduce la o serie de **fenomene negative** precum:

- interes diminuat al elevilor pentru activitatea școlară – fenomen menționat cu ponderi mai ridicate în mediul rural (unde participarea elevilor la activitățile familiale este mai frecventă) și la nivelul ciclului primar (unde motivația învățării este preponderent exterioară, ca urmare fiind necesară susținerea printr-un efort de învățare constant);
- oboseală accentuată – ceva mai mult în mediul urban și în învățământul secundar superior (în ultimul caz, nivelul solicitărilor școlare fiind mai ridicat, atât ca timp, cât și ca grad de dificultate);
- absenteism școlar (cu ponderi mai ridicate în mediul rural).

Tabel 3.3.7. Efecte ale implicării elevilor în activități gospodărești (declarațiile profesorilor)

Efecte	Total	Mediu		Nivel de învățământ			
		Urban	Rural	primar	gimnazial	liceal	SAM
Număr							
diminuarea interesului pentru activitatea școlară	270	113	157	11	164	83	12
oboseală accentuată	188	105	83	4	89	85	10
absenteism școlar	179	80	99	3	98	63	15
nu știu, nu pot aprecia	108	75	33	1	63	43	1
alte efecte	17	12	5		10	6	1
Total	590	311	279	14	326	222	28
%							
diminuarea interesului pentru activitatea școlară	45,8%	36,3%	56,3%	78,6%	50,3%	37,4%	42,9%
oboseală accentuată	31,9%	33,8%	29,7%	28,6%	27,3%	38,3%	35,7%
absenteism școlar	30,3%	25,7%	35,5%	21,4%	30,1%	28,4%	53,6%
nu știu, nu pot aprecia	18,3%	24,1%	11,8%	7,1%	19,3%	19,4%	3,6%
alte efecte	2,9%	3,9%	1,8%	0,0%	3,1%	2,7%	3,6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Toate acestea conduc, în opinia profesorilor, la apariția stresului (în condițiile în care elevul nu mai reușește să facă față solicitărilor școlii), la integrare deficitară în colectivul clasei și la obținerea unor rezultate școlare slabe.

Aceste efecte negative sunt menționate și de către elevii înșiși. Dar, pe lângă acestea, elevii pun pe primele locuri o serie de **aspecte pozitive** ale participării la activități gospodărești – susținute, de altfel, și de părinți – precum:

- întărirea legăturilor între membrii familiei, cultivarea responsabilității și a spiritului de întraajutorare (*familia mă apreciază pentru ajutorul dat*) – 48,9% dintre răspunsuri;
- utilizarea acestor activități ca oportunități de învățare în contexte informale (*am ocazia de a învăța lucruri care-mi vor folosi în viitor*) – 47%;
- cultivarea spiritului practic și a motivației pentru astfel de activități (*simt că realizez o activitate utilă*) – 45,3%;
- relaxare activă, un mai bun management al timpului personal – 12%.

* * *

Timpul extrașcolar ocupă cel mai mare volum în economia bugetului de timp zilnic al elevilor. În medie, elevii alocă zilnic aproape jumătate din timpul lor preocupărilor cuprinse în categoria activităților de bază și aproximativ 4% din timp pentru activitățile gospodărești. În zilele de week-end, elevii alocă cu aproape 3 ore mai mult ultimelor activități menționate.

Se înregistrează diferențe importante cu privire la timpul alocat activităților de tip extrașcolar pe medii de rezidență, niveluri de studiu, gen și tip de program școlar. Astfel, elevii din mediul rural, cei de gimnaziu, cei care învață după amiază și fetele alocă mai mult timp acestor categorii de activități, comparativ cu băieții. Datele cercetării evidențiază o corelație semnificativă de intensitate medie a performanței școlare cu timpul alocat somnului: cu cât se alocă mai puțin timp somnului, cu atât performanțele școlare ale elevilor sunt mai reduse.

Implicarea elevilor în activitățile gospodărești este criticată de către mulți dintre profesori, din cauza faptului că aceasta afectează în mod negativ durata timpului de pregătire a temelor și durata timpului liber și conduce la o serie de fenomene negative precum diminuarea motivației și interesului pentru învățare, absenteismul școlar, oboseala accentuată. Spre deosebire de profesori, elevii și unii dintre părinți valorizează pozitiv implicarea în realizarea de activități gospodărești, prin prisma faptului că acestea contribuie la cultivarea responsabilității și a spiritului de întraajutorare și constituie reale oportunități de învățare în contexte informale.

3.4. Timpul liber

Activitățile de timp liber sunt definite și chiar legitimate prin raportare la celelalte secvențe de timp deja analizate. Timpul auto-guvernă, deseori conceptualizat ca fiind *un timp de sine* (Leif, 1984), configurează în mod decisiv modul de administrare a **timpului general** de care dispune o persoană. Există o foarte puternică interdependență între timpul școlar și cel de *loisir*, practica educativă fiind, cel puțin la nivel teoretic, constrânsă de „respectarea ritmurilor biologice și mentale de dezvoltare, alternanța necesară dintre activitate și repaus, dintre învățare și *loisir*, dintre timpul școlar și extrașcolar”¹².

Capitolul de față încearcă să surprindă aceste interdependențe în viața reală a elevilor. Prima parte a acestui capitol prezintă câteva date generale despre timpul liber al elevilor, dar și unele opinii ale actorilor educaționali (elevi, cadre didactice, părinți) privind această secvență temporală. A doua parte detaliază principalele modalități de petrecere a timpului liber și analizează modul în care anumiți factori precum mediul de rezidență (urban/rural), nivelul de școlarizare (clasa a VIII-a/ XII-a) sau genul (fete/băieți) conduc la distribuții diferite ale *loisir*-ului elevilor din lotul investigat.

3.4.1. Durata medie a timpului liber

Analiza rezultatelor colectate prin fișele de buget de timp realizată în capitolul 3.1. a evidențiat faptul că elevii rezervă, în medie, **aproximativ 5 ore pe zi activităților de timp liber**. În week-end durata timpului liber este de două ori mai mare în comparație cu cea înregistrată în zilele lucrătoare (8, respectiv 4 ore). Elevii investigați se implică în mod diferit în activitățile de timp liber pe parcursul unei săptămâni, atât ca frecvență (numărul de subiecți) cât și ca durată alocată diferitelor activități, media zilnică înregistrând o abatere standard de aproape o oră și un sfert și un coeficient de variație de peste 25%. Astfel se observă că o pătrime dintre elevii investigați au la dispoziție, în medie, puțin peste 4 ore pe zi (Tabel 3.4.1).

O situație și mai variată întâlnim în cazul mediei înregistrate pe zile de week-end și mai ales pe zile lucrătoare. Un sfert dintre elevii din lotul investigat alocă sâmbăta și duminica mai puțin de 7 ore activităților de timp liber și tot **unei pătrimi îi corespunde, în medie, numai două ore și jumătate pe zi pe parcursul zilelor lucrătoare**. Coeficientul de variație este de peste 25% respectiv 37%, ceea ce indică faptul că elevii se angajează diferit în activități de timp liber atât în week-end cât, mai ales, în timpul zilelor lucrătoare. Ca și în cazul analizei

¹² Cucuș, C., *Timp și temporalitate în educație. Elemente pentru un management al timpului școlar*. Ed. Polirom, Iași, 2002, pag. 92.

mediei zilnice, se observă faptul că există o relație invers proporțională, între activitățile școlare și cele de timp liber.

Tabel 3.4.1. Durata medie a timpului liber

	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Medie timp	5h12'	4h	8h12'
Timp minim	1h30'	37'	50'
Timp maxim	9h30'	8h55'	13h32'
Abatere standard	1h14'	1h49'	2h4'
Coef. variație	26,7%	37,4%	25,2%
q1 (25%)	4h4'	2h29'	6h29'
q2 (50%)	5h4'	3h47'	8h3'
q3 (75%)	6h4'	4h45'	9h22'

Așa cum s-a menționat în capitolul referitor la structura generală a bugetului de timp zilnic (capitolul 3.1), există variații importante ale timpului liber în funcție de mediul de rezidență și nivelul de școlarizare a elevilor investigați. Pe de o parte, elevii din mediul urban au o medie a timpului liber superioară colegilor din mediul rural, aceștia din urmă având tendința de a investi mai mult timp în activități gospodărești. Pe de altă parte, elevii din clasa a XII-a reușesc mult mai bine decât colegii lor din clasa a VIII-a „să negocieze”¹³ timpul liber de care dispun, selectând mai atent sarcinile de învățare, în condițiile în care ambele categorii de elevi sunt la finalul unui ciclu de învățământ.

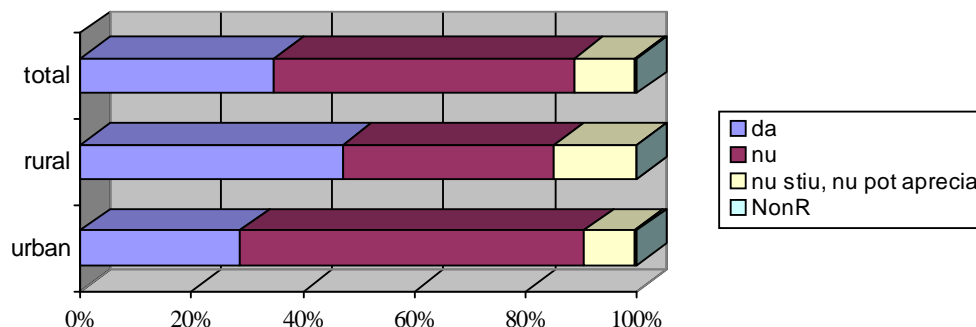
Solicitați să estimeze media zilnică a timpului liber al elevilor, **profesorii diriginți** dovedesc că au o imagine diferită în comparație cu situația înregistrată prin bugetul de timp al elevilor. Astfel, cele mai multe cadre didactice (43%) apreciază o durată de aproximativ 2-3 ore/zi - subestimând, astfel, valoarea timpului liber al elevilor – și numai ceva mai puțin de 10% dintre acestea se apropie de media de 4 ore de timp liber pentru zilele lucrătoare. Se observă, așadar, că, în general, profesorii par să estimeze mai corect durata timpului școlar decât a timpului liber al elevilor, ceea ce indică, posibil, un interes mai scăzut al profesorilor (și implicit o insuficientă cunoaștere) pentru viața elevilor de dincolo de spațiul școlii, cât și faptul că aceștia iau ca reper în evaluarea secvenței de timp liber un **timp mediu teoretic** necesar pentru rezolvarea tuturor sarcinilor școlare zilnice. De altfel, majoritatea elevilor investigați (53,8%) consideră că nu au suficient timp liber în comparație cu nevoile și cu așteptările lor (una dintre principalele cauze fiind durata prea mare a timpului școlar), un mesaj care ajunge cu siguranță și la cadrele didactice.

Chiar dacă datele din bugetul de timp demonstrează că nu există variații importante ale timpului liber în funcție de mediul de rezidență al elevilor, rezultatele cercetării indică faptul că **elevii din mediul urban au un nivel mai scăzut de satisfacție cu privire la durata**

¹³ Timpul liber este un bun ce trebuie câștigat, vezi în acest sens și analiza din Cucuș, C., op. cit., pag. 93-96.

timpului liber în comparație cu cei din mediul rural. De asemenea, analiza statistică indică diferențe semnificative și pe niveluri de educație: elevii din clasa a XII-a sunt mai puțin mulțumiți în privința acestui aspect în comparație cu cei din clasa a VIII-a, chiar dacă bugetul de timp indică faptul că elevii de liceu au o medie de timp liber mai mare în comparație cu elevii din școlile generale.

Fig. 3.4.1. Gradul de satisfacție al elevilor cu privire la durata timpului liber
(opinii ale elevilor)

Durata insuficientă a timpului liber este reclamată și de o mare parte a părinților intervievați. Aceștia declară că activitățile din gospodărie și activitățile școlare afectează timpul liber al copiilor, în special în cazurile în care aceștia sunt la final de ciclu (clasele a VIII-a și a XII-a). Ei apreciază că această situație poate genera frustrări sau chiar efecte negative asupra randamentului/rezultatelor școlare ale elevilor. Astfel de efecte sunt determinate, de asemenea, de modalitățile mai puțin adecvate de petrecere a timpului liber. Astfel, părinții deplâng implicarea copiilor în activități care nu numai că nu au un caracter relaxant, ci chiar au un efect contrar: *Nu știu de ce școala nu acordă o mai mare atenție unor ore în care să fie explicate câteva reguli de bază de administrare a timpului... personal am observat la copilul meu foarte des faptul că nu are aceste competențe, că nu știe să-și dozeze în mod adecvat efortul și mai ales că nu știe când și cum să se relaxeze. Petrece foarte multe ore învățând non-stop, fără nici un fel de pauze și poate alți părinți ar fi fericiți, însă eu știu că cele câteva ore petrecute în week-end alături de prietene la o aniversare sunt departe de a o ajuta să-și încarce cum trebuie bateriile* (interviu de grup părinți, București).

În secțiunea următoare vom încerca să analizăm câteva dintre activitățile de petrecere a timpului liber pe care elevii chestionați le-au menționat cu cea mai mare frecvență, încercând să identificăm în ce măsură acestea oferă oportunități de învățare și sunt căi eficiente de completare a educației formale.

3.4.2. Modalități de petrecere a timpului liber

După cum era de așteptat, luând în considerare particularitățile de vârstă ale subiecților investigați, există o foarte mare varietate de activități pe care elevii le realizează în timpul avut la dispoziția lor. Cele mai „populare” căi de petrecere a timpului liber sunt *vizionarea de programe TV* (cu o medie zilnică de 1 oră și 48 de minute) și *desfășurarea unor activități sociale* (de exemplu, întâlniri cu prietenii – cu o medie de 1 oră și 36 de minute). Aceste activități se detașează mult ca pondere de alte activități de timp liber, acoperind practic două treimi din totalul acestei secvențe. Ca activități de *loisir* elevii investigați mai menționează unele activități legate de *utilizarea computerului* (pentru navigarea pe Internet, chat, jocuri – toate cu un timp mediu alocat de 12 minute zilnic), *practicarea unor sporturi*, *audițiile muzicale*, *lectura sau participarea la diferite programe culturale/artistice sau sportive* –

Tabel 3.4.2.

Tabel 3.4.2. Tipuri de activități desfășurate de elevi în timpul liber

Tipuri de activități de timp liber	Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Sâmbătă	Duminică	Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Timp liber	3h24'	3h30'	3h30'	3h48'	5h42'	8h18'	8h06'	5h12'	4h	8h12'
Vizionare TV, filme și ascultare muzică	1h30'	1h30'	1h30'	1h30'	1h48'	2h18'	2h30'	1h48'	1h30'	2h24'
Activități sociale	42'	48'	48'	54'	2h18'	3h24'	2h36'	1h36'	1h6'	3h
Utilizare calculator (navigare Internet, jocuri, comunicare)	30'	30'	18'	36'	42'	54'	50'	36'	31'	52'
Lectură	12'	12'	12'	12'	6'	12'	18'	12'	12'	16'
Odihnă	12'	12'	12'	12'	12'	12'	12'	12'	12'	12'
Activități sportive	6'	6'	6'	6'	6'	24'	24'	12'	6'	24'
Activități religioase	0'	0'	0'	0'	0'	6'	30'	6'	0'	18'
Alte activități	12'	12'	36'	24'	30'	48'	46'	30'	24'	46'

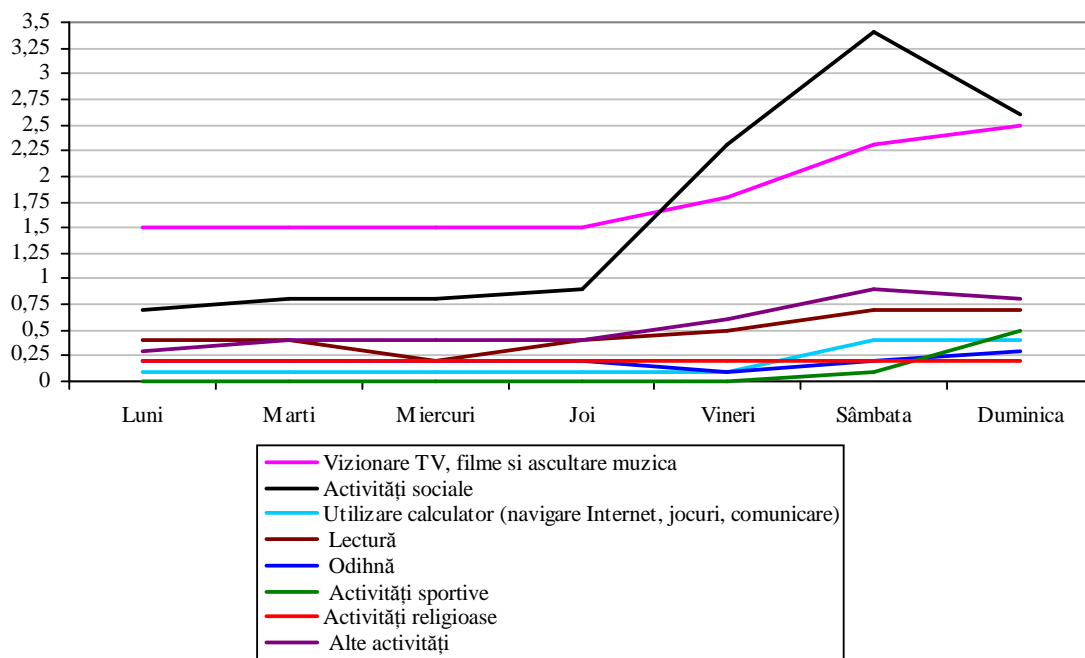
Se poate observa, astfel, că o mare parte a elevilor investigați caută anumite **contexte informale de socializare**, de organizare și desfășurare de activități în comun, de împărtășire de experiențe, dincolo de relaționarea directă cu colegii de clasă desfășurată în spațiul școlii, în conformitate cu rigorile culturii școlare. Totuși, aceste activități sociale de petrecere a timpului liber sunt puternic „concurate” de **activități de tip individual** (vizionarea de programe TV, lucrul la calculator, navigare pe Internet), situație menționată cu o frecvență ridicată și de părinți: *Mie mi-ar plăcea să o văd pe fiica mea că nu depinde numai de noi pentru a merge într-o vizită sau la aniversarea cuiva, însă permanent ea învață sau ca activitate de relaxare se uită la muzică la televizor...Nici măcar pe calculator nu discută cu colegii, deși la serviciu știu mulți părinți care se plâng de copiii lor că pierd ore întregi pe chat!* (interviu de grup părinți, București); *Vara asta a mai fost cu colegii în parc sau la film,*

însă acum, când au început majoratele, băiatul meu refuză să meargă...nu înțeleg de ce! Noi nu suntem absurzi să-i interzicem să se vadă cu colegii la astfel de evenimente, însă el stă chiar nopți întregi la calculator, dar spune că evenimentele cu colegii îl obosesc (interviu de grup părinți, județul Constanța).

Profesorii au o viziune destul de realistă cu privire la principalele activități de *loisir*, deși majoritatea acestora subestimează timpul liber de care elevii dispun, după cum am văzut mai sus. Cadrele didactice menționează cu frecvențe ridicate activități pe care elevii le desfășoară în mod curent, precum: *vizionarea programelor TV, utilizarea calculatorului (ca instrument de comunicare, informare, deconectare etc.), întâlnirile cu prietenii și practicarea unor activități sportive*. Totuși, profesorii nu reușesc să reconstituie o ierarhie fidelă a frecvențelor acestor activități. De exemplu, în realitate, frecvența activităților de socializare este mai ridicată, utilizarea calculatorului este mai redusă etc.

După cum se observă în Fig. 3.4.2, *vizionarea de filme și întâlnirile cu prietenii* sunt atât activitățile care dețin ponderea cea mai ridicată în cadrul timpului liber, cât și activitățile realizate cu cea mai mare constanță pe parcursul unei săptămâni. Media de timp pentru aceste activități este de 1 oră-1 oră și jumătate în zilele lucrătoare, iar în week-end de 2 ore și jumătate-3 ore.

Fig. 3.4.2. Distribuția activităților de timp liber pe parcursul zilelor săptămânii
(în ore și zecimi de oră)

Timpul alocat de elevi pentru celelalte tipuri de activități de timp liber pe parcursul unei săptămâni este mult mai redus, înregistrând o medie zilnică mai mică de o jumătate de oră. În continuare vom analiza activitățile de timp liber menționate cel mai frecvent de elevii investigați.

- **Timpul alocat pentru vizionarea de filme și programe TV**

Rolul **mass-media** în educația copiilor a constituit subiect de analiză pentru multe conferințe, studii și cercetări recente¹⁴, fiind considerat din multiple perspective: măsurarea timpului alocat de copii pentru astfel de activități, analiza influențelor pozitive și negative ale TV asupra copiilor etc. Majoritatea acestor studii au evidențiat faptul că elevii petrec foarte mult timp în fața televizorului, discutând de o adevărată **dependență de televizor** a acestora (*TV addiction*). Dincolo de efectele pozitive recunoscute (TV este o sursă importantă de informare pentru elevi, de instruire și educație pe diverse teme, de petrece a timpului liber etc.), analizele citate au evidențiat faptul că această realitate are impact negativ pe termen lung asupra copiilor, din multiple puncte de vedere (impact negativ asupra dezvoltării psihice armonioase și asupra integrării în comunitatea de co-vârșnici, creșterea violenței și a agresivității etc.), iar părinții nu conștientizează pe deplin această realitate, neputând deveni, astfel, factor de echilibrare.

În acest context, datele cercetării de față evidențiază același consum mare din timpul liber al elevilor pentru **vizionarea de filme și de programe TV și pentru ascultarea de muzică**. Media alocată acestor activități este de o oră și jumătate în zilele lucrătoare, cu o ușoară creștere vinerea când se înregistrează, la nivel general, o creștere a timpului liber al elevului. În zilele de la sfârșit de săptămână, media înregistrată pentru această activitate crește cu aproape o oră față de zilele lucrătoare. În economia timpului liber al elevilor, se poate aprecia că timpul alocat televizorului este ridicat, fiind în medie cu numai o jumătate de oră mai redus decât timpul alocat de elevi studiului în afara școlii (pregătirea temelor și pregătirea suplimentară).

Timpul alocat acestor activități de *loisir* înregistrează unele variații în funcție de următoarele criterii: mediu de rezidență, nivel de studiu și plasarea programul școlar pe parcursul zilei. Astfel, cercetarea noastră arată că **elevii din mediul rural, cei care frecventează clasa a VIII-a și cei care învață după amiaza** au medii superioare, atât la nivelul întregii săptămâni, cât și la nivelul mediei pe zile lucrătoare și pe zile de week-end – Tabel 3.4.3. Nu se

¹⁴ Câteva titluri în acest sens: *Copiii și media. Sondaj de opinie privind influența programelor TV asupra copiilor*, Salvați copiii, 2005; Balica, M., Bălan, A., *Raport privind situația respectării drepturilor copilului în România*, Salvați copiii, 2006; Comșa, M., Sandu, D et al., *Barometru de opinie publică. Percepții despre mass-media*, Fundația pentru o Societate Deschisă, 2006.

înregistrează variații semnificative în funcție de gen, băieții și fetele având medii apropiate atât pe săptămână, cât și pe zile lucrătoare/de week-end în ceea ce privește această activitate de timp liber.

Tabel 3.4.3. Timpul alocat vizionării de filme și programe TV, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	1h36'	1h18'	2h6'
	Rural	2h	1h48'	2h36'
Clasa	VIII	2h6'	1h48'	2h54'
	XII	1h24'	1h18'	1h54'
Programul școlar	AM	1h30'	1h24'	2h
	PM	2h12'	1h54'	3h6'

Dacă alte studii în domeniu, citate anterior, nu au remarcat o variație semnificativă a timpului alocat televizorului de către populația adultă, în funcție de mediul de rezidență, din rezultatele cercetării noastre reiese că *vizionarea de filme și programe TV* pare activitatea preferată de elevii din mediul rural (atât ca timp alocat acestei activități, cât și ca pondere a elevilor care o realizează). Aceștia petrec, în medie, pe zi, cu 24 de minute mai mult timp în fața televizorului, în comparație cu elevii din mediul urban, **diferența crescând în zilele lucrătoare la aproximativ 30 de minute**. Această distanță în favoarea elevilor din mediul rural poate fi determinată, pe de o parte, de diversificarea tot mai mare a ofertei TV la sate prin dezvoltarea rețelei de cablu, iar pe de altă parte, de insuficiența altor oportunități de petrecere organizată a timpului liber.

Analizând datele pe niveluri de școlarizare, se observă o scădere a preferinței elevilor pentru astfel de activități de timp liber, o dată cu vârsta. Astfel, elevii din clasa a VIII-a petrec, în medie, în zilele lucrătoare, **cu aproximativ 40 de minute mai mult în fața televizorului în comparație cu colegii lor din clasa a XII-a**. În zilele de week-end diferența crește la o oră, observându-se că această diferență este compensată de alocări de timp pentru alte tipuri de activități de *loisir* în cazul elevilor de liceu.

Investigația noastră arată, de asemenea, faptul că **elevii care au program școlar după-amiaza petrec mai mult timp în fața televizorului**, această activitate fiind realizată atât seara, cu rol de relaxare după o zi școlară, cât și dimineața, când nivelul de control al părinților este mai scăzut (majoritatea fiind plecați la serviciu sau desfășurând activități agricole). Ca și în cazul precedent, diferențele privind mediile zilnice înregistrate sunt de peste 40 de minute.

Dincolo de aceste diferențe, toți părinții investigați remarcă necesitatea promovării unor programe educaționale care să dezvolte spiritul critic al elevilor, consumatori ai diferitelor produse mass-media, și care să contrabalanseze puternica influență a televiziunii: *De cele mai multe ori este și vina noastră, pentru că majoritatea copiilor fac ceea ce văd... Noi uităm televizorul deschis toată ziua și copiii nu fac decât să ne copieze, mai întâi cu programe de desene animate, apoi cu filme, muzică, programe de divertisment și tot așa* (interviu de grup părinți, București). Această cerere a părinților pare îndreptățită în condițiile în care un raport recent al Agenției de Monitorizare a Presei – ActiveWatch¹⁵ confirmă că televizorul este cel mai de încredere mediu de informare pentru consumatorii de media (pe o scară de la 1 la 7 înregistrând un scor de 4,74 puncte), o situație de la care nici tinerii nu fac excepție.

- **Timpul alocat activităților sociale**

Activitățile sociale dețin, de asemenea, o pondere importantă în cadrul secvenței de timp liber, în această categorie fiind incluse toate acțiunile care presupun întâlniri și discuții cu prietenii, fie într-un cadru familial, fie în spații publice (discotecă, Internet-cafe, biliard, bar, restaurant, vizite în familie, plimbare și discuții cu prietenii și colegii, petreceri etc.). Timpul alocat de elevi unor astfel de activități de „socializare directă” este relativ redus pe parcursul zilelor lucrătoare (puțin peste o oră), crescând semnificativ la o medie de aproximativ 3 ore în zilele de sâmbătă și duminică.

Ca și în cazul *vizionării de filme și programe TV*, **mediul de rezidență** al elevilor induce anumite diferențe în ceea ce privește timpul alocat activităților de socializare cu prietenii, în favoarea mediului rural, atât din perspectiva bugetului de timp alocat, cât și a frecvenței acestor activități. Astfel, dacă pe parcursul săptămânii timpul dedicat activităților sociale nu înregistrează diferențe semnificative, în week-end elevii din rural alocă acestora în medie cu jumătate de oră mai mult decât colegii lor din mediul urban. O explicație posibilă este aceea că mediul rural oferă oportunități reduse și mai puțin diversificate de petrecere a timpului liber, în comparație cu mediul urban, cum ar fi posibilitatea vizionării unor spectacole, vizite la muzee sau expoziții, de practicare a unor sporturi etc.

Tabel 3.4.4. Timpul alocat activităților sociale, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	1h30'	1h	2h42'
	Rural	1h36'	1h6'	3h6'
Clasa	VIII	1h12'	42'	2h30'
	XII	1h48'	1h18'	3h6'
Programul școlar	AM	1h42'	1h12'	3h
	PM	1h12'	36'	2h30'

¹⁵ *Evaluarea nivelului de competență în mass media*, Agenția de Monitorizare a Presei – ActiveWatch, 2008. Încrederea în televiziune este urmată de cea în radio (4,35 p.), Internet (4,14 p.) și presa scrisă (3,89 p.).

Distribuția răspunsurilor elevilor în funcție de **nivelul de studiu** (clasă) evidențiază diferențe între mediile de timp liber rezervate întâlnirilor cu prietenii în zilele lucrătoare. Astfel, elevii de clasa a XII-a petrec în medie 2 ore pe zi în compania prietenilor, în vreme ce elevii de clasa a VIII-a dedică un timp semnificativ mai scăzut, diferența reducându-se spre sfârșitul săptămânii. Disponibilitatea mai mare a elevilor de liceu pentru petrecerea timpului liber în compania prietenilor, în comparație cu elevii de gimnaziu, înregistrată de investigația noastră, reflectă specificul de vârstă al acestora: nevoia de socializare se aprofundează, contextele de petrecere a timpului liber cu alții se diversifică, domeniile și temele abordate devin din ce în ce mai variate.

O diferență semnificativă între mediile de timp rezervat activităților sociale este înregistrată și în funcție de **programul școlar** al elevilor. Elevii care frecventează școala în prima parte a zilei petrec, de regulă, mai mult timp cu prietenii comparativ cu elevii care au programul școlar după-amiaza. Ca și în cazul anterior, nu se înregistrează diferențe semnificative pe genuri cu privire la timpul alocat activităților sociale.

Părinții investigați au o atitudine foarte diferită în ceea ce privește acest mod de petrecere a timpului liber. O parte dintre ei consideră această modalitate ca fiind nepotrivită, susținând *a priori* că există o influență negativă a grupului asupra copiilor lor. Alți părinți cred că trebuie să existe un echilibru între diferitele tipuri de activități de timp liber ale copiilor și încurajează implicarea acestora în activități sociale alături de prieteni/colégi, atât timp cât acestea nu au un impact negativ (fumat, consum de alcool/droguri, stil de viață dezordonat etc.).

- **Timpul alocat calculatorului pentru navigarea pe Internet, jocuri și comunicare**

Alocând mai puțin timp activităților cu potențial ridicat de socializare (de exemplu, întâlniri cu prietenii și desfășurarea de activități comune cu aceștia, vizite, activități sportive) sau celor „tradiționale” de petrecere a timpului liber (cum este lectura), o parte dintre elevii investigați preferă activitățile desfășurate cu ajutorul mijloacelor audio-video moderne: navigarea pe Internet, jocuri pe computer sau prin telefonia mobilă, comunicarea prin telefon, SMS-uri sau chat. Foarte „la modă” în rândul tinerei generații, aceste activități oferă, pe de o parte, un potențial ridicat de acces la informații foarte variate, de cunoaștere și comunicare „indirectă” cu diferite persoane, reprezentând, în cele din urmă, o adevărată schimbare în paradigmele învățării. Pe de altă parte însă, multiple studii, cercetări și dezbateri recente evidențiază că practicarea repetată și de lungă durată a acestor activități poate avea efecte negative asupra dezvoltării armonioase a personalității elevilor și asupra socializării în contexte directe de viață.

Tabel 3.4.5. Timpul alocat calculatorului, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	42'	36'	1h6'
	Rural	12'	12'	18'
Clasa	VIII	30'	24'	48'
	XII	18'	36'	48'
Programul școlar	AM	36'	30'	48'
	PM	30'	18'	48'

În ceea ce privește utilizarea calculatorului (**pentru navigarea pe Internet, jocuri și comunicare**) datele cercetării remarcă o durată mai mare de timp alocată la nivelul elevilor din mediul urban, care au posibilități mai mari de acces la astfel de dotări tehnice (36 minute - media pentru zilele lucrătoare, respectiv 1 oră și 6 minute în zilele de week-end, comparativ cu 12 minute, respectiv 18 minute, în cazul elevilor din mediul rural), precum și a celor din clasa a XII-a (vezi tabelul de mai sus).

Dacă restrângem analiza numai la subplotul de elevi care au desfășurat efectiv această activitate și care reprezintă aproximativ 16% din lotul total (respectiv 20% dintre cei din mediul urban și 11% dintre elevii din rural) volumul de timp destinat calculatorului este mult mai ridicat, reprezentând 1 oră și 12 minute în zilele lucrătoare și 1 oră și 36 minute în zilele de week-end. Pentru elevii din mediul rural care desfășoară această activitate – a căror proporție este de două ori mai mică decât cea corespunzătoare elevilor din mediul urban - valorile respective sunt mai scăzute: 54 minute în zilele lucrătoare și 1 oră și 12 minute în zilele de week-end, comparativ cu 1 oră și 12 minute, respectiv 1 oră și 42 minute – valori corespunzătoare elevilor din mediul urban.

Referindu-ne numai la timpul alocat **jocurilor pe computer** sau prin telefonie mobilă, constatăm că diferențele în funcție de criteriile menționate mai sus se păstrează, precum și sensul acestora. Astfel, în cazul elevilor din mediul urban, indiferent de nivelul de școlarizare, timpul afectat jocului pe calculator este de 12 minute (media pentru zilele lucrătoare), respectiv 24 minute (media pentru zilele de week-end), iar pentru cei din rural sunt de două ori mai scăzute. Mai preocupați de acest gen de activitate sunt, de asemenea, elevii de liceu care dedică mai mult timp jocului pe calculator în zilele lucrătoare decât în week-end, când sunt favorizate întâlnirile cu prietenii și colegii.

După cum se poate observa din datele prezentate mai sus, timpul afectat jocului pe calculator înregistrează valori destul de reduse. Acestea reprezintă așa cum a mai fost menționat, medii de timp obținute prin raportare la întregul lot de subiecți. Valorile respective sunt, însă, semnificativ mai ridicate la nivelul subplotului de elevi care a desfășurat efectiv această activitate și care reprezintă aproximativ 14% din totalul elevilor investigați (15% dintre cei

din mediul urban și 11% dintre elevii din rural). În cazul acestora timpul afectat jocului este de 1 oră și 24 de minute în zilele lucrătoare, respectiv 2 ore și 6 minute în week-end. Diferențele dintre elevii din mediul urban și rural, favorabile celor din prima categorie, sunt reduse în zilele lucrătoare – 1 oră și 30 minute, respectiv 1 oră și 18 minute - dar se accentuează în zilele de sfârșit de săptămână – 2 ore și 18 minute, respectiv 1 oră și 36 minute.

Analizând datele de mai sus în contextul mai larg al practicii jocurilor pe calculator – care reduc semnificativ timpul pe care un copil îl poate petrece desfășurând jocuri clasice – fenomen accentuat de faptul că devine o constantă la vârste din ce în ce mai mici, putem considera că rezultatele cercetării atrag atenția atât școlii cât și părinților asupra pericolului pe care îl prezintă, în cazul unor elevi, ocuparea timpului liber cu acest tip de activitate.

Navigarea pe Internet reprezintă o activitate care a fost menționată de aproximativ 13% dintre elevii care au completat fișele de buget de timp, aceștia fiind situați aproape în exclusivitate în mediul urban (date fiind dotările mai frecvente ale familiilor de la oraș cu computer și acces la rețeaua de Internet). Internet-ul este mai frecvent utilizat, de asemenea, de către liceeni, care utilizează calculatorul nu atât ca mijloc de joc, cât de căutare de informații pentru uz școlar sau de interes personal. Este semnificativ faptul că, în cadrul investigației noastre, numai aproximativ 3% dintre elevii de la sate au declarat că petrec o parte din timpul lor liber pentru navigarea pe Internet, comparativ cu 18% dintre elevii din urban. În cazul acestora, timpul alocat acestei activități este de aproximativ 1 oră și 30 de minute, indiferent de mediul de rezidență sau de ziua săptămânii.

Diferența pe medii de rezidență în ceea ce privește utilizarea Internet-ului este reflectată și de raportul *Evaluarea nivelului de competență în mass media* elaborat de Agenția de Monitorizare a Presei – ActiveWatch, care arată că Internet-ul reprezintă, pentru tinerii cu vârste cuprinse între 15 și 20 de ani din mediul urban, **o sursă importantă de informare**, aproape trei sferturi dintre aceștia declarând că navighează pe Internet aproape zilnic. De asemenea, Internet-ul este plasat de cei mai mulți dintre respondenții tineri pe primul loc în ordinea **încrederii** acordate informațiilor provenite pe diverse canale media.

Comunicarea prin intermediul noilor tehnologii (telefon, SMS-uri, chat) în defavoarea celei de tip tradițional, desfășurată în cadrul întâlnirilor directe cu prietenii, familia etc. pare să fie preferată de elevi. În funcție de frecvența răspunsurilor, mai orientați spre astfel de activități în timpul liber sunt elevii din mediul urban, fetele și elevii din clasa a XII-a. Din această categorie nu sunt excluși băieții care, cu toate că sunt mai puțin numeroși, în medie, alocă mai mult timp liber acestei activități.

- **Timpul alocat activităților sportive**

Analizate din punct de vedere psihologic și educațional, activitățile sportive constituie un mijloc important de dezvoltare a personalității și de socializare, de educație permanentă, în cele din urmă. Desfășurate în forme competiționale sau necompetiționale, aceste tipuri de activități presupun contexte specifice de acumulare de cunoștințe, priceperi și deprinderi, de exersare de responsabilități, de recreere, de petrecere a timpului liber.

Pe lângă orele de educație fizică și sport cuprinse în planurile de învățământ (cu o pondere de 2-3 ore pentru învățământul obligatoriu) – al căror conținut este reglementat prin programele școlare, dar a căror calitate diferă semnificativ în practica școlară în funcție de dotările fiecărei unități de învățământ, necesare pentru desfășurarea acestor activități – activitățile sportive organizate în regim extrașcolar sau pe cont propriu, în timpul liber, ar trebui să facă parte din regimul de viață zilnic al elevilor, având în primul rând funcție de recreere, dar și de socializare. Investigația de față a încercat, astfel, să indice și măsoare în care elevii alocă o parte din timpul lor liber pentru desfășurarea de activități cu caracter sportiv (fotbal, baschet, handbal, gimnastică, diferite alte jocuri).

Datele referitoare la această modalitate de petrecere a timpului liber evidențiază preocuparea foarte scăzută a elevilor pentru acest gen de activități (din lipsă de interes, timp sau oportunități), proporția celor care le-au menționat fiind de numai 11%. În cazul elevilor care desfășoară diferite activități sportive timpul mediu alocat este de 1 oră și 10 minute în zilele lucrătoare și 2 ore și 20 minute în zilele libere (pe total lot valorile corespunzătoare sunt de 6 minute, respectiv 24 minute).

Analiza mediilor de timp corespunzătoare activităților sportive (calculate prin raportare la întregul lot de subiecți) evidențiază valori mai ridicate în cazul a elevilor din rural, a celor din clasa a VIII-a și a băieților. De asemenea, mediile de timp alocate acestor activități sunt mai mari în zilele de sfârșit de săptămână, când toți elevii au mai mult timp liber și pot participa la astfel de activități, organizate fie în contexte formale (cluburi ale elevilor, programe individuale de sport etc.), fie în grupul de prieteni. Diferențele pe medii de rezidență se observă în zilele de la sfârșitul săptămânii, acestea fiind în favoarea elevilor din mediul rural.

Tabel 3.4.6. Timpul alocat activităților sportive, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	6'	6'	18'
	Rural	12'	6'	30'
Clasa	VIII	24'	18'	36'
	XII	6'	6'	12'
Programul școlar	AM	6'	6'	12'
	PM	18'	6'	48'
Genul	F	6'	4'	10'
	M	12'	10'	20'

De regulă, băieții sunt angrenați mai mult timp în activitățile sportive, comparativ cu fetele: 22% dintre băieți au declarat că desfășoară activități sportive, comparativ cu numai 5% dintre fete, băieții alocând pentru acestea cu aproape o oră mai mult decât fetele. Această diferențiere pe genuri a participării la activitățile sportive desfășurate în afara orelor de curs a fost remarcată și în concluziile altor cercetări¹⁶, care au evidențiat o anume „masculinizare” informală, la nivelul practicării individuale a unor jocuri sportive (de exemplu, fotbal, baschet, handbal) și al spațiilor alocate acestora (de exemplu, terenul de sport din curtea școlii), în contextul în care curriculum-ul și regulamentele școlare nu promovează nici un fel de discriminare de acest tip.

Diferențe semnificative privind timpul liber alocat activităților sportive se înregistrează și în funcție de nivelul de studiu. Astfel, elevii de clasa a VIII-a alocă, în medie, de patru ori mai mult timp activităților sportive în comparație cu elevii de liceu. Cum și ponderea orelor de educație fizică și sport scade în planurile de învățământ ale liceelor, indiferent de filiera și de profilul acestora (bineînțeles, cu excepția celor de specialitate), această realitate trebuie să constituie un semnal de alarmă pentru toți actorii implicați în organizarea și desfășurarea activității educaționale (decidenți politici, conceptori de curriculum, profesori, părinți) afectând dezvoltarea fizică și psihică armonioasă a elevilor la vârste mai mari.

- **Timpul alocat lecturii**

Importanța lecturii în educația elevilor reprezintă un aspect tot mai frecvent abordat de teoreticieni și practicieni ai educației în diverse situații de analiză, care subliniază funcțiile acesteia: funcția instrumentală (lectura este o modalitate fundamentală de dezvoltare a limbajului), funcția informativă (lectura este o cale de acces către valorile culturale ale omenirii) și funcția formativ-educativă (prin lectură se exersează și se dezvoltă armonios personalitatea, în planurile gândirii, limbajului, sensibilității).

Necesitatea lecturii trebuie însă întotdeauna contextualizată, luându-se în considerare aspecte precum: motivația lecturii, condițiile de desfășurare a acesteia, interesul pentru lectură, sursele pe care persoana le are la dispoziție pentru alegerea cărților. Studiile în domeniu remarcă o aparentă contradicție a societății românești contemporane: în condițiile în care numărul cărților nou apărute pe piață este din ce în ce mai mare, se manifestă din ce în ce mai mult așa-numitul „faliment al culturii” în rândul tinerei generații, în sensul că timpul alocat lecturii este din ce în ce mai mic, în favoarea altor mijloace moderne de informare.

¹⁶ Balica, M. et al., *Perspective asupra dimensiunii de gen în educație*, Institutul de Științe ale Educației, UNICEF, 2004.

Tabel 3.4.7. Timpul alocat lecturii, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	12'	12'	18'
	Rural	6'	6'	6'
Clasa	VIII	6'	6'	6'
	XII	18'	18'	18'
Programul școlar	AM	12'	12'	18'
	PM	6'	6'	6'

Datele investigației evidențiază faptul că lectura – fie că este vorba de cea solicitată de diferite discipline de studiu din programul școlar al elevilor, fie de cea suplimentară sau particulară, determinată de interese și motivații personale – ocupă un loc secundar între activitățile preferate de elevi în timpul lor liber. Deși nu există diferențe semnificative statistic privind timpul efectiv alocat lecturii pe medii de rezidență, nivel de studiu și gen, pot fi observate diferențe din perspectiva **frecvenței** acestei activități în rândul elevilor.

Numărul elevilor din urban care optează pentru lectură în timpul liber este mai ridicat decât al celor din mediul rural; aproape un sfert dintre elevii de la oraș se dedică lecturii în timpul liber, numărul lor rămânând constant de-a lungul întregii săptămâni. În cazul acestora, timpul mediu pentru lectură este de aproximativ 1 oră pe zi). Elevii din rural sunt mai puțin preocupați de această activitate (aproximativ 8%), cauzele fiind cel mai probabil lipsa condițiilor necesare unei astfel de activități (acces limitat la un fond de carte variat și nou¹⁷, spații și condiții fizice de lectură necorespunzătoare etc.).

Nivelul mai crescut de școlarizare orientează elevul spre lectură, în timpul liber. Mediile de timp rezervat lecturii nu aduc diferențe semnificative între cele două categorii de elevi, dar procentele celor care citesc în timpul liber marchează diferența în favoarea elevilor de clasa a XII-a (22%, respectiv 11%). Această diferențiere poate fi determinată de faptul că, în comparație cu ciclul gimnazial, la nivelul curriculumului școlar liceal se multiplică cerințele de lectură suplimentară, dincolo de textul manualelor. Astfel, chiar dacă are la bază o motivație de tip exterior, ținând de cerințele școlare, lectura este mai frecventă în rândul liceenilor.

Diferențierea pe genuri nu aduce variații semnificative statistic în ceea ce privește media de timp liber alocat lecturii, nici în zilele lucrătoare, nici în week-end. De remarcat, însă, este faptul că fetele sunt mult mai interesate de lectură în timpul liber, în comparație cu băieții (aproximativ 18%, față de 4-5%).

¹⁷ În acest sens, concluziile evaluării transversale a *Proiectului pentru învățământ rural* (2005, 2007) evidențiază precaritatea dotărilor bibliotecilor școlare și comunale din mediul rural, comparativ cu mediul urban, luând ca reper cerințele curriculumului școlar și la solicitările elevilor.

- **Timpul alocat activităților religioase**

Un alt mod de petrecere a timpului liber, menționat de elevi în cadrul investigației de față, se referă la activitățile religioase: participarea la slujbele religioase, desfășurarea unor activități de voluntariat în cadrul unor asociații cu caracter religios sau organizate de școală în colaborare cu Biserica (serbări, activități muzicale, vizite, activități de într-ajutorare sau lucru în comunitate). Numărul elevilor participanți la astfel de activități este foarte redus (sub 5% dintre repondenți), iar mediile de timp alocate se situează în jurul a o oră/săptămână – pe ansamblul lotului, respectiv sub 1 oră/ zi – în cazul subplotului de elevi care practică aceste activități, neînregistrându-se diferențe semnificative în funcție de mediul de rezidență, gen sau nivel de studiu.

- **Timpul alocat odihnei**

Dincolo de programul de somn nocturn, odihna activă în timpul liber ca mijloc de recreere după o perioadă de activitate intensă sau ca modalitate de trecere de la o activitate la alta devine o necesitate pentru o dezvoltare fizică și psihică echilibrată.

Tabel 3.4.8. Timpul alocat pentru odihnă, pe medii, clase și tip de program școlar

		Medie zilnică	Medie zile lucrătoare	Medie week-end
Mediu de rezidență	Urban	12'	12'	12'
	Rural	6'	6'	6'
Clasa	VIII	6'	6'	6'
	XII	12'	12'	12'
Programul școlar	AM	12'	12'	12'
	PM	24'	24'	24'

Și în cadrul cercetării noastre s-a constatat că unii dintre elevi alocă o parte din timpul lor liber odihnei pasive (complementare somnului nocturn). Mediile de timp pe zile lucrătoare și pe week-end nu depășesc o oră (în cazul acestui subplot de elevi), iar procentul celor care optează pentru odihnă în timpul liber nu depășește o treime din populația investigată.

Distribuția subiecților pe medii de rezidență arată că elevii din urban alocă mai mult timp odihnei, în special în zilele de sfârșit de săptămână. Datele cercetării evidențiază că odihna în timpul liber este mai frecventă în cazul elevilor din mediul urban, a celor de clasa a XII-a, a elevilor care urmează cursurile după-amiaza, dar mediile de timp alocat odihnei nu înregistrează diferențe semnificative în funcție de variabilele menționate.

* * *

Activitățile de timp liber reprezintă aproximativ 5 ore/zi din bugetul de timp al elevilor. Volumul de timp destinat de elevi acestora variază neesențial în funcție de mediul de rezidență și de nivelul de studiu, dar înregistrează diferențe mari în funcție de gen: în condițiile în care alocă un timp mai redus studiului, băieții au mai mult timp liber decât fetele.

Activitățile desfășurate de elevi în timpul liber sunt au o mare varietate. Se remarcă faptul că o mare parte a elevilor investigați caută anumite contexte informale de socializare, de organizare și desfășurare de activități în comun, de împărtășire de experiențe, dincolo de relaționarea directă cu colegii de clasă desfășurată în spațiul școlii, în conformitate cu rigorile culturii școlare. Totuși, aceste activități sociale de petrecere a timpului liber sunt puternic „concurate” de activități de tip individual (vizionarea de programe TV, lucrul la calculator, navigare pe Internet), situație menționată cu o frecvență ridicată și de părinți. Aceste preocupări reduc semnificativ timpul liber pe care elevii îl alocă activităților de „socializare directă” (fie în grupul de covârșnici, fie în familie sau în diferite alte comunități), impactul negativ asupra dezvoltării lor psihice și fizice fiind unul pe termen lung.

CONCLUZII

Demersul privind analiza timpului elevilor – definit pe trei mari secvențe temporale, în conformitate cu precizările stabilite în studiul de față – a avut ca scop evaluarea raportului dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber și a influențelor reciproce dintre categoriile menționate, analizarea conținutului fiecărei secvențe temporale, precum și identificarea unor potențiale situații de suprasolicitare a elevilor și a cauzelor acestora. Focalizându-și atenția asupra timpului școlar, studiul și-a propus, de asemenea, realizarea unei analize comparative la nivelul țărilor europene, precum și analizarea opiniilor cadrelor didactice cu privire la organizarea și structura anului școlar, la timpul de lucru al profesorilor și al elevilor.

Analiza de față a avut la bază o perspectivă pedagogică de interpretare și a analizat timpul elevilor ca o resursă educațională complexă, care presupune luarea în considerare a unei largi palete de variabile, de natură educațională (importanța formativă a diferitelor secvențe de timp), psihologică (respectarea nivelului de dezvoltare psiho-fizică a elevilor la nivelul conținutului fiecărei categorii de timp), economică (organizarea echitabilă a diferitelor secvențe de timp în bugetul zilnic de timp al elevilor), socială (abordarea diferitelor secvențe de timp ca părți componente a timpului social). În acest context, principalele concluzii ale studiului sunt următoarele:

⇒ Anul școlar în România și în alte țări europene

- La nivel european există o serie de **similarități, dar și deosebiri între sistemele de învățământ în ceea ce privește durata anului școlar, structura acestuia** (relația perioade de studiu – vacanțe) și instituțiile abilitate să ia decizii în acest domeniu. În ansamblu, în comparație cu România, în țările europene se remarcă o mai mare flexibilitate în organizarea timpului școlar și un grad mai mare de libertate de decizie în acest domeniu, pentru autoritățile locale și pentru instituțiile de educație.
- **Reglementările privind timpul de lucru al profesorului sunt destul de diferite de la un sistem de educație la altul**, atât în ceea ce privește instanțele care decid durata acestuia, cât și instituirea obligativității unui număr de luni, zile sau ore în care profesorul trebuie să fie disponibil pentru activitățile educaționale. Varietatea situațiilor se corelează cu statutul pe care îl au cadrele didactice – funcționar public (de carieră) sau angajat – la nivelul fiecărui sistem de învățământ.
- **Timpul școlar al elevilor** (definit ca timp de predare-învățare), este distribuit, în cele mai multe sisteme de învățământ europene, de-a lungul a cinci zile lucrătoare la nivelul unei

săptămâni. În unele țări acesta este extins la șase zile, iar în altele școlile decid liber pentru prelungirea sau diminuarea săptămânii de școală. Aspecte precum timpul petrecut de copii în clasă, durata lecțiilor, flexibilitatea orarului școlar sau posibilitatea de opțiune a elevilor cu privire la alocările de timp și disciplinele de studiu variază, de asemenea, de la țară la țară, în funcție de o varietate de factori: modelul de proiectare curriculară, psihologia învățării adoptată de un sistem sau altul, nivelul de studiu.

⇒ **Durata, organizarea și structura anului școlar – opinii ale cadrelor didactice**

- Marea majoritate a cadrelor didactice investigate consideră că **actuala durată a anului școlar este satisfăcătoare din perspectiva realizării obiectivelor și conținuturilor programelor școlare**. Restul subiecților se situează pe poziții divergente, unii dintre ei considerând că aceasta ar trebui extinsă (cadrele didactice din mediul urban și cei care își desfășoară activitatea în învățământul secundar superior), ceilalți că ar trebui redusă (profesorii din mediul rural și cei care lucrează cu elevi de ciclu primar și gimnazial).
- În proporție de peste 80%, **personalul didactic apreciază pozitiv structurarea pe semestre a anului de învățământ**. Principalele argumente invocate de cei care se situează pe o poziție diferită depășesc sfera structurării propriu-zise a anului școlar pe semestre, referindu-se la implicațiile negative ale raportului dintre perioadele de curs și perioadele de vacanță asupra elevilor (evaluare școlară, adaptare la programul de studiu etc.).
- **Durata vacanțelor este considerată satisfăcătoare de trei sferturi dintre cadrele didactice investigate**; ceilalți consideră că unele vacanțe sunt prea scurte sau se referă la dezechilibrul prea mare în ceea ce privește durata diferitelor vacanțe. Modalitatea de structurare a vacanțelor pe parcursul anului școlar este considerată satisfăcătoare pentru derularea procesului de predare-învățare de către o pondere importantă (aproape două treimi dintre cadrele didactice investigate), dar mai redusă comparativ cu proporțiile corespunzătoare altor aspecte referitoare la organizarea anului școlar. Principalele motive invocate de subiecții care și-au exprimat dezacordul privind modul de structurare a vacanțelor sunt următoarele: afectarea continuității procesului de predare-învățare, lipsa corelării cu celebrarea unor sărbători religioase, ignorarea condițiilor locale sau a nevoilor actorilor școlari.
- Ca urmare a obiecțiilor formulate în legătură cu diferitele aspecte referitoare la durata, organizarea și structura anului școlar, mai mult de jumătate dintre cadrele didactice chestionate consideră **necesară creșterea flexibilității structurii anului școlar** în vederea unei mai eficiente adaptări a acesteia la condițiile locale.

⇒ **Relația dintre timpul școlar, timpul extrașcolar și timpul liber**

- Peste jumătate din bugetul de timp zilnic al elevilor (mai mult de 12 ore) revine secvenței care a fost numită generic, în cadrul cercetării de față, timp extrașcolar. Aceștia îi urmează timpul școlar – 28% (peste 6 ore și jumătate) – și timpul liber – 22% (puțin peste 5 ore).
- Datele investigației evidențiază o **distribuție neomogenă de-a lungul zilelor unei săptămâni** a timpului elevilor structurat pe cele trei secvențe luate în considerare. Timpul extrașcolar deține o pondere de 11 ore și jumătate/zi de luni până vineri, crescând până la peste 14 ore/zi către sfârșitul săptămânii. În cazul timpului școlar, peste o treime din timpul total al elevilor corespunzător zilelor lucrătoare este dedicat activităților legate de școală (8 ore și jumătate/zi); în zilele de week-end – în care elevii nu frecventează școala – valoarea respectivă coboară până la aproximativ 1 oră și jumătate/zi. Timpul liber – care ocupă proporția cea mai redusă – înregistrează o tendință opusă celei specifice timpului școlar: în zilele lucrătoare ponderea este de 4 ore/zi și se dublează în ultimele două zile ale săptămânii (peste 8 ore/zi).
- Structura bugetului de timp al elevilor înregistrează unele diferențe în funcție de **mediul de rezidență** al elevilor. Elevii din mediul urban alocă zilnic cu aproape 50 minute mai mult activităților incluse în timpul școlar, față de elevii din mediul rural. Același ecart se păstrează și în cazul timpului extrașcolar, dar în sens opus: elevii din mediul rural petrec, în medie, mai mult cu aproximativ 50 minute/zi pentru realizarea activităților conținute în timpul extrașcolar. Astfel, datele cercetării confirmă implicarea mai frecventă a elevilor din mediul rural în activități de tip gospodăresc (care sunt, prin natura lucrurilor, mai dese și mai diverse în gospodăriile rurale, comparativ cu mediul urban), indicând totodată faptul că timpul alocat acestora nu reduce timpul liber al elevilor, ci este decupat din cel destinat activităților de tip școlar.
- Structura bugetului de timp al elevilor pe **niveluri de studiu** evidențiază, de asemenea, diferențe semnificative. Media zilnică a timpului școlar are valori cu 18 minute mai ridicate în cazul elevilor din clasa a VIII-a, comparativ cu elevii de clasa a XII-a. Și timpul extrașcolar înregistrează valori medii mai ridicate în cazul elevilor de gimnaziu; în zilele lucrătoare, aceștia alocă în medie cu o jumătate de oră mai mult activităților incluse în timpul extrașcolar, consumând un timp suplimentar pentru somn. Elevii de liceu „recuperează” economiile de timp realizate în cazul activităților conținute în timpul școlar și în cel extrașcolar prin activități de timp liber; aceștia par să aibă o mai mare autonomie în demarcarea acestei categorii de timp, alocând cu aproape 50 minute mai mult timp *loisir*-ului în zilele lucrătoare, în comparație cu elevii de gimnaziu.

- Structura bugetului de timp al elevilor înregistrează o serie de variații și în funcție de **genul** elevilor. În zilele lucrătoare, fetele alocă cu jumătate de oră/zi mai mult timp activităților școlare, comparativ cu băieții; aceștia compensează cu o activitate de timp școlar mai intensă în week-end. Fetelor le corespunde și o medie mai ridicată a timpului extrașcolar, comparativ cu băieții: atât la nivelul zilelor lucrătoare, cât și în week-end, acestea alocă cu 18 minute mai mult/zi activităților de tip gospodăresc sau celor corespunzătoare necesităților de bază. Comparativ cu ponderea mai ridicată a timpului școlar și a celui extrașcolar constatată în cazul fetelor, băieții alocă cu peste jumătate de oră/zi mai mult decât fetele activităților de timp liber.
- Un alt aspect luat în considerare în cadrul analizei a fost cel referitor la măsura în care **organizarea programului școlar pe parcursul unei zile** – AM (de dimineață) / PM (după-masă) – influențează structura bugetului de timp al elevilor. Astfel, în cazul timpului școlar se constată o ușoară diferențiere (12 minute) în funcție de criteriul menționat la nivelul zilelor lucrătoare, în favoarea elevilor care învață după-masa. În același sens, apar diferențe și în ceea ce privește timpul extrașcolar: elevii care învață după-masa alocă în medie cu aproximativ 20 minute mai mult activităților de timp extrașcolar, față de cei care învață dimineața; această diferență se explică prin durata mai mare de timp alocată somnului de către elevii al căror program școlar nu le impune trezirea de dimineață. Situația se inversează în cazul timpului liber: elevii care au program școlar dimineața afectează cu aproximativ jumătate de oră mai mult activităților de timp liber decât cei care învață după-masa.

⇒ **Timpul școlar**

- **Timpul școlar** este foarte variat în funcție de zilele săptămânii, precum și de la un elev la altul. Cele mai solicitante zile ale săptămânii din perspectiva timpului școlar sunt zilele de luni și de miercuri – mai mult de 9 ore/zi. Cea mai redusă valoare a timpului școlar este înregistrată în ziua de vineri, zi de sfârșit de program școlar. Această situație ne conduce la concluzia că există un anumit dezechilibru între ritmul școlar săptămânal și modelul curbei de efort, mai ales în ceea ce privește prima zi a săptămânii, fiind cunoscut faptul că randamentul maxim al elevilor corespunde zilelor de mijloc de săptămână. Fișele de buget de timp evidențiază faptul că elevii din mediul rural petrec mai puțin timp la școală, comparativ cu elevii din mediul urban. Diferențele sunt semnificative în special în cazul elevilor din clasa a XII-a și mai ales în cazul băieților.
- Unii dintre elevi manifestă **atitudini critice față de încărcarea programului școlar**: aproape două treimi dintre aceștia au declarat că orarul școlar săptămânal este încărcat sau chiar foarte încărcat. Declarațiile elevilor sunt susținute și de opiniile profesorilor, peste

jumătate dintre aceștia apreciind că actualul program școlar săptămânal generează fenomene de oboseală în rândul elevilor.

- **Temelor pentru acasă** le este alocată o medie zilnică de 1 oră și 42 minute/ zi. Trebuie evidențiat, însă, faptul că eșantionul prezintă o mare diversitate de situații, abaterea standard fiind de aproape o oră (în medie, pe zi); de exemplu, unui sfert dintre elevi îi ajunge aproximativ 1 oră/zi pentru pregătirea temelor, comparativ cu un alt sfert al eșantionului, care alocă acestei activități o durată de timp de peste două ori mai mare. De asemenea, au fost identificate cazuri de elevi care nu și-au pregătit temele în nici una dintre zilele săptămânii, dar și elevi care au afectat pregătirii temelor peste 7 ore și chiar 9 ore într-una din zilele libere de la sfârșitul săptămânii.
- Timpul alocat pregătirii temelor înregistrează diferențe semnificative pe **medii de rezidență**: în zilele lucrătoare, elevii din mediul rural alocă temelor cu aproximativ 20 de minute mai puțin decât cei din mediul urban. De asemenea, **nivelul de studii** operează diferențe în ceea ce privește timpul alocat activității analizate, acestea fiind în favoarea elevilor din clasa VIII-a. Astfel, timpul mediu zilnic alocat temelor de către elevii din clasa a VIII-a este cu 18 minute mai ridicat față de liceeni, respectiv cu 22 de minute în cazul mediei pentru zilele lucrătoare. Timpul alocat efectuării temelor diferă și în funcție de **gen**: fetele alocă un timp mediu relativ constant de-a lungul zilelor săptămânii, iar băieții mai mult timp în zilele de sfârșit de săptămână. În sfârșit, diferențieri ale timpului alocat temelor se înregistrează și în funcție de **disciplinele școlare**: cea mai mare parte a timpului este alocat disciplinelor de bază – matematică și limba și literatura română (cu o medie săptămânală de aproximativ 2 ore/disciplină de studiu); la acestea se adaugă limbile moderne, apoi istoria și geografia, în timp ce altor discipline școlare prezente în orarul săptămânal cu un număr redus de ore (muzica, desenul, educația civică și educația religioasă) le este alocat un timp ne semnificativ pentru rezolvarea temelor.
- **Pregătirea suplimentară** este prezentă cu frecvență ridicată în rândul elevilor. La nivelul întregului eșantion, 52% dintre elevi alocă timp pentru pregătirea suplimentară organizată la școală sau în particular. Pregătirea suplimentară este mai frecventă în rândul elevilor cu o situație școlară mai slabă (cu scop de recuperare), respectiv mai bună (cu scop de perfecționare a performanțelor școlare) și a celor care provin dintr-un mediu familial cu anumite caracteristici (familii organizate, cu nivel de studiu mai înalt și cu venituri ridicate, care permit susținerea financiară a unei astfel de pregătiri). Numai 13% dintre elevi au declarat că nu urmează un program de pregătire suplimentară, principalele motive invocate fiind: imposibilitatea susținerii financiare de către familie; aprecieri pozitive ale pregătirii dobândite la școală prin orele de curs și, prin urmare, convingerea că pregătirea suplimentară nu este necesară. Există diferențe semnificative privind accesul elevilor la pregătirea suplimentară pe medii de rezidență: elevii din mediul rural apelează mai frecvent la pregătirea suplimentară organizată de școală, în timp ce în mediul urban elevii

se pregătesc, îndeosebi, prin meditații particulare. Aceste diferențe sunt determinate de posibilitățile financiare diferite ale elevilor din cele două medii de rezidență, care să permită susținerea pregătirii suplimentare în regim particular.

- Cumulând timpul pentru pregătirea temelor și pentru pregătirea suplimentară sub titlul **timp alocat de elevi pentru studiu în afara orelor de curs**, se observă faptul că, în cadrul eșantionului, acest timp are o valoare medie zilnică de aproximativ 2 ore, cu diferențe între media pentru zilele lucrătoare (2 ore și 14 minute) și cea corespunzătoare zilelor de sfârșit de săptămână (1 oră și 35 minute). Din această perspectivă de analiză se pot remarca diferențe în funcție de variabilele: mediu de rezidență, gen, nivel de studiu. Timpul alocat studiului (teme și pregătire suplimentară) este semnificativ diferit mai degrabă în funcție de **mediul de rezidență**: elevii din mediul urban alocă, în general, mai mult timp studiului decât cei din mediul rural. Această diferență provine, pe de o parte, din faptul că elevii din mediul rural alocă un timp mai redus temelor pentru acasă (în favoarea altor activități cum ar fi cele gospodărești), iar pe de altă parte, din faptul că timpul alocat pregătirii suplimentare de către aceștia este mai redus, față de cei din urban. Din perspectiva de gen, analiza datelor privind timpul alocat studiului individual susține aceeași tendință constatată și în cazul altor categorii de activități școlare: fetele alocă, în general, un timp mai îndelungat studiului individual.
- Investigația de față a evidențiat o **corelație semnificativă între timpul alocat activităților de învățare** (teme și pregătire suplimentară) și **performanțele școlare** ale elevilor (media anuală). Astfel, datele culese prin investigație confirmă ipoteza conform căreia cu cât timpul alocat activităților de învățare este mai mare, cu atât rezultatele școlare sunt mai bune.
- Desfășurarea unor **activități extracurriculare** a fost menționată de aproximativ 17% dintre elevi. Deși ponderea elevilor care participă la activități extrașcolare este relativ ridicată, la nivel general, timpul alocat acestora este extrem de redus în bugetul de timp săptămânal, dovedind un caracter relativ nesistematic al acestora în bugetul de timp al elevilor. Participarea parțială și ocazională a elevilor la activitățile extracurriculare poate avea drept cauze: insuficienta dezvoltare a unei oferte specifice a școlilor; lipsa de timp din partea elevilor pentru astfel de activități, cauzată de un buget de timp prea mare alocat activităților școlare; insuficienta motivare a elevilor și a cadrelor didactice pentru organizarea și participarea la astfel de activități.

⇒ **Timpul extrașcolar**

- **Timpul extrașcolar ocupă cel mai mare volum în economia bugetului de timp zilnic** al elevilor. În medie, elevii alocă zilnic aproape jumătate din timpul lor preocupărilor cuprinse în categoria activităților de bază (somnul nocturn și diurn, odihna pasivă, servirea mesei, igiena personală) și aproximativ 4% din timp pentru activitățile gospodărești. În zilele de week-end, elevii alocă cu aproape 3 ore mai mult acestor activități, comparativ cu zilele lucrătoare.
- Se înregistrează **diferențe importante** cu privire la timpul alocat activităților de timp extrașcolar **pe medii de rezidență, niveluri de studiu, gen și tip de program școlar**. Astfel, elevii din mediul rural, cei de gimnaziu, cei care au programul școlar după-amiază și fetele alocă mai mult timp activităților de timp extrașcolar.
- La nivel general, **peste 9 ore/zi sunt alocate de elevi somnului**, cu diferențe în favoarea zilelor de sfârșit de săptămână, când solicitările legate de școală se reduc, iar timpul pentru odihnă este mai mare. Datele cercetării evidențiază o corelație semnificativă de intensitate medie a performanței școlare cu timpul alocat somnului: cu cât se alocă mai puțin timp somnului, cu atât performanțele școlare ale elevilor sunt mai reduse. Această concluzie, susținută de altfel de o serie de alte studii de psihologie și medicină, trebuie luată în considerare de către familie în organizarea timpului copiilor în afara școlii.
- În medie, **elevii alocă aproape 50 minute/zi pentru realizarea diferitelor activități gospodărești**. Elevii din mediul rural și cei care au programul școlar dimineața consumă mai mult timp pentru realizarea activităților gospodărești: în familiile rurale necesitățile de participare la astfel de activități sunt mai stringente pentru toți membrii, inclusiv pentru copii; elevii care învață dimineața au o perioadă de timp extra-școală mai compactă, care le permite desfășurarea și a altor tipuri de activități, inclusiv a celor de tip gospodăresc. De asemenea, timpul alocat pentru aceste activități este mai ridicat în zilele de sfârșit de săptămână, când frecvența lor este mai ridicată în fiecare familie.
- **Implicarea elevilor în activitățile gospodărești este criticată de către mulți dintre profesori**, pornind de la premisa că aceasta afectează în mod negativ durata timpului de pregătire a temelor și durata timpului liber și conduce, astfel, la o serie de fenomene negative precum diminuarea motivației și a interesului pentru învățare, absenteismul școlar, oboseala accentuată.
- Spre deosebire de profesori, **majoritatea elevilor și a părinților intervievați valorizează pozitiv implicarea în realizarea de activități gospodărești**, prin prisma faptului că acestea contribuie la cultivarea responsabilității și a spiritului de întraajutorare, a spiritului practic și a unui mai eficient management al timpului personal, constituind reale oportunități de învățare în contexte informale.

⇒ **Timpul liber**

- În medie, **elevii alocă aproximativ 5 ore/zi pentru diverse activități de timp liber**. Analiza timpului liber pe zilele săptămânii evidențiază diferențele cele mai semnificative între ziua de duminică și cea de luni, în prima zi a săptămânii timpul liber al elevilor fiind mult mai redus. Volumul de timp liber al elevilor variază nesemnificativ în funcție de mediul de rezidență și de nivelul de studiu, dar înregistrează diferențe mari în funcție de gen: alocând un timp mai redus studiului, băieții ajung în situația de a avea mai mult timp liber decât fetele.
- Activitățile desfășurate de elevi în timpul liber sunt variate. **Se remarcă o puternică centrare a elevilor pe activitățile de tip individual**, în defavoarea activităților care presupun un contact direct cu alte persoane sau desfășurarea unor acțiuni în comun. Pe termen lung, această realitate poate avea efecte negative puternice asupra dezvoltării personalității elevilor, iar tot efortul școlii de a promova valori precum responsabilitatea, autonomia, participarea activă la viața socială și culturală, învățarea diferenței, respectul pentru altul și pregătirea pentru integrarea într-o societate tot mai diversificată, fără o susținere adecvată din partea spațiului extrașcolar, pare a fi, cel puțin parțial, supus eșecului.
- Pe primele locuri în lista activităților desfășurate de elevi în timpul liber se situează **vizionarea de filme și programe TV**, pentru care se alocă aproape 2 ore pe zi, respectiv 2 ore și 30 de minute în week-end. Mediile de timp petrecute de elevi în fața televizorului sunt mari și relativ apropiate de valorile timpului alocat studiului.
- O pondere ridicată în timpul liber al elevilor o dețin activitățile care presupun **utilizarea noilor tehnologii**, precum: navigarea pe Internet, comunicarea pe Internet sau cu ajutorul telefonului, jocurile pe calculator. Astfel de activități sunt mai prezente în cazul elevilor din mediul urban decât în rural, dată fiind dotarea superioară a familiilor cu calculatoare și dezvoltarea mai amplă a rețelelor Internet. De asemenea, băieții desfășoară mai frecvent aceste tipuri de activități și le alocă mai mult din timpul lor liber, comparativ cu fetele.
- Utilizarea Internet-ului ca mijloc de informare **a redus simțitor timpul dedicat lecturii** – formă tradițională de *loisir* – la o medie de aproximativ 15 minute zilnic. Aceasta a fost declarată cu frecvență mai mare de către elevii din mediul urban, de elevii de liceu și de fete. Datele investigației trebuie analizate luând în considerare aspecte precum motivația lecturii (personală sau determinată de cerințele școlare), condițiile de desfășurare a acestora și sursele pe care persoana le are la dispoziție pentru alegerea cărților, ultimele deficitare în mediul rural.
- Comparativ cu aceste tipuri de activități statice, de non-interacțiune directă cu alții,

activitățile sportive sunt puțin practicate de elevi în timpul lor liber. Sunt mai puțin frecvente în mediul urban, la elevii de liceu și în cazul fetelor – grupuri care la nivel general sunt mai puțin angrenate în activități care presupun efort fizic, iar aceasta poate avea efecte negative directe asupra dezvoltării lor fizice.

- **Timpul alocat de elevi activităților de „socializare directă”**, fie în grupul de covârșnici, fie în familie sau în diferite alte comunități, este relativ redus pe parcursul zilelor lucrătoare (puțin peste o oră), crescând semnificativ la o medie de 3 ore în zilele de vineri, sâmbătă și duminică. Comparativ cu elevii de gimnaziu, se remarcă o disponibilitate mai mare a elevilor de liceu pentru petrecerea timpului liber în compania prietenilor, în contexte de interacțiune directă cu alții, determinată de particularitățile de vârstă ale tinerilor.

Tabloul concluziilor privind structura bugetului de timp zilnic al elevilor și diferențierea acesteia în funcție de o serie de factori de influență (mediul de rezidență, nivelul de studiu, genul, tipul de program școlar) permit identificarea unor constante, precum și a unei varietăți de situații care trebuie luate în considerare atât de către decidenții în materie de politici educaționale, atunci când proiectează dimensiunea temporală a curriculumului școlar (la nivel de planuri de învățământ, programe școlare, activități educaționale), precum și de către părinți și elevii înșiși, mai ales atunci când activităților școlare curente le sunt adăugate și eforturile suplimentare pentru pregătirea unor examene de final, cu rol hotărâtor pentru parcursul școlar și profesional viitor.

Anexă: GLOSAR

TERMINOLOGIE EUROPEANĂ

Clasificarea standard a educației la nivel internațional (ISCED)

- **ISCED 0** – educația pre-primară/ preșcolară, definită ca primă etapă sau primul nivel al educației organizate de către școli sau de centre speciale de educație, incluzând copiii în vârstă de cel puțin 3 ani
- **ISCED 1** – educație primară, reprezentând nivelul de învățământ care începe la vârste cuprinse între 5 și 7 ani, obligatoriu în toate țările și care durează, în general, între 4 și 6 ani
- **ISCED 2** – educație secundară (nivel inferior), care continuă programele de bază din nivelul primar, dar procesul de predare-învățare este mai bine structurat pe discipline; în mod obișnuit, finalul acestui nivel coincide cu sfârșitul învățământului obligatoriu
- **ISCED 3** – educație secundară (nivel superior), este nivelul care începe de obicei după încheierea învățământului obligatoriu; intrarea în acest nivel se face la vârsta de 15-16 ani, pe baza anumitor cerințe (de exemplu, elevii să fi absolvit învățământul obligatoriu sau să aibă anumite competențe ori cunoștințe în prealabil pretestate); procesul educațional este și mai bine orientat pe discipline sau specializări, durata acestuia fiind, în general, de 3 ani, putând fi cuprinsă și între 2-5 ani
- **ISCED 4** – educație post-secundară (post-liceală), dar care nu este educație terțiară (învățământ superior); reprezintă nivelul care se plasează la granița dintre învățământul secundar și cel terțiar și servește la aprofundarea cunoștințelor dobândite de absolvenții ISCED 3; exemplele tipice de ISCED 4 sunt programele destinate pregătirii elevilor pentru studii de nivel 5 sau pentru intrarea directă pe piața forței de muncă
- **ISCED 5** – educație terțiară/învățământ superior (prima etapă/fază), este nivelul pentru care accesul are ca cerință absolvirea completă a nivelului ISCED 3 sau 4; acest nivel presupune programele terțiare de orientare academică (*tipul A*), care sunt preponderent teoretice și programele de *tip B*, care urmăresc profesionalizarea; cele din urmă sunt în mod obișnuit mai scurte decât cele de tip A, pregătind absolventul pentru intrarea pe piața forței de muncă
- **ISCED 6** – educație terțiară (a doua etapă/fază), este nivelul destinat studiilor terțiare care conduc la cercetare avansată și doctorate

Program/orar flexibil – modalitate de organizare a timpului școlar care presupune una dintre următoarele situații: a) timpul alocat disciplinelor obligatorii nu a fost fixat, delimitat; b) a fost fixat sau alocat un timp suplimentar pentru disciplinele obligatorii, în legătură cu care elevii pot decide; c) există un curriculum care precizează numărul de ore dedicat disciplinelor obligatorii, dar elevii pot alege modul în care acesta este alocat/distribuit unei discipline sau alteia.

Timpul de predare – reprezintă numărul de ore de predare petrecute de către profesor cu un grup de elevi, din care se exclude timpul recreațiilor

Timpul obligatoriu de prezență/de disponibilitate a cadrului didactic în școală – timpul care include orele de predare și timpul pe care cadrele didactice îl petrec în instituția școlară pentru diverse activități didactice sau cu scop educativ (de exemplu, pentru pregătirea lecțiilor, pentru evaluarea rezultatelor elevilor, pentru activități didactice sau metodice, pentru întâlniri cu părinții, colegii ori cu conducerea școlii)

Timpul total de lucru/activitate al cadrelor didactice – este numărul de ore pe care profesorul îl petrece pentru realizarea sarcinilor în școală sau în alt loc specificat de către directorul școlii. Acesta include, pe lângă timpul de predare și cel obligatoriu de prezență în școală, și timpul suplimentar petrecut în afara școlii. Acesta din urmă este dificil de estimat, deoarece nu are durate fixe sau prestabilite. De cele mai multe ori este precizat în contractele încheiate cu școala sau în legislația specifică.

Timpul școlar al elevilor/timpul de predare-învățare – exprimă un minim de timp obligatoriu alocat școlii. Presupune încărcarea cu activități pe elev și se bazează pe recomandările naționale minime. Pentru fiecare an de educație primară sau de educație secundară generală în regim *full time* (la zi), timpul școlar este calculat luându-se în considerare media de ore de curs pe zi care se multiplică cu numărul de zile de predare pe an. Recreațiile, alte forme de timp liber sau alte pauze ale elevilor, ca și timpul necesar pentru pregătirea temelor sau lecțiile și orele suplimentare nu sunt luate în considerare în cadrul timpului școlar.

TERMINOLOGIE ROMÂNEASCĂ¹⁸

Timp educațional – timpul total dedicat activităților educative, incluzând timpul consumat în școală, în cadrul formal/oficial oferit de aceasta (timpul școlar), precum și timpul care se consumă dincolo de perimetrul acesteia, pentru activități care au direct sau indirect un scop educativ (timpul peri-școlar).

Timp peri-școlar – este un timp complementar, cu rol predominant formativ. Este destinat activităților propuse sau inițiate de instituțiile școlare, activități care se desfășoară de cele mai multe ori într-un cadru non-formal, școala putând să colaboreze cu alte instituții sau actori implicați în educație (**activități extrașcolare**). Timpul peri-școlar include, de asemenea, **activitățile de timp liber** care se desfășoară de cele mai multe ori într-un cadru informal, intenția, inițiativa și participarea la acestea fiind la decizia elevilor.

Normă didactică – reprezintă numărul de ore corespunzătoare ansamblului activităților cadrelor didactice. Norma didactică poate să includă, în funcție de categoria de cadre didactice și de fișa postului, una sau mai multe dintre următoarele activități: a) activități de predare-învățare; b) activități de instruire practică; c) activități de evaluare curentă a preșcolarilor și elevilor în clasă, conform planurilor de învățământ; d) activități de pregătire metodologico-științifică; e) activități educative, complementare procesului de învățare; f) alte activități concrete care sunt prevăzute în fișa postului.

Plan-cadru de învățământ – document reglator esențial, care jalonează resursele de timp în funcție de procesele de predare-învățare. Planul-cadru încercă să ofere soluții de optimizare a bugetului de timp: pe de o parte, include activitățile comune tuturor elevilor în scopul asigurării egalității de șanse a acestora; pe de altă parte, este prevăzută activitatea pe grupuri/clase de elevi, în scopul diferențierii parcursului școlar în funcție de interesele, nevoile și aptitudinile specifice ale elevilor. Planurile cadru sunt modalități de organizare a timpului școlar în care decizia de la nivelul școlii intervine asupra timpului de predare-învățare global.

Schemă orară – particularizare a planurilor-cadru de învățământ pentru o anumită clasă, în funcție de opțiunea exprimată pentru completarea trunchiului comun (TC) cu diferite tipuri de curriculum la decizia școlii (CDS). Schema orară pune în relație disciplinele obligatorii și disciplinele opționale cu numărul de ore pentru care s-a optat.

¹⁸ Definiții utilizate în legislația educațională în vigoare în România. Vezi pentru detalii www.edu.ro și www.curriculum.edu.ro.

Unitate de învățare – este o structură didactică deschisă și flexibilă, care are următoarele caracteristici: a) determină formarea la elevi a unui comportament specific generat prin integrarea unor obiective de referință; b) este unitară din punct de vedere tematic; c) se desfășoară în mod sistematic și continuu pe o perioadă de timp; d) se finalizează prin evaluare.

Curriculum – în sens larg, reprezintă ansamblul proceselor educative și al experiențelor de învățare prin care trece elevul pe durata parcursului său școlar. În sens restrâns, fiind denumit și **curriculum formal sau oficial**, cuprinde ansamblul acelor documente școlare de tip reglator în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative și experiențele de învățare pe care școala le oferă elevului.

Trunchi comun (TC) – reprezintă numărul de ore care trebuie parcurse în mod obligatoriu de către toți elevii unei clase, pentru o anumită disciplină. Acest număr de ore este alocat prin planul cadru de învățământ. Definit în termeni de ofertă educațională, TC include un număr determinat și comun de discipline, pentru care este prevăzut același număr de ore. Prin TC se urmărește asigurarea competențelor-cheie necesare tuturor elevilor. Oferta de TC contribuie la finalizarea educației de bază, prin continuarea dezvoltării competențelor cheie urmărite în cadrul învățământului obligatoriu – condiție pentru asigurarea egalității de șanse pentru toți elevii, asigurarea continuității între învățământul gimnazial și cel liceal și formarea pentru învățarea pe parcursul întregii vieți.

Curriculum nucleu – expresia TC care cuprinde acel set de elemente esențiale pentru orientarea învățării la o anumită disciplină. Reprezintă unicul sistem de referință pentru diversele evaluări naționale (interne sau externe) și pentru elaborarea standardelor curriculare de performanță

Curriculum diferențiat – constă dintr-un pachet de discipline cu alocările orare asociate acestora, diferențiat pe profiluri (în cazul filierelor teoretică și tehnologică) și pe specializări (în cazul filierei vocaționale). Această ofertă educațională asigură o bază comună pentru pregătirea de profil (în cazul filierelor teoretică și tehnologică) și răspunde nevoii de a iniția elevul în trasee de formare specializate, oferindu-i o bază suficient de diversificată pentru a se putea orienta în privința studiilor ulterioare sau pentru a se putea integra social și profesional, în cazul finalizării studiilor. Orele din **curriculum diferențiat** sunt ore pe care elevii din profilul sau specializarea respectivă le efectuează în mod obligatoriu.

Curriculum aprofundat pentru învățământul general – este acea formă de curriculum care urmărește aprofundarea obiectivelor de referință ale curriculumului nucleu, prin noi obiective de referință și unități de conținut, în numărul maxim de ore al unei plaje de discipline. Potrivit

OM nr. 3638/11 aprilie 2001, curriculum aprofundat se aplică numai în cazuri speciale, pentru acei elevi care nu reușesc să atingă nivelul minimal al obiectivelor prevăzute în programa din anii anteriori.

Curriculum la decizia școlii (CDS) – este ansamblul proceselor educative și al experiențelor de învățare pe care fiecare școală le propune în mod direct elevilor săi în cadrul ofertei curriculare proprii. La nivelul planurilor de învățământ, CDS reprezintă numărul de ore alocate școlii pentru construirea propriului proiect curricular.

Opționalul – reprezintă pentru învățământul obligatoriu acea formă de CDS care constă într-o nouă disciplină școlară; aceasta presupune elaborarea în școală a unei programe cu obiective și conținuturi noi, diferite de cele existente în programa de trunchi comun. În liceu sunt posibile mai multe tipuri de opționale: a) de aprofundare; b) de extindere; c) preluate din trunchiul comun al altor discipline; d) ca discipline noi; e) atașate unei teme integratoare.

Curriculum extins – reprezintă pentru învățământul general acea formă de CDS care urmărește extinderea obiectivelor și a conținuturilor din curriculum nucleu prin noi obiective de referință și noi unități de conținut, în numărul maxim de ore prevăzute în plaja orară a unei discipline și presupune parcurgerea în întregime a programei.

Aria curriculară – reprezintă un grup de discipline care au în comun anumite obiective și metodologii și care oferă o viziune multi - și interdisciplinară asupra obiectelor de studiu. În România, pentru învățământul obligatoriu, există șapte arii curriculare: limbă și comunicare, matematică și științele naturii, om și societate, arte, educație fizică și sport, tehnologii și consiliere și orientare. Acestea rămân la fel pe toată perioada școlarității obligatorii și în liceu, dar ponderea lor diferă pe cicluri de școlarizare și pe clase.

Ciclurile curriculare – reprezintă periodizări ale școlarității care au în comun obiective specifice. Ele grupează mai mulți ani de studiu care aparțin uneori de niveluri școlare diferite și care se suprapun peste structura formală a sistemului de învățământ cu scopul de a focaliza obiectivul major al fiecărei etape școlare și de a regla procesul de învățare prin intervenții de natură curriculară.

Standarde curriculare de performanță – sunt criteriile de evaluare a calității procesului de învățământ. În mod concret, standardele constituie specificări de performanță care vizează cunoștințele, competențele și comportamentele dobândite de elevi prin studiul unei discipline. Acestea permit evidențierea progresului realizat de elevi de la o treaptă la alta de învățământ. Standardele sunt enunțuri sintetice care reprezintă baza pentru elaborarea descriptorilor de performanță, respectiv a criteriilor de notare.